

Sâdık Hidâyet

Üç Damla Kan

ÖYKÜ

Çeviren: Mehmet Kanar

YKY

SÂDİK HİDÂYET

Üç Damla Kan

Farsça Aslından Çeviren:

Mehmet Kanar

Öykü

Üç Damla Kan / Sadık Hidayet Özgün adı: Se katre hûn Farsça aslından çeviren: Mehmet Kanar

Kitap Editörü: Elif Gökteke

Düzelti: Alev Özgüner

Genel Tasarım: Faruk Ulay

Kapak Tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Üç-Er Ofset Yüzyıl Mah. Massit 5. Cad. No: 15 Bağcılar / İstanbul

Farsça İlk Baskı: Se katre hûn, 1932 Çeviriye Temel Alınan Baskı: Se katre hûn, 1965 (8. baskı), Kitâbhâ-yi Perestû, Tahran YKY'de 1. baskı: İstanbul, Haziran 1999 2. baskı: İstanbul Şubat 2005 ISBN 975-363-997-

X

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 1999

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.

Yapı Kredi Kültür Merkezi İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul Telefon: (0 212) 252 47 00
(pbx) Faks: (0212) 293 07 23 <http://www.yapikrediyayinlari.com> e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr

İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr> <http://www.yapikredi.com.tr>

Bu kitabın taraması [Bir Garip Vampir](#) tarafından yapılmıştır.

Bu kitabın sadece ePub formatında hazırlanıp düzenlenmesi Nakkal tarafından yapılmıştır.

Keyifli Okumalar..

İçindekiler

[Çevirmenin Önsözü](#)

[Üç Damla Kan](#)

[Girdap](#)

[Daş Âkil](#)

[Kırık Ayna](#)

[Af Talebi](#)

[Lale](#)

[Maskeler](#)

[Pence](#)

[Nefsini Öldüren Adam](#)

[Hülleci](#)

[Goceste Doj](#)

[Notlar](#)

Üç Damla Kan

Sâdık Hidayet 17 Şubat 1903'te Tahran'da doğdu. Soylu bir ailenin çocuğuydu. Ortaöğrenimini Tahran'da tamamladıktan sonra mühendislik okumak için Belçika'ya gitti. Ancak edebiyata ilgi duyduğundan öğrenimini yarıda bırakarak Paris' e geçti. Orada Fransız dili ve edebiyatını yakından inceleme fırsatı bulan Hidâyet, ilk öykülerini Paris'te yazdı. Dört yıl sonra Tahran'a döndü. 1936'da Hindistan'a giderek Sâsânî Pehlevîsi ve Sanskritçe öğrendi. Budizmi inceledi ve Buda'nın bazı yazılarını Farsçaya çevirdi. İran'a döndükten sonra bir süre devlet memurluğu ve tercümanlık yaptıysa da bu görevlerinde uzun süre çalışmadı.1950'de tekrar Paris'e giden ve zaman zaman bunalımlar geçiren Hidâyet, 9 Nisan 1951 günü, yine böyle bir bunalım sonrası, havagazıyla intihar etti. Sâdık Hidâyet, Seyyid Muhammed Ali Cemalzâde'den sonra, Bozorg Alevî ve Sâdık-ı Çübek ile birlikte İran edebiyatında modern öykücülüğün kurucularındandır. Başlıca Yapıtları:

Öykü: *Zinde be-gûr* (1930; *Diri Gömülen*, Çev.Mehmet Kanar, YKY, 1995), *S e katre hûn*(1932; *Üç Damla Kan*, Çev. M.K., YKY, 1999), *Sâyerûşen* (1933; *Alacakaranlık*, Çev.M.K., YKY, 2001), *Seg-i vilgerd* (1942; *Aylak Köpek*, Çev.M.K., YKY, 2000).

Roman: *Sâye-i Moğul* (1931; *Moğol Gölgesi*), *Aleviye Hânım* (1933; *Aleviye Hanım*), *Bûf-i kûr* (1937; *Kör Baykuş*, Çev. Behçet Necatigil, Varlık Yayınları, 1977; YKY, 2001), *Hacı Aga* (1945; *Hacı Aga*, Çev. M.K., YKY, 1998). Oyun: *Pervin Duhter-i Sâsân* (1930; *Sasân Kızı Pervin*), *Mnzyrn* (1933). İnceleme-Araştırma: *Fevâyid-i giyâlihâri* (1927; *Vejetaryenliğin Yararları*, Çev. M.K., YKY, 1997), *İsfehân nısf-i cihân* (1931; *İsfahan: Yarım Cihan*), *Terânehâ-yi Hayyâm* (1934; *Hayyam'ın Teraneleri*, Çev.M.K., YKY, 1999), *Folklor yâ ferheng-i tûde* (Folklor ya da Halk Kültürü).

Mehmet Kanar 1 Ocak 1954 tarihinde Konya'da doğdu. Yükseköğrenimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap ve Fars Dilleri ve Edebiyatları bölümünde tamamladı. 1998'den beri aynı üniversitede Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı başkanlığı görevini yürütüyor.

Özellikle Sâdık Hidâyet'ten yaptığı çevirilerle tanınan Kanar, ayrıca Fars dili ve edebiyatı üzerine ders kitapları, sözlükler (öm. *Büyük Türkçe-Farsça Sözlük*, 1993) ve derlemeler (öm. *Modern İran ve Afgan Öyküleri Antolojisi*, YKY, 1995; *İran Masalları*, YKY, 1996) hazırlamış, inceleme ve çeviriler yayımlamıştır.

Sâdık Hidayet'in YKY'deki kitapları:

Diri Gömülen (yk, 1995)

Vejetaryenliğin Yararları (inceleme, 1997)

Hacı Aga (roman, 1998)

Hayyam'ın Teraneleri (inceleme, 1999)

Aylak Köpek (yk, 2000)

Kr Baykuş (roman, 2001)

Alacakaranlık (yk, 2001)

Sadık Hidayet zerine:

Kr Okur (Oğuz Demiralp, YKY, 2001)

Çevirenin Önsözü

Kör Baykuş (Bûf-i kür) [Çeviren: Behçet Necatigil, Varlık Yayınları, İstanbul 1977; YKY, 2001) ve *Diri Gömülen (Zinde be gûr)* [Çeviren: Mehmet Kanar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 19951 adlı kitaplarından sonra, *Üç Damla Kan (Se katre hûn)* ile İranlı öykü ustası Sâdık Hidâyet'in (1902-1951) üçlemesi dilimize kazandırılmış oluyor. İlk kez 1311 h.ş./1932 yılında basılan *Se katre hûn* 11 öyküyü içine alır ve yapıta adını, Türkçeye ilk çevirisi yine Yapı Kredi Yayınları arasında çıkan *Modern İran ve Afgan Öyküleri Antolojisi*'nde (1995, s. 75-82) bulunan ilk öykü verir.

Kitapta ilk bakışta dikkati çeken şeyler, beş öykünün intiharla, iki öykünün de cinayetten sonra intiharla sonuçlanması, bunun yanı sıra ilk ve son öyküde "üç damla kan" vurgulamalarının sık sık tekrarlanmasıdır.

Hidâyet, yönetimin ülke için pembe tablolar çizmesine, 1930'lu yıllardaki İran halkının yaşantısını gerçekçi tasvirlerle öykülerine dökerek karşılık verir. Fakirlik, hastalık, cahillik, batıl inançlar, ölüden yardım umulması, falcılık, cincilik, hatalı evlilikler, kumalık ve "sîga" düzeni, bencillik, sevgisizlik, ikiyüzlülük, gerçek hayata katlanamayarak mistik hayata ve inzivaya kaçış, hayal kırıklıkları, ikinci plana atılmış kadının mal muamelesi görmesi, *Üç Damla Kan*'in temel taşlarını oluşturur.

Üç Damla Kan, hanlı yayıncısının da dediği gibi, belki Sâdık Hidâyet'in varlık rüyasını kâbusa çeviren ifritin pençesinden, belki de kendi kalbinden damlamıştır.

Prof. Dr. Mehmet KANAR

ÜÇ DAMLA KAN

Üç Damla Kan

Dün odamı ayırdılar. Acaba müdür muavininin vaat ettiği gibi şimdi tam tedavi oldum mu ve haftaya özgür olacak mıyım? Hasta mıydım acaba? Bir yıldır, yalvarıp yakarmama rağmen bana kâğıt kalem vermiyorlardı. Elime kâğıt kalem geçtiğinde ne kadar çok yazacak şeyim olduğunu düşünüp duruyordum. Fakat dün ben istemeden kâğıt kalem getirdiler. O kadar arzu ettiğim, o kadar beklediğim şeyi! Ama ne fayda! Dünden beri ne kadar düşünsem de yazacak bir şey bulamıyorum. Sanki biri elimi tutuyor, ya da kolum hissizleşiyor. Şimdi dikkat ediyorum da kâğıda karaladığım karman çorman çizgiler arasında okunabilen tek şey: “Üç damla kan!”

* * *

Gökyüzü masmavi, bahçe yeşil ve tepe üzerinde çiçekler açmış. Hafif bir esinti çiçek kokularını buralara kadar getiriyor. Fakat ne fayda! Ben artık hiçbir şeyden zevk alamıyorum. Bütün bunlar, şairler, çocuklar ve hayatlarının sonuna kadar çocuk kalan kimseler için güzel. Bir yıldır buradayım. Sabaha kadar kedi sesinden dolayı uykusuzum. Bu korkunç inilti, canımı ağzıma getiren bu tahriş olmuş gırtlak! Burada geçirdiğim uzun günler ve korkunç saatler! Sabahleyin gözümü açar açmaz kahrolası enjeksiyon! Yaz günleri sarı gömlek ve pantolonlarımızla yeraltında halka kuruyoruz, kışın bahçe kenarında güneşleniyoruz. Bir yıldır bu acayip, tuhaf insanlar arasında yaşıyorum. Aramızda tek ortak yön bile yok. Ben yerden göğe kadar onlardan farklıyım. Ama bu insanların iniltileri, sessizlikleri, küfürleri, ağlayış ve gülüşleri rüyalarımı hep kâbuslarla dolduracak.

* * *

Akşam yemeğine daha bir saat var. Her zamanki klasik yemekler. Yoğurt çorbası, sütlaç, pilav, ekmek, peynir. O da ölmeyecek kadar az. Hasan'ın bütün arzusu, bir kazan eşkene^[1] çorbasını dört sengek ekmeğiyle^[2] yemek. Serbest bırakıldığı vakit, kalem kâğıt yerine ona bir kazan dolusu eşkene getirmeliler.

O da bu yerin mutlu insanlarından biri. Kısa boyu, aptalca gülüşü, kalın boynu, dazlak başı ve nasır tutmuş elleriyle olukçuluk için yaratıldığını bas bas bağıyor. Eğer Muhammed Ali orada öğle ve akşam yemeklerinin başında durmasaydı, Hasan hepimizi açlıktan öteki dünyaya göndermişti. Fakat Muhammed Ali de bu dünyanın insanları gibi. Burası, ne derse desinler, normal insanların dünyası dışında apayrı bir dünya.

Bir doktorumuz var. Allahtan akli bir Şeye ermiyor! Onun yerinde olsam, bir gece bütün akşam yemeğine zehir döker, önlerine koyardım. Sonra da sabahleyin bahçede dikilip, elimi belime dayar ve götürülen lleri seyrederdim. Beni buraya ilk getirdiklerinde, zehir içirirler korkusuyla vesvese içindeydim. ğle ve akşam yemeklerine el sürmüyor, Muhammed Ali'ye tattırdıktan sonra yiyordum. Geceleri korkuyor ve "Beni öldürmeye geldiler!" dŐuncesiyle uykumdan sıçırıyordum. Bunların tümü ne kadar gerilerde kalmış!.. Her zamanki insanlar, aynı yiyecekler ve ortasına kadar laciverde boyanmıŐ duvar.

İki ay önce bir deliyi bahçenin altındaki hücreye atmıŐlardı. Kırık bilye ile karnını deŐti. Bağırsaklarını dışarı çıkarmıŐ, onlarla oynuyordu! DıŐarıdayken kasaplık yaptığını, karın deŐme âdeti olduğunu söylüyorlardı. Ama tırnağıyla gözünü çıkararak ötekinin ellerini arkasından bađlamıŐlardı. Feryat ediyordu. Akan kanlar gözünde kurumuŐtu. Biliyorum, bütün bunlar müdür muavininin başının altından çıkıyor.

Buradaki insanların hepsi böyle değil. Çoğu, tedavi edilip bırakılsalar da mutsuz olacaklardır. Mesela, kadınlar kısmında kalan Suğra Sultan'ı iki üç kez kaçmak isterken yakaladılar. İhtiyar kadındır ama, yüzüne duvar kireci sürüyor. Sardunya çiçeği de onun allığı. Kendini on dört yaşında genç kız sanıyor. Tedavi olup da aynaya bakacak olsa, kalpten gider. Hepsinden kötüsü, bizim Taki dünyanın altını üstüne getirmek istiyor ve kadının insanların mutsuz olmalarına neden olduğu, dünyayı ıslah etmek için ne kadar kadın varsa öldürülmesi gerektiği inancında. Ama yine de Suğra Sultan'a âşık olmuştu.

Bunların hepsi bizim müdür muavininin başının altından çıkıyor. Bütün delilerin ellerini arkadan bağlatıp, o koca kafası ve esrarkeŐlere benzeyen küçük gözleriyle sürekli bahçenin köşesinde, köŐkün dibindeki ağacın altında dolaşıyor. Kimi zaman eğilip, ağacın dibine bakıyor. Onu gören de "Ne zararsız insan! Biçare, bir bölük delinin arasına düŐmüŐ!" der. Ama ben onu tanıyorum. Biliyorum, orada ağacın altında yere üç damla kan damlamıŐ. Penceresinin önüne bir kafes asılmıŐ. Kafes bomboŐ. Nasıl olmuŐsa, kedi onun kanaryasını kapmış. Fakat o, kediler kafese girsin de öldürsün onları diye kafesi koymuş.

Dn kırçıl bir kediyi izledi. Hayvan pencerenin önündeki çam ağacına tırmanır tırmanmaz kapıdaki nöbetçiye hayvanı vurmasını söyledi. Bu üç damla kan kediye aittir. Fakat kendisine sorulduğunda "AlacabaykuŐundur" diyor.

Bütün bunlardan daha garip olanı, arkadaşım ve komŐum Abbas. Getirileli iki hafta olmadı. Bana çok ısındı. Kendisini peygamber ve Şair sanıyor. "Her iş, özellikle

peygamberlik talihe bağlıdır. Kimin alını yüksek olursa ve önüne engel çıkmazsa, işi yoluna girer. Allâme-i cihan olsa, fakat alını yüksek olmazsa başarısız kalır" diyor. Abbas kendisini usta bir tarzan olarak görüyor. Bir tahta üzerine tel gererek aklı sıra tar yapmış. Bir de şiir uydurmuş. Günde sekiz defa okuyor bana. Bu şiir yüzünden buraya getirildiği söyleniyor. Söylediği şiir veya garip beste şu:

Ne yazık ki yine akşam oldu.

Bütün dünya karardı.

Bütün insanlar huzura kavuştu.

Bir benim ıstırap ve gamım arttı.

Dünyanın mizacında mutluluk olmaz.

Ölümden başka gam ilacı bulunmaz.

Ama çam ağacının altında, köşede

Yere damlamıştır üç damla kan.

Dün bahçede yürürken Abbas bu şiiri okuyordu. Bir kadın, bir erkek ve genç bir kız onu görmeye geldiler. Bu beşinci gelişleri. Onları görmüştüm, tanıyordum. Genç kız bir demet çiçek getirmişti. Kız bana gülüyordu. Besbelli beni seviyordu. Aslında benim için gelmişti. Abbas'ın çiçekbozuğu yüzü ise güzel değil. Ama o kadın, doktorla konuşurken, Abbas'ın genç kızını kenara çekip öptüğünü gördüm.

* * *

Şimdiye kadar ne beni görmeye gelen, ne de bana çiçek getiren oldu. Bir yıl geçti. Son olarak beni görmeye gelen Siyavuş'tu. Siyavuş benim en iyi arkadaşımdı. Komşuyduk onunla. Her gün birlikte üniversiteye gider, birlikte dönerdik. Birlikte ders çalışırdık. İstirahat ederken Siyavuş'a tar meşk ettirirdim. Nişanlım olan Siyavuş'un amca kızı Ruhsâre de genellikle bize katılırdı. Siyavuş, Ruhsâre'nin kız kardeşini almayı düşünüyordu. Tesadüfen nikâhtan bir ay önce hastalandı. İki üç defa hal hatır sormaya gittim. Fakat "Doktor onunla konuşulmasını yasakladı" dediler. Her ısrarımda aynı cevabı verdikleri için daha fazla üstelemedim.

Hatırlıyorum. İmtihan zamanıydı. Bir gurup vakti eve döndüğümde kitap ve

defterlerimi masaya attım. Üstümü değişmeye başlamıştım ki bir mermi sesi duydum. Ses o kadar yakından geliyordu ki korktum. Çünkü evimiz hendek arasındaydı ve civarımızda hırsız dolaştığını duymuştum. Masanın gözünden tabancayı kapıp avluya çıktım ve kulak kesildim. Sonra basamaklardan dama çıktım. Fakat hiçbir şey göremedim. Dönerken yukarıdan Siyavuş'un evine baktım. Siyavuş'un don gömlek bahçenin ortasında durduğunu gördüm. Şaşırarak "Siyavuş, sen misin?" diye sordum. Beni tanıdı ve "İçeri gel, evde kimse yok" dedi.

"Kurşun sesini duydun mu?"

Parmağını dudağına götürerek, başıyla "gel" diye işaret etti. Aceleyle çıkıp evlerinin kapısını çaldım. Gelip kapıyı açtı. Baş eğik, yere dikkatli dikkatli bakarken:

"Neden beni görmeye gelmedin?" diye sordu.

"İki üç defa halini hatırını sormaya geldim. Ama 'Doktor izin vermiyor' dediler."

"Benim hasta olduğumu sanıyorlar, ama yanılıyorlar."

Tekrar sordum:

"Şu mermi sesini duydun mu?"

Cevap vermeden elimi tuttu ve beni çam ağacının altına götürerek bir şey gösterdi. Yakından baktım: Yere üç damla taze kan damlamıştı.

Sonra odasına götürdü beni. Bütün kapıları kapadı. Sandalyeye oturdum. Lambayı yakıp, masa kenarında karşımdaki sandalyeye oturdu. Odası sade, mavi ve duvarlar ortasına kadar lacivert boyalıydı. Odanın kenarına bir tar koymuştu. Birkaç cilt kitapla defteri masanın üstüne bırakmıştı. Masanın gözünü çekti, bir tabanca çıkararak gösterdi bana. Sedef kabzal eski tabancalardandı. Tabancayı cebine koyduktan sonra:

"Benim bir dişi kedim vardı. Adı Nazi'ydi. Belki görmüşsündür. Kırçıl renkli sıradan kedilerdendi. Sürmeli sürmeli iri gözleri vardı. Kurutma kâğıdı üzerine mürekkep dökülmüş de ortasından ikiye katlanmış gibi simetrik desenler vardı sırtında. Okuldan döndüğüm günler Nazi yanıma koşuyor, miyavlıyor ve bana sürtünüyordu. Oturduğum vakit başıma, omzuma çıkıyor, ağzını yüzüme sürüyordu. Alnımı yalıyor ve öpülmek için ısrar ediyordu. Galiba dişi kedi erkek kediden daha kurnaz, şefkatli ve hassas. Ben bir yana, Nazi'nin herkesten çok aşçıyla arası iyiydi. Çünkü önüne yemekler konuluyordu. Fakat otoriter olan, namaz kılan ve kedi tüyünden sakınan evin aksaçlısından uzak

duruyordu. Kuşkusuz Nazi, insanların kedilerden daha zeki olduklarını, bütün lezzetli yiyecekleri, sıcak ve yumuşak yerleri kendileri için icat ettiklerini, kedilerin de onlara katılabilmek için dalkavukluk ve yordakçılık etmeleri gerektiğini düşünüyordu. Sadece horozun kanlı başı pençesine düştüğü zaman Nazi'nin doğal duyguları uyanıp kaynamaya başlıyor ve onu yırtıcı bir hayvana dönüştürüyordu. Gözleri daha bir irileşip parlıyor, pençeleri kınından çıkıyor ve kendisine yaklaşan herkesi uzun hırıltılarla tehdit ediyordu. Sonra kendisine oyunlar çıkarıyordu. Bütün hayal gücüyle canlı bir varlık olarak tasavvur ettiğinden, horozun başını pençeliyor, gözleri parlıyordu. Gizlenip pusuya yattıktan sonra tekrar saldırıyor, cinsinin bütün üstünlük ve çevikliğini art arda sıçrama, zıplama, kavga ve kaçışlarla sergiliyordu. Gösteriden yorgun düştükten sonra kanlı başı olanca iştahıyla yiyordu. Geri kalan başın çevresinde birkaç dakika dönüyor, bir iki saat de o yapmacık evcilliğini unutarak ne kimseye yaklaşıyor, ne naz, ne de dalkavukluk ediyordu. Nazi, dostluğunu gösterirken de yabani ve ketumdu. Kendi yaşamının sırlarını ifşa etmiyor ve evimizi kendi malı biliyordu. Yabancı bir kedinin yolu oradan geçecek olsa ve bu kedi hele hele dişiye, kızgınlık sesleri ve biteviye iniltiiler çıkarıyordu. Nazi'nin yemek vaktini haber veren sesi, şımardığı zamanki sesinden daha farklıydı. Açlıktan bağırışları, kargaşa içindeki feryatları, keyifli zamanındaki miyavlamaları, hepsi birbirinden ayrıydı. Bunların ahenkleri de değişiyordu. Birincisi ciğer tırmalayan bir feryat, ikincisi kin ve öfke dolu bir feryat, üçüncüsü ise doğal olarak eşinin yanına gitme ihtiyacıyla dertli dertli inlemesiydi. Fakat Nazi'nin bakışları her şeyden daha anlamlıydı. Bazen insancıl duygular gösteriyordu. Öyle ki insan, elinde olmadan 'Bu tüylü başın ardında, bu sırlı yeşil gözlerin arkasında ne gibi düşünce ve duygular dalgalanıyor acaba?' diye kendi kendine soruyordu.

"Geçen sene baharda o korkunç olay meydana geldi. Bilirsin, bu mevsimde bütün canlılar sarhoş olur ve harekete geçer. Sanki bahar rüzgârı bütün kımıldanan şeylere bir coşku ve delilik üfler. Bizim Nazi de ilk kez aşk heyecanına kapıldı.

Tüm vücudunu sarsan titremelerle hüznü hüznü inliyordu. Erkek kediler onun iniltilerini duydular ve çevreden karşılamaya geldiler. Kavga ve didişmelerden sonra Nazi, hepsinden güçlü ve sesi olgun olanını kendine eş seçti. Canlıların aşk oyunlarında onların özel kokularının büyük önemi vardır. Çünkü şımarık ve temiz ev kedileri dişilerine kur yapmazlar. Oysa ince duvarlar üzerindeki erkek kediler, derileri soylarının asil kokusunu veren cılız, başıboş, hırsız kediler, dişilerinin dikkatini çekerler. Gündüzleri ve özellikle gece boyunca Nazi ile eşi aşklarını yüksek sesle dile getiriyorlardı. Nazi'nin yumuşak ve nazik teni esniyor, geriliyor, ötekinin vücudu yay gibi kamburlaşıyor ve sevinç çığlıkları atıyorlardı. Sabah oluncaya kadar aşkları devam

ediyordu. Sonra Nazi solmuş tüyleriyle yorgun, ezik ama mutlu olarak odaya giriyordu.

“Geceleri Nazi'nin aşk oyunları yüzünden uyuyamıyordum. Sonunda tepem attı. Bir gün pencerenin önünde çalışırken bahçede salınan âşıkla maşuğu gördüm. Şu gördüğün tabancayla hedefin üç adım yakınına kadar gittim. Tabanca boşaldı ve merminin biri Nazi'nin eşine isabet etti. Beli kırılmış gibi bir kere sıçradı, ses çıkarmadan koridordan kaçtı ve bahçe duvarının dibine düşüp öldü. Geçtiği yerlere kan damlamıştı. Nazi bir süre onun peşinde dolaştı ve nihayet ayak izini buldu. Kanını koklaya koklaya doğru cesedinin başına gitti. İki gün iki gece ölüsünün başında nöbet tuttu. Bazen patisiyle ona dokunarak sanki 'Uyan! Bahar başlangıcı! Aşk vakti niçin uyudun böyle? Neden kımıldamıyorsun? Kalk, kalk!' diyor gibiydi. Çünkü Nazi ölümün ne demek olduğuna akıl erdiremiyor, âşığının öldüğünü bilmiyordu.

“Nazi ertesi gün eşiyile birlikte kayboldu. Her yeri dolaştım, aradım, herkese onu sordum ama boşunaydı. Acaba Nazi bana kahırlandı mı, öldü mü? Kendi aşkının peşine mi gitti? Peki ötekinin ölüsüne ne oldu? Bir gece aynı erkek kedinin miyavlayışını duydum. Sabaha kadar miyavladı. Ertesi gece de aynı şekilde. Fakat sabah olunca sesini kesiyordu. Üçüncü gece tabancayı alıp, pencerenin önündeki şu çam ağacına doğru ateş ettim. Karanlıkta gözleri parlıyordu. Uzun uzun inledi ve sesini kesti. Sabahleyin ağacın dibinde üç damla kan vardı. O günden beri her gece gelir ve aynı sesle inler. Ötekilerin uykuları ağır olduğundan duymuyorlar. Onları duymuyorlar. Ne desem, gülüyorlar bana. Fakat ben biliyorum. Bu sesin, öldürdüğüm kedinin sesi olduğundan eminim. O geceden beri gözüme uyku girmedi. Nereye gitsem, hangi odada yatsam, bu insafsız kedi sabaha kadar o korkunç gırtlakıyla inliyor ve eşine sesleniyor.

“Bugün ev boştu. Kedinin her gece gelip oturduğu ve feryat ettiği yere nişan aldım. Çünkü gözlerinin karanlıktaki parıltısından nereye oturacağını biliyordum. Tabanca patlayınca kedinin inleyen sesini duydum ve oraya üç damla kan damladı. Sen kendi gözünle gördün işte, şahidimsin değil mi?”

Bu sırada odanın kapısı açıldı; Ruhsâre ve annesi içeri girdiler. Ruhsâre'nin elinde bir demet çiçek vardı. Kalkıp selam verdim. Fakat Siyavuş gülümseyerek:

“Mirza Ahmet Han Bey'i benden iyi tanırıyorsunuz. Tanıştırmaya gerek yok. Kendileri de çam ağacı altında üç damla kan gördüklerine tanıklık ederler” dedi.

“Evet, gördüm.”

Fakat Siyavuş yaklaşarak kahkahayla güldü; elini cebime sokarak tabancamı aldı ve

masanın üstüne koydu:

“Biliyor musunuz? Mirza Ahmet Han yalnız güzel tar çalıp şiir söylemez, aynı zamanda usta bir avcıdır. Keskin nişancıdır” dedi.

Sonra bana işaret etti. Ben de kalkıp:

“Evet, bugün ikindi üzeri Siyavuş'tan okul defterini almaya geldim. Eğlenmek için bir süre çam ağacına atış yaptık. Fakat o üç damla kan kedinin değil, kumrunun kanıdır. Bildiğiniz gibi kumru yetim malından üç buğday yemiş. Her gece boğazından üç damla kan damlayana kadar inler. Ya da bir kedi komşunun kanaryasını kapmış ve onu vurmuşlar. Yaralı kedi de buradan geçmiş. Şimdi bekleyin de size yeni bestemi okuyayım” dedim.

Tarı aldım ve sesimi sazın sesine uydurarak şu şiiri okudum:

Ne yazık ki yine akşam oldu.

Bütün dünya karardı.

Bütün insanlar huzura kavuştu.

Bir benim ıstırap ve gamını arttı.

Dünyanın mizacında mutluluk olmaz.

Ölümden başka gam ilacı bulunmaz.

Ama çam ağacının altında, köşede

Yere damlanmıştır üç damla kan.

Buraya gelince, Ruhsâre'nin annesi öfkeyle odadan çıktı. Ruhsâre kaşlarını çatarak “Deli bu!” dedi. Sonra Siyavuş'un elini tuttu. Her ikisi de kah kah gülerek dışarı çıktı ve kapıyı yüzüme kapadılar.

Avluya çıktıklarında, pencereden, fenerin altında kucaklaşıp öpüştüklerini gördüm.

Girdap

Humâyûn kendi kendine mırıldanıyordu:

“Doğru mu acaba! .. Mümkün mü acaba?.. O kadar genç yaşta, orada Şah Abdülazim mezarlığında^[3] binlerce ölünün arasında, nemli ve soğuk toprağın altında yatmış!.. Kefeni tenine yapışmış! .. Artık ne baharın gelişini görür, ne güzün sonunu, ne de bugünkü gibi boğucu ve gam dolu günleri!.. Acaba gözünün parlaklığı ve sesinin ahengi tamamen kaybolmuş mudur? Halbuki o ne kadar güleçti! Ne esprili sözler ediyordu!..”

Hava kapalıydı. Camlar hafifçe buğulanmıştı. Çatıdan, üstü kar tutmuş komşu evi görülüyordu. Kar tanecikleri ağır ağır ve düzenli olarak havada dönüyor ve saçaklara konuyordu. Bacadan, gri gökyüzünde döne döne yükselip yavaş yavaş kaybolan koyu bir duman çıkıyordu.

Humâyûn, genç karısı ve küçük kızı Homâ sade döşenmiş odalarında sobanın karşısına oturmuşlardı. Fakat her cuma günü bu odada gülüş ve sevinç hâkim olduğu halde, bugün hepsi üzgün ve suskundu. Hatta meclisi şenlendiren küçük kızları, bugün suratı asık bir halde taşbebeğini yanına koymuş, şaşkın şaşkın dışarıya bakıyordu. Sanki o da ortada bir eksiklik olduğunu anlamıştı. O eksiklik, her zamankinin tersine eve gelmeyen amcası Behram' dı. Bu yüzden annesiyle babasının üzgün olduklarını hissediyordu. Siyah giysi, uykusuzluktan alçanak kan oturmuş gözler ve havada dalgalanan sigara dumanı. Bütün bunlar da onun düşüncesini doğruluyordu.

Humâyûn dalgın dalgın sobadaki ateşe bakıyordu ama aklı başka yerdeydi. Elinde olmadan okuldaki kış günlerini anımsamıştı. Bugünkü gibi yer bir karış kar tuttuğu zaman, teneffüs zili çalınca o ve Behram önce davranırlardı. Böyle zamanlarda hep aynı oyunu oynarlardı. Büyük bir yığın haline gelene kadar bir kartopunu yuvarlardı. Sonra çocuklar iki bölük olur, kar yığınınu siper alarak kartopu oynamaya başlardı. Soğuşu hissetmeden, soğuktan acıyıp kızarmış ellerle birbirlerine kartopu atarlardı. Yine bir gün oyun oynarlarken bir avuç sulu karı avcunda sıkıştırarak Behram'a atmış ve alnını yarmıştı. Müdür muavini gelip avcuna birkaç defa sertçe sopa vurmıştı. Belki de Behram'la dostluğu oracıkta başlamıştı ve son zamanlara kadar alnındaki yara izini gördükçe avuçlarını hatırlıyordu. Geçen on sekiz yıl zarfında ruh ve düşünceleri birbirine yaklaşmıştı. Öyle ki çok gizli düşüncelerini ve duygularını dahi birbirlerine açmadan edemiyorlardı. İkisi de hemen hemen aynı düşünce ve ahlaka sahipti. Şimdiye kadar aralarında en küçük bir görüş ayrılığı ya da dargınlık olmamıştı. Ancak, evvelki gün sabahleyin Humâyûn dairede iken "Behram Mirzâ intihar etmiş!" diye telefon

ettiler. Humâyûn hemen bir arabaya atlayıp Behram'ın yanına gitti. Üstüne örtülmüş ve bir tarafı kan lekesi olmuş beyaz örtüyü yavaşça kaldırdı. Kanlı kirpikleri, yastığa akmış beyni, halıdaki kan lekeleri, yakınlarının feryat figanı onu şoka soktu. Behram'ın toprağa verildiği gurup vaktine kadar tabutunun başından ayrılmadı. Bir demet çiçek ısmarladı. Getirdiler. Çiçeği kabrinin üstüne koydu. Son defa vedalaştıktan sonra yüreği kalkmış bir halde eve döndü. Fakat o günden sonra, bir dakika olsun huzuru kalmamıştı. Gözlerine uyku girmemiş, şakakları ağarmaya başlamıştı. Önünde bir paket sigara duruyordu. Sigaranın birini yakıp birini söndürüyordu.

Humâyûn ilk kez ölüm ve mezar meselesi hakkında derin derin düşünüyordu. Fakat bir türlü aklı almıyordu. Hiçbir inanç ve varsayım onu ikna edemiyordu. Şaşırıp kalmıştı. Ne yapacağını bilmiyordu. Bazen kendisinde delilik halleri gözleniyordu. Ne kadar unutmaya çalışsa da bir türlü unutamıyordu. Dostlukları okulda başlamış ve senli benli olmuşlardı. Birbirlerinin üzüntü ve sevincine ortaktılar. Ne zaman dönüp de Behram'ın resmine bakacak olsa, bütün eski anılar gözünde canlanıyor, onu görüyordu. Sarı bıyığı, aralıklı gözleri, küçük ağzı, ince çenesi, yüksek sesle gülüşü ve boğazını temizlemesi, hepsi gözünün önündeydi. Onun ölümüne, hem de bu kadar âni ölümüne bir türlü inanamıyordu. Behram onun için ne fedakârlıklarda bulunmamıştı ki... Göreve gittiği üç yıl boyunca evinin bakımını Behram üstlenmişti. Karısı Bedri'ye göre evden kuş sütünü bile eksik etmemişti.

Şimdi Humâyûn hayatın yükünü omuzlarında hissediyor ve geçip giden günlere üzülüyordu. Çünkü büyük bir içtenlikle bu odada bir araya gelip tavla oynuyorlardı. Saatlerin nasıl geçtiğini anlamıyorlardı. Fakat ona her şeyden çok azap veren şey şu düşünceydi: Onunla yürekleri bir, inançları bir olduğu ve hiçbir şeyi birbirlerinden gizlemedikleri halde, nasıl oldu da Behram intihar kararını ona açmadı? Sebep neydi? Delirmiş miydi, ya da bir aile sırrı mı söz konusuydu? İşte bunu kendine sorup duruyordu. Sonunda aklına bir şey gelmiş gibi karısı Bedri'ye dönerek “Sen ne dersin? Behram'ın bunu niçin yaptığını biliyor musun?” diye sordu.

Dikiş dikmekle meşgul olan Bedri başını kaldırıp, bu soruyu beklemiyormuşçasına ve isteksizlikle, “Ben nereden bileyim? Sana söylememiş miydi?” dedi.

“Hayır. .. Öylesine sordum işte... Ben de buna şaşıyorum. Seyahatten döndüğümde değiştiğini hissettim. Fakat bana bir şey demedi. Bu durgunluğunun idari işlerden kaynaklandığını sandım... Çünkü idari işler bezdiriyordu onu... Defalarca söylemişti bana ... Hiçbir konuyu benden saklamazdı...”

“Allah rahmet eylesin. Ne kadar zinde ve neşeliydi! Ondan böyle bir şey beklenmezdi!”

“Hayır, öyle görünüyordu. Kimi zaman çok değişiyordu... Çoook... Yalnız kaldığı zaman... Bir gün odasına girdiğimde tanıyamadım onu. Başını elleri arasına almış düşünüyordu. Beni görür görmez afalladı. Yanıltmış olmak için beni, güldü ve her zamanki şakalarını yaptı. İyi bir oyuncuydu.”

“Belki de sana söylerse, üzüleceğinden korktuğu bir şey vardı? Seni düşünmüştür. Ama ne olursa olsun, sen çoluk çocuk sahibisin. Yaşamak zorundasın. Ama o... ”

İntiharının önemi yokmuş gibi başını anlamlı anlamlı salladı. Sessizlik yeniden düşünceye itti onları. Fakat Humâyûn karısının sözlerinin yapmacık ve geçiştirmek için olduğunu hissetti. Sekiz yıl önce kocasına tapan ve aşk hakkında güzel düşünceleri olan bu kadının şimdi gözünün önünden perde kalkmışçasına Behram'ın anıları karşısında teselli verişi Humayûn'un ondan nefret etmesine sebep oldu. Karısından bezdi. Şimdi maddeci, akılcı, dünya malı ve düşüncesinde olan, üzülme istemeyen bir kadındı. Heri sürdüğü delil, Behram'ın karısı ve çocuğunun olmamasıydı. Ne tuhaf düşünce! Kendisini bu ortak zevkten mahrum ettiği için onun ölümüne üzülüyor. Acaba çocuğunun dünyadaki değeri arkadaşından daha mı fazla? Asla! Acaba Behram üzülmeye değmez miydi? Dünyada onun gibi birini bulacak mıydı acaba?

O ölsün de şu doksan yaşındaki moruk Seyyid Hanım yaşasın! Bugün karda tipide çınar dibinden bastonunu vura vura gelmişti ve ölü helvası yemek için Behram'ın evini arıyordu. Allah'ın işinden sual olunmaz. Karısına kalırsa, normal. Günün birinde karısı Bedri de şu Seyyid Hanım gibi olacak. Daha şimdiden huyu, gözlerinin hali ve sesi değişti. Sabah erkenden daireye giderken o hala uyuyor. Gözlerinin altı kırışmış, tazeliğini yitirmiş. Mutlaka Bedri de ona karşı aynı duyguyu hissediyor olmalı. Kim bilir? Acaba kendisi de değişmedi mi? O eski sevecen, itaatkar ve güzel Humâyûn mu? Acaba karısını aldatmamış mı? Ama neden bu düşüncelere kapılmıştı? Uykusuzluktan mı, yoksa dostunun üzücü anısından mıydı?

Bu sırada kapı açıldı ve örtüsünün ucunu dışıyla sıkıştırmış olan hizmetçi büyükçe parlak bir kağıt getirerek Humayûn'a verdi, dışarı çıktı.

Humayûn zarfın üstündeki kısa ve kesik kesik yazıyı, Behram'ın elyazısını tanıdı. Aceleyle bir kenarından zarfı açtı ve içinden çıkan kağıdı okudu:

“Bugün 13 Mihr 1311.^[4] Gece yarısı saat bir buçuk. Ben Behram Mirza-yi Erjenpur

kendi rızamla bütün mal varlığımı Homa Mahaferid Hanım'a bağışladım. Behram Erjenpur.”

Humâyûn bir kez daha hayretle mektubu okudu. Donup kaldı. Kağıt elinden düştü.

Göz ucuyla ona bakan Bedri sordu:

- Kimin mektubuydu?
- Behram'ın.
- Ne yazmış?
- Biliyor musun? Bütün mal varlığını Homâ'ya bağışlamış!
- Ne ince adam!

Bu içtenlikle karışık şaşkınlık ifadesi Humâyûn'un, karısından daha da nefret etmesine sebep oldu. Fakat elinde olmadan Behram'ın resmine gözü ilişti. Bir de dönüp Homâ'ya baktı. Ansızın aklına bir şey gelerek ürperdi. Sanki gözünün önünden bir perde daha kalkmıştı. Kızı Homâ tıpatıp Behram'a benziyordu. Ne kendisine, ne de annesine çekmişti. İkisinin de gözü siyah değildi. Küçük ağzı, ince çenesi, hemen hemen bütün yüz hatları Behram'a benziyordu. Şimdi Humâyûn, Behram'ın neden Homâ'yı bu kadar sevdiğini ve ölmeden önce mal varlığını ona bağışladığını anlamıştı. Acaba o kadar sevdiği bu çocuk, karısıyla Behram'ın yasak ilişkilerinin sonucu muydu? Hem de can dostu olan ve kendisine son derece güvendiği bir arkadaşın! Karısı onun yokluğunda Behram'la sıkı fıkı olmuş ve bütün bu süre zarfında onu aldatmış, rezil etmiş! Behram şimdi de, ölümünden sonra verilmek üzere bu vasiyetnameyi, bu küfrü yazmış! Hayır, olanları kendisiyle bağdaştıramıyordu. Bu düşünceler yıldırım hızıyla aklından geçti. Baş ağrısı tuttu, yanakları soğudu. Bedri'ye alevli gözlerle bakarak:

- Sen ne dersin ha? Niye yapmış Behram bu işi? Kız kardeşi, erkek kardeşi yok muydu?
- Eskiden beri severdi bu çocuğu. Sen Bendergez'de iken Homâ kızamık oldu. Bu adam on gün on gece başucunda durdu. Allah rahmet eylesin.

Humâyûn sinirlenerek:

- Hayır, bu kadar da basit değil.
- Nasıl bu kadar da basit değil? Herkes senin gibi üç yıl karısını, çocuğunu bırakıp

gidecek kadar ilgisiz değil. Hem suçlu hem güçlü! Döndüğün vakit çam sakızı çoban armağanı bir çorap bile getirmedin bana. Çocuğunu, seni sevdiği için sevdi. Yoksa Homâ'nın âşığı değildi. Bu çocuğu gözbebeğinden çok sevdiğini görmüyor muydun?

– Hayır, bana doğruyu söylemiyorsun.

– Ne söylememi istiyorsun peki? Anlamıyorum.

– Anlamazlıktan geliyorsun.

– Ne demek yani? Biri intihar etmiş, malını bağışlamış. Hesap mı vereceğim?

– Senin bilmen gerektiğini biliyorum.

– Bana bak; kinayeli sözlere aklım ermez benim. Git, tedavi ol. Aklın karışmış senin.

Ne istiyorsun benden?

– Bilmiyor muyum sanıyorsun?

– Biliyorsan, niye soruyorsun bana?

Humâyûn sabırsızlıkla bağırdı:

– Yeter! Yeter! Rezil ettin beni!

Sonra Behram'ın vasiyetnamesini alıp buruşturdu, sobaya attı. Vasiyatname tutuşup kül oldu.

Bedri elindeki mor bezi fırlatıp kalktı:

– Bana inat olsun diye mi yaptın bunu? Kendi çocuğuna layık görmüyor musun?

Humâyûn kalktı. Masaya yaslanarak alaycı bir ifadeyle:

– Benim çocuğum... Benim çocuğum... Peki niçin Behram'a benziyor?

Dirseğiyle Behram'ın resminin bulunduğu işlemeli çerçeveye vurdu. Çerçeve yere düştü. O âna kadar üzülen çocuk ağlamaya başladı. Bedri rengi uçmuş bir halde ve tehditkâr bir sesle:

– Maksadın ne senin? Ne demek istiyorsun?

– Sekiz yıldır beni aldattığını, rezil ettiğini söylemek istiyorum. Sekiz yıldır aldatıyordun beni, değil mi kadın?

– Benim hakkımda, kızım hakkında nasıl böyle düşünebilirsin!

Humâyûn sinirli bir gülüşle resim çerçevesini gösterdi ve nefes nefese:

– Evet senin kızın... Senin kızın. Al da bak. Demek istiyorum ki artık gözüm açıldı. Neden bağısladığını, neden şefkatli bir baba olduğunu anladım. Ama sana göre sekiz yıldır...

– Sekiz yıldır senin evindeydim. Hertürlü rezilliği çektim. Senin felaketine katlandım. Üç yıl yoktun; evine baktım. Sonra da Bendergez'de bir Rus yosmasına âşık olduğun haberi geldi kulağıma. Şimdi de bana bunu yapıyorsun! Bahane bulamıyor "Çocuğum Behram'a benziyor" diyorsun. Artık dayanamam... Bir dakika bile duramam bu evde. Gel canım, gel, gidelim.

Homâ korkuya kapılmış, beti benzi atmış bir halde titriyor, annesiyle babası arasındaki bu tuhaf ve görülmemiş kavgayı seyrediyordu. Ağlayarak annesinin eteğini tuttu. Birlikte kapıya doğru yürüdüler. Bedri kapıda anahtar destesini cebinden çıkarıp fırlattı. Anahtarlar Humâyûn'un ayakucuna düştü.

Homâ'nın ağlayışı ve ayak sesleri koridorda kesilmeye başladı. On dakika sonra karda tipide onları götüren faytonun tekerleklerinin sesi duyuldu. Humâyûn hayretten donup kalmıştı. Başını kaldırmaktan korkuyor, bu olayların doğru olduğuna inanmak istemiyordu. Kendi kendine, deli mi olduğunu ya da korkunç bir kâbus mu gördüğünü soruyordu. Fakat aşikâr olan şey, bundan böyle bu ev ve hayatın onun için dayanılmaz olmasıydı. Artık o kadar sevdiği kızı Homâ'yı göremeyecek, onu öpüp okşayamayacaktı. Arkadaşının anısı kirlenmişti. Hepsinden kötüsü, karısı sekiz yıldır tek dostuyla yasak ilişki kurmuş ve aile ocağını bulandırmıştı. Gizlice! Habersizce! İki de iyi oyuncuymuş! Yalnız o aldanmış, ona gülmüşlerdi. Bütün hayatından nefret etti. Her şeyden, herkesten bezmişti. Son derece yalnız ve yabancı hissetti kendisini. Uzak şehirlerden veya güney limanlarından birine gidip hayatın kalan kısmını orada geçirmek ya da intihar etmekten başka seçeneği yoktu. Hiç kimsenin göremeyeceği bir yere gitmek, kimsenin sesini duymamak, bir çukurda yatıp bir daha uyanmamaktan başka çıkar yol yoktu. Çünkü ilk kez etrafında bulunanlarla kendisi arasında şimdiye kadar fark edemediği korkunç bir uçurum bulunduğunu anlamıştı.

Bir sigara yaktı. Odada uzunlamasına birkaç adım attı. Tekrar masaya yaslandı.

Dışarıda düzenli, ağır ağır ve aldırmadan yağın kar taneleri sanki gizemli bir musiki ahengiyle havada dans ediyorlar ve saçaklara konuyorlardı. Gayri ihtiyarî, anne ve babasıyla birlikte Irak'taki köylerine gittikleri güzel ve zevkli günleri anımsadı. Gündüzleri tek başına ağaç gölgesi altında, çayırlara uzanıyordu. Şîr Ali orada çubuğunu yakıyor, dövene oturuyor, kırmızı başörtülü kızı saatlerce orada babasını bekliyordu. Döven acı acı sesler çıkartarak altın buğday başaklarını ufalıyordu. Modulun tesiriyle sırtları yara bere olan öküzler uzun boynuzları ve geniş alınlarıyla güneş batana kadar kendi çevrelerinde dönüyorlardı. Şimdi onun durumu da tıpkı o öküzlerinki gibiydi. Bu hayvanların ne hissettiklerini biliyordu artık. O da hayatı boyunca, gözü bağlı olarak kendi çevresinde dönüp durmuştu. Dolap beygiri gibi, o harman döven öküzler gibi. Saatlerce küçük gümrük odasında masa başında oturup, sürekli aynı kâğıtları karaladığını anımsadı. Bazen iş arkadaşına bakıp esniyor, tekrar kalemi alıp kendi sütununa aynı numaraları yazıyor, karşılaştırıyor, topluyor, defterleri altüst ediyordu. Fakat o zaman içini ferahlatan bir şey vardı: Gözü, fikri, gençliği, kuvveti parça parça çözülse de, Behram'ı, kızı ve karısını karşısında güleryüzle gördüğü akşam bütün yorgunluğu çıkıp gidiyordu. Ama şimdi her üçünden de nefret etmişti. Üçü birlikte bu günlere getirmişti onu.

Âni bir karar vermiş gibi gidip çalışma masasına oturdu. Masanın gözünü çekti. Her zaman yolculukta yanında taşıdığı küçük tabancayı çıkardı. Kontrol etti. Mermiler yerindeydi. Soğuk ve simsiyah namlusuna baktı. Yavaşça şakağına dayadı. Fakat Behram'ın kanlı yüzünü hatırlayınca, tabancayı pantolonunun cebine koydu. Tekrar kalktı. Koridorda paltosunu ve galoşunu giydi. Şemsiyesini de alıp evden çıktı. Sokak tenhaydı. Kar tanecikleri havada yavaş yavaş dönüyordu. Nereye gittiğini bilmeden yola koyuldu. Sadece evinden, bütün bu korkunç olaylardan kaçıp uzaklaşmak istiyordu.

Soğuk, beyaz ve iç kapayıcı bir caddeye çıktı. Araba tekerleklerinin izi alçak ve yüksek oluklar açmıştı. Ağır ve uzun adımlar atıyordu. Yanından bir otomobil geçti ve caddenin sulu, çamurlu karlarını üzerine sıçrattı. Durup elbisesine baktı; çamura bulanmıştı. Sanki onu teselli ediyor gibiydi. Yolda kibrit satan küçük bir erkek çocuğuna rastladı. Seslendi ona. Bir kutu kibrit aldı. Fakat çocuğun yüzüne bakınca, siyah gözleri, küçük dudağı ve sarı bıyıkları olduğunu gördü. Behram'ı anımsadı. Titremeye başladı ve yola devam etti. Birden bir dükkân vitrininin önünde durdu. Yaklaşıp alnını soğuk cama yapıştırdı. Neredeyse şapkası düşecekti. Vitrinde oyuncaklar sergilenmişti. Üstü temizlensin diye paltosunun eteğini vitrin camına sürüyordu ama boşunaydı. Tam önünde pembe yüzlü, mavi gözlü büyük bir bebek duruyor ve gülümsüyordu. Bir süre dikkatle baktı ona. Bu bebek Homâ'nın olsa, ne kadar mutlu ederdi onu. Dükkân sahibi

kapıyı açtı ama o tekrar yoluna devam etti. İki sokaktan daha geçti. Yolunun üzerinde, önünde sepetiyle bir tavukçu oturuyordu. Sepete, ayakları birbirine bağlanmış üç tavukla bir horoz konulmuştu. Kızarmış ayakları soğuktan titriyordu. Önündeki karın üstünde kan damlaları vardı. Biraz daha uzakta, bir evin girişinde parçalanmış gömleğinden kolları çıkmış, başı kel bir oğlan oturmaktaydı.

Geçtiği mahalle ve yolu bilmeden bunların tümünü fark etti. Yağan karı hissetmiyordu. Şemsiyesi eline aldığı şekilde kalmıştı. Başka bir تنها sokağa girip, bir evin yüksekçe sekisine oturdu. Kar da hızlanmıştı. Şemsiyesini açtı. Çok yorulmuştu. Baş ağırılaşıyordu. Gözleri yavaş yavaş kapandı.

Yoldan geçen birinin sesiyle kendine geldi. Kalktı. Hava kararmıştı. Günlük olayların hepsini hatırladı. Aynı şekilde, o evin girişinde gördüğü, parçalanmış gömleğinden kolu çıkan kel çocuğu, sepette soğuktan titreyen tavukların ıslak ve kırmızı ayaklarını ve kara damlayan kanı anımsadı. Biraz açlık duydu. Bir pastaneden tatlı ekmek satın aldı. Yolda yerken, bilinçsizce, gölge gibi sokakta dolaşıyordu.

Eve girdiğinde gece yarısını iki saat geçmişti. Bir koltuğa attı kendini. Bir saat sonra soğğun şiddetinden uyandı. Üstüyle yatağa girip yorganı başına çekti. Rüyasında, aynı odada o kibrit satan çocuk siyah bir elbise giymiş ve üstünde mavi gözlü gülümseyen bebeğin durduğu masaya oturmuştu. Onun önünde elpençe divan üç kişi duruyordu. Kızı Homâ içeri girdi. Bir mum vardı elinde. Yaklaştı, kibritçi çocukla Homâ'nın elini tuttu. Kapıdan çıkmak istediği sırada, perde arkasından üstüne tabancaları çevirmiş iki el çıktı. Humâyûn korkarak, baş ağrısıyla birlikte uykusundan sıçradı.

Yaşantısı iki hafta böyle geçti. Gündüzleri daireye gidiyor, geceleri yatmak için eve çok geç dönüyordu. Bazen ikindi vakitleri, nasıl olup da yolunun Homâ'nın okuduğu kızlar okulunun yanından geçtiğini bilmiyordu. Ders bitince duvarın köşesine saklanıyor, kayınpederinin evindeki hizmetçi Meşedî Ali'nin görmesinden korkuyordu. Çocuklara bir bir dikkat ediyor ama aralarında kızı Homâ'yı göremiyordu.

Sonunda tayin isteği kabul olundu ve kendisine Kirmanşah gümrüğüne gitmesi teklif edildi. Humâyûn hareket gününden önce bütün işlerini yoluna koydu. Hatta otogara gidip bilet bile aldı. Gar görevlisinin ısrarına rağmen, bavullarını kapatmadığı için, o gün akşam üzeri gidecekken, ertesi sabah Kirmanşah'a gitmeye karar verdi.

Evine girince dosdoğru çalışma masasının bulunduğu mütevazı odaya gitti. Oda dökülüp saçılmış, sobanın önüne soğuk küller dökülmüştü. İpekli mor kumaş ile Behram'ın vasiyetnamesinin bulunduğu zarfı masanın üstüne koymuşlardı. Zarfı alıp

ortasından yırttı. Fakat arasında, o gün telaşla farkına varamadığı bir pusula gördü. Parçaları masanın üstünde yan yana getirdikten sonra şöyle okudu:

“Bu mektup mutlaka ölümünden sonra eline geçecek. Bu ani kararımdan dolayı şaşıracağını biliyorum. Çünkü sana danışmadan hiçbir iş yapmazdım. Fakat aramızda gizli saklı bir şey kalmaması için itiraf ediyorum. Ben karın Bedri'yi sevdim. Dört yıldır kendimle mücadele ediyordum. Sonunda galip geldim ve sana ihanet etmemiş olmak için içimde uyanan devi öldürdüm. Homâ Hanım'a naçiz bir hediye veriyorum. Umarım kabul olur. Dostun Behram.”

Humâyûn bir süre şaşkın şaşkın odanın çevresine bakındı. Artık Homâ'nın kendi çocuğu olduğundan şüphesi yoktu. Homâ'yı görmeden gidebilir miydi? Mektubu iki üç kez okudu. Cebine koyup evden çıktı. Yolunun üstündeki oyuncakçıya girdi ve beklemeden pembe yüzlü, mavi gözlü büyük bebeği satın aldı. Kayınpederinin evine gitti. Kapıyı çaldı. Hizmetçileri Meşedî Ali, Humâyûn'u görür görmez yaşlı gözlerle:

– Bey, başımı nerelere vurayım? Homâ Hanım!

– Ne oldu?

– Bey, bilmiyorsunuz. Homâ Hanım sizin ayrılığınızdan dolayı ne kadar zayıfladı, ne kadar halsizleşti! Her gün onu okula götürüyordum. Cumartesi günüydü. Beş gün önce, ikindi üzeri okuldan kaçmış. “Babacığımı görmeye gidiyorum” demiş. O kadar telaşlandık ki. Muhammed size söylemedi mi? Karakola telefon ettik. Tekrar evinize geldim.

– Ne diyorsun sen? Ne oldu?

– Hiç, bey. Geceleyin eve getirdiler onu. Yolunu kaybetmiş. Soğuktan donmuş. Öldüğü âna kadar hep sizi istedi. Dün onu Şah Abdülazim'e götürdük. Behram Mirzâ'nın kabri yanında toprağa verdik!

Humâyûn dikkatli dikkatli Meşedî'ye bakıyordu. Bu sözü duyunca bebek paketi koltuğundan düştü. Sonra paltosunun yakasını kaldırarak çıldırmışçasına uzun adımlarla garaja doğru uzaklaştı. Artık bavulunu kapamaktan vazgeçti. İkinci arabasıyla en kısa zamanda hareket edebilecekti.

Daş Âkil

Bütün Şirazlılar Daş Âkil ile Kaka Rüstem'in kanlı bıçaklı düşman olduklarını bilirdi. Bir gün Daş Âkil, eskiden beri takıldığı Domil kahvesinin sekisinde bağdaş kurmuş oturuyordu. Üstüne kırmızı şal atılmış bir bıldırcın kafesini yanına koymuş, parmağıyla su dolu kâsedeki buzu döndürüyordu. Derken Kaka Rüstem girdi içeri. Yan yan baktı ona. Bir eli şalında, gidip karşı sekiye kuruldu. Sonra kahveci çırağına dönerek:

– Ço... ço... çocuk, bi... bir çay getir bakayım!

Daş Âkil kahveci çırağına öyle anlamlı baktı ki çocuk korkusundan ne yapacağını bilemedi ve Kaka'nın emrini duymazdan geldi. Bardakları pirinç dolaptan çıkarıp su kovaşına daldırıyor, sonra aheste beste tek tek kuruluyordu. Havluyu bardaklara sürttükçe gıcır gıcır sesler çıkıyordu. Bu vurdumduymazlık Kaka Rüstem'i çileden çıkardı. Yine bağırdı:

– Sa... sa... sağır mısın lan! Sana diyorum!

Kahveci çırağı ikircikli bir gülümsemeye Daş Âkil'e baktı. Kaka Rüstem dişlerini sıkarak:

– Da... dayılanan varsa, gelir bu gece, hesaplaşırız!

Daş Âkil bir yandan buzu kâsede döndürüp öte yandan gözünün ucuyla durumu kollarken, karşısındakini hiçe sayıyormuş gibi güldü ve kaytan bıyıklarının altından bir dizi inci gibi dişleri ışıldadı:

– Ödlekler hep kurusıkı atar. O zaman belli olur yürekliyle korkak!

Herkes kahkahayı bastı. Kaka Rüstem'in kekelemesine gülmediler tabii. Dilinde tutukluk olduğunu biliyorlardı çünkü. Ama Daş Âkil'i şehirde tanımayan yoktu. Her kabadayı onun tokadını tatmıştı bir kez. Akşamları Yahudi Molla İshak'ın evinde bir şişe boğma rakıyı devirip Serdozek mahallesinde göründü mü, Kaka Rüstem şöyle dursun, yedi cedit gelse pes ettirirdi. Kaka Rüstem de Daş Âkil'in dişine göre biri olmadığını biliyordu. Çünkü iki kez onun tarafından yaralanmıştı ve Daş Âkil üç dört defa da ümüğüne çökmüştü. Birkaç gece önce feleksiz Kaka Rüstem meydanı boş bulmuş, esip gürlüyordu. Daş Âkil ecel gibi yetişmiş, tepesine yumruğu çakıp “Kaka, aklın başında değil; iyice ölçüyü kaçırıp zom olmuşsun. Bırak bu pislilikleri. Üstelik kabadayı geçiniyorsun, utanmıyor musun ha? Gittiğin yol, yol değil. Her Allah'ın gecesini milletin

yolunu kesiyorsun. Kuran evliya hakkı için bir daha böyle sarhoş olup pislik çıkarırsan okurum canına; şu kamayla iki dilim yaparım seni; bilmiş ol!” demişti. O zaman Kaka Rüstem süklüm püklüm oradan uzaklaşmış ve Daş Âkil'e kinlenmişti. İntikamını almak için fırsat kolluyordu.

Öte yandan Daş Âkil'i tüm Şiraz halkı severdi. Serdozek mahallesinde korku salmasına karşın, çocuklarla, kadınlarla uğraşmazdı. Aksine insanlara çok müşfik davranırdı. Feleksizin biri bir kadına laf atacak ya da birini sıkıştıracak olsa, vay haline, artık Daş Âkil'in elinden kurtulamazdı. Çoğu zaman Daş Âkil insanlara yardım eder, para yardımında bulunurdu. Kafasına eserse, insanların yüklerini evlerine kadar taşırdı. Ama kendisinden daha üstün birini görmeye tahammülü yoktu. Hele hele günde otuz gram esrar çekip bin türlü üçkâğıt çeviren Kaka Rüstem'e katlanamazdı. Kaka Rüstem kahvede ona yan bakmıştı ya; yüreğine oturmuştu. Sinirinden bıyığını kemiriyordu; kanı donmuştu adeta.

Kahkahalar dindikten birkaç dakika sonra, beti benzi atmış, geniş yakalı gömleği, takkesi ve saten pantolonu ile elini kalbine götürmüş, gülmekten yerlere yatan ve birçoklarının onun gülmesine güldükleri kahveci çırağından başka herkes susmuştu. Tepesi atan Kaka Rüstem kristal şekerliği kaptığı gibi kahveci çırağına fırlattı. Ama şekerlik semavere çarptı ve semaver demliğiyle birlikte raftan yere düşüp birkaç fincanı kırdı. Daha sonra Kaka Rüstem öfkesinden pancar gibi olmuş bir suratla kahveden çıktı.

Kahveci perişan bir halde semaveri inceledi ve “Rüstem vardı; bir takım silah vardı; biz vardık, bir de şu kekeme semaver” dedi. Üzgün bir eda ile söylediği bu cümlede Rüstem'e gönderme vardı ya, milleti gülmekten kırdı geçirdi. Kahveci çaresizliğinden hırsını almak için çırağına saldırdıysa da Daş Âkil gülümseyerek cebinden bir kese para çıkartıp ortaya attı. Kahveci keseyi alıp şöyle bir tarttıktan sonra gülümsedi.

Bu sırada kadife yelekli, bol pantolonlu, kısa keçe külahlı bir adam afallamış bir halde kahveye daldı. Etrafına bakındıktan sonra Daş Âkil'in yanına gidip selam verdi:

– Hacı Samed sizlere ömür!

Daş Âkil başını kaldırdı:

– Allah rahmet eylesin.

– Bilmiyor musun yoksa, vasiyeti vardı.

– Ben kefen hırsızını değilim; git kefen hırsızlarına ver haberi!

– Ama seni vekil ve vasi tayin etmişti...

Bu söz üzerine Daş Âkil irkildi. Adamı bir kez daha tepeden tırnağa süzdü. Alnını sıvazlarken oval şapkası geriye gitti ve alacalı alnı ortaya çıktı. Yarısı güneşten bronzlaşmış, şapkanın altındaki yerler beyaz kalmıştı. Başını sallayıp kakmalı çubuğunu çıkardı. Usul usul çubuğun ucuna tütün koyup başparmağıyla tütünü topladı. Yaktıktan sonra “Allah rahmet eylesin. Hacı ölmekle iyi etmedi. Bizi güç durumda bıraktı. Her neyse; sen git, ben arkadan gelirim” dedi.

İçeri gelen kişi Hacı'nın vekilharcıydı. Uzun adımlarla çıktı dışarı.

Daş Âkil suratını astı. Ustalıkla çubuğunu tütürüyordu. Kahvenin neşeli havası gitmiş, sanki kara bulutlarla kaplanmıştı.

Daş Âkil çubuğunun külünü boşalttıktan sonra kalktı; bıldırcın kafesini kahveci çırağının eline tutuşturup kahveden ayrıldı.

Hacı'nın evinin taşlığına girdiğinde hatim indirilmişti. Sadece birkaç hafız ile Kuran cüzü taşıyan yamak, para yüzünden aralarında tartışıyorlardı.

Havuz başında biraz oyalandıktan sonra, onu, pencereleri taşlığa açılan büyükçe bir odaya aldılar. Hacı'nın hanımı perde arkasına geldi. Selamlaştıktan sonra Daş Âkil mindere oturdu. “Hanım, başın sağolsun. Allah çocuklarını sana bağışlasın” dedi.

Hacı'nın hanımı üzgün bir sesle “Hacı'nın fenalaştığı gece gidip imanı getirdiler başucuna. Hacı bütün erkeklerin huzurunda seni kendi vekili ve vasisi tayin etti. Galiba Hacı'yla ahbaplığın epey eski” dedi.

– Beş yıl önce Kâzerun yolculuğu sırasında tanışmıştık.

– Rahmetli Hacı “Bir yiğit varsa, o da filandır” derdi hep.

– Hanım, ben özgürlüğümü her şeyden çok severim. Ama mademki Hacı'nın işlerine vekil oldum, ölmez, sağ kalırsam, evvelallah bu işin altından kalkacağım.

Daha sonra başını çevirdiğinde başka bir perdenin arkasından yüzü kıpkırmızı olmuş, siyah ve alıcı gözleri olan bir kız gördü. Hemen hemen bir dakika boyunca bakıştılar fakat kız utanmışçasına perdeyi bırakıp geri çekildi. Bu kız güzel miydi acaba? Belki;

ama ne olursa olsun, onun alıcı gözleri yapacağını yaptı ve Daş Âkil'in gönlünü allak bullak etti. Daş Âkil başını öne eğdi ve yüzü kızardı.

Bu kız, meraklanarak ünlü kabadayıyı ve kendi kayyumlarını görmeye gelen Hacı Samed'in kızı Mercan'dı.

Daş Âkil ertesi gün Hacı'nın işleriyle ilgilenmeye koyuldu. İşten anlar bir simsar, iki mahalleli ve bir kâtip ile beraber liste çıkardı. Fazla eşyaları ambara koydu; kapısını mühürleyip mumladı. Satılacakları sattı. Tapularda ne yazılı olduğunu okuttu. Alacaklarını topladı, borçlarını ödedi. Bu işlerin hepsi iki gün iki gecede tamamlandı. Üçüncü akşam Daş Âkil yorgun bitkin bir halde Seyyid Hac Garib kavşağı yakınlarından evine doğru giderken İmamkuli Çilingir ile karşılaştı.

– İki gecedir Kaka Rüstem yolunu bekliyordu. Dün gece “Herif bizi fena ekti; sözünü unuttu galiba” diyordu.

Daş Âkil elini bıyığına götürüp “Takma kafana!” dedi.

Daş Âkil iyi hatırlıyordu. Üç gün önce Domil kahvesinde Kaka Rüstem ona horozlanmıştı ama rakibini tanıdığı ve Kaka Rüstem'in onu yıldırım için İmamkuli'yle anlaşacağını bildiğinden üstünde fazla durmadı ve kendi yoluna gitti. Yol boyunca tek düşündüğü şey Mercan'dı. Onun hayalini gözünün önünden uzaklaştırmak için ne kadar uğraşsa, boşunaydı. Daha çok canlanıyordu Mercan'ın hayali.

Daş Âkil otuz beş yaşında, iri yapılı ama çirkin bir adamdı. Onu ilk kez gören kişinin keyfi kaçardı. Ama bir defa sohbetinde bulunsalar ya da gençlik dönemine ilişkin, dillere destan öykülerini dinleseler, hayran kalırlardı ona. Daş Âkil'in asil ve çekici bir görünüşü vardı. Elâ gözler, siyah ve gür kaşlar, geniş şakaklar, ince bir burun, kara bıyık ve sakal. Fakat yaralar görüntüsünü bozmuştu. Şakak ve yanağındaki pala yaraları kötü kaynamıştı. Yüzündeki yarıklardan kıpkırmızı etler fırlamıştı. Hepsinden kötüsü, bu yaralardan biri sol gözünü kenarından aşağı çekmişti.

Babası Fars'ın büyük toprak sahiplerinden biriydi. Ölünce tüm mal varlığı biricik oğluna kaldı. Ama Daş Âkil dünya malına önem vermeyen, bonkör biriydi. Yiğitlik, özgürlük, bağış ve asalet gibi erdemlerle yaşıyordu. Yaşamında bağlandığı başka bir şey yoktu. Tüm varını yoğunu yok yoksullara saçıyordu. Ya boğma rakı içip dört yol kavşaklarında nara atıyor ya da bir grup parazit arkadaşıyla birlikte çilingir sofralarında gününü gün ediyordu. Bütün meziyeti, kusuru bu kadarla sınırlıydı. Ama ilginç olan şey, o güne değin hayatına aşk konusunun girmemiş olmasıydı. Arkadaşları birkaç kez

çöpçatanlık yapmaya yeltenmişse de o hiç bu işe yanaşmamıştı. Gelgelelim Hacı Samed'in vekil ve vasisi olup da Mercan'ı gördüğü gün hayatında büyük bir değişiklik oldu. Bir yandan ölmüş birinin bütün işlerinin sorumluluğunu yüklenmişken öte yandan Mercan'a gönlünü kaptırmıştı. Bu sorumluluk yok mu ya, onu her şeyden çok baskı altına sokmuştu. Kendi mal varlığını önemsemediği gibi kayıtsızlığı nedeniyle bir kısmını da heba eden böyle bir adam her sabah erkenden kalkıyor ve Hacı'nın mülklerinden gelecek kazancı nasıl arttıracacağını düşünüyordu.

Kadını ve çocukları daha küçük bir eve götürüp, onlara ait bu büyük evi kiraya verdi. Çocuklarına özel öğretmen tuttu.

Parasını çalıştırmaya başladı. Sabah demiyor akşam demiyor, Hacı'nın parası, malı mülkü peşinde koşuşturuyordu.

Daş Âkil gece dolaşmalarını ve dört bir yana korku salmayı bırakır oldu. Dostlarıyla da o kadar haşır neşir olamıyordu; o heyecanı kalmamıştı artık. Fakat ona rakip olan bütün kabadayılar ve ayaktakımı, Hacı'nın malını yiyemeyen mollaların da kışkırtmasıyla fırsatı yakalamışlar, habire Daş Âkil'i çekiştiriyorlardı. Toplantılarda, kahvelerde hep ondan söz ediliyordu. Pâçenâr kahvesinde Daş Âkil'i dillerine dolamışlardı. "Daş Âkil mi? Kimin iti olsam diye aranıp duruyordu. İyi sıvıştı ama. Hacı'nın çanağını yalıyor şimdi. Besbelli yolunu buluyor canım. Serdozek mahallesinden süt dökmüş kedi gibi geçiyor" diyorlardı.

Kaka Rüstem içindeki kinle kekeleye kekeleye "Bu yaştan sonra sevdalandı! Herif Hacı Samed'in kızına âşık olunca, kamasını soktu kınına. Milletın gözünü boyayıp kitabına uydurdu ve Hacı'nın vekili oldu. Bütün malın mülkün üstüne yattı, oh Allah daha çok versin!" diyordu.

Artık Daş Âkil'in borusu ötmez olmuştu. Kimse onu adam yerine koymuyordu. Nereye gitse bir fısıldaşmadır başlıyor ve onu alaya alıyorlardı. Daş Âkil kıyıdan köşeden bu lafları duysa da üstüne almıyor, umursamıyordu bile. Mercan'ın aşkı öylesine iliklerine kadar işlemişti ki onunla yatıyor onunla kalkıyordu. Geceleri efkârından içiyordu. Oyalanmak için bir de papağan almıştı kendine. Kafesin karşısına geçip dertleşiyordu kuşla. Daş Âkil Mercan'ı isteyecek olsa, annesi el üstünde verirdi ona, ama bir taraftan da çoluk çocuğa karışmak istemiyordu. Onun istediği, yetişme tarzında olduğu gibi hep özgür kalmaktı. Üstelik kendisine emanet edilen bir kızla evlenmenin nankörlük olacağını düşünüyordu. Daha da kötüsü, her gece aynada yüzüne bakıyor, kama yaralarının kaynamış izlerini, aşağı sarkmış göz ucunu inceliyor, çatallanmış sesiyle

bağıra bağıra "Belki de sevmemiştir beni! Belki de eli yüzü düzgün, genç bir koca bulur kendine! .. Hayır, hayır... erkeklığe sığmaz... O on dört yaşında, ben kırkındayım... Ama ne yapayım? Bu aşk öldürecek beni... Mercan... ah Mercan!.. Öldürdün beni... Kimlere söyleyim, bilmem ki? Mercan... aşkın öldürdü beni! .." diyordu.

Gözleri doluyor, kadeh kadeh üstüne içki içiyor ve baş ağrısı çekerek oturduğu yerde sızıp kalıyordu.

Gece yarısı, Şiraz kıvrım kıvrım sokakları, ferah bahçeleri, erguvan rengi şaraplarıyla uyurken, yıldızlar sakin ve gizemli bir şekilde kapkara gökyüzünde göz kırpışırken, Mercan pembe yanaklarıyla yatağında yavaş yavaş nefes alıp, o gün olup bitenleri gözünün önünden geçirirken, gerçek Daş Âkil, doğal Daş Âkil bütün duyguları ve arzularıyla toplumun gelenek ve göreneklerinin onun çevresinde oluşturduğu kabuktan, çocukluğundan beri telkin edilen düşüncelerden sıyrılıyor, özgürce Mercan'a sımsıkı sarılıyor, onun yavaş kalp atışlarını, ateşli dudaklarını, yumuşak tenini hissediyor, yanaklarını öpüyordu. Ama uykusundan sıçradığında kendisine küfrediyor, hayata lanet okuyor, odada deliler gibi dört dönüyor, homurdanıyor, günün kalan kısmında da içindeki aşk düşüncesini öldürmek için Hacı'nın işleriyle ilgileniyordu.

Yedi yıl böyle geçti. Daş Âkil, Hacı'nın çoluk çocuğunun hizmetinde koşuşturmakta devam etti. Çocuklarından biri hastalanacak olsa, gece demiyor gündüz demiyor müşfik bir anne gibi başlarında duruyordu. Bağlanmıştı onlara ama Mercan'a bağlılığı bambaşkaydı. Onu böylesine sakin ve uysal yapan şey Mercan'a duyduğu aşktı belki de.

Bu süre içinde Hacı Samed'in çocukları büyümüştü.

Sonunda, olmayacak şey oldu ve Mercan'a koca bulundu; ama ne koca! Daş Âkil'den hem yaşlı hem çirkin. Bu olay karşısında Daş Âkil hiç üzülmedi, aksine büyük bir memnunlukla çeyiz düzmeye başladı. Ona yaraşır bir düğün gecesi düzenledi. Hacı'nın karısını ve çocuklarını tekrar eski evlerine götürdü ve pencereyi büyük odayı erkek misafirlere ayırdı. Şiraz'ın bütün ensesi kalınları, tüccar takımı, ileri gelenler bu düğüne davetliydi.

O gün saat beşte konuklar değerli halı ve seccadelerin üstünde omuz omuza oturduklarında ve önlerine tatlı ve meyve sofraları kurulduğunda Daş Âkil eski kabadayı kılığıyla, taranmış dik saçları, çizgili arkalığı, kamasını içine soktuğu kuşağı, küçük düğümlü şalı, siyah saten pantolonu ve yepyeni şapkasıyla içeri girdi. Elllerinde hesap defterleri olan üç kişi de onun ardından geldi. Bütün konuklar baştan aşağı onu süzdü. Daş Âkil uzun adımlarla imamın karşısına gelip durdu.

– İmam efendi, rahmetli Hacı bir vasiyet etti; yedi yıl başımızı derde soktu. Beş yaşındaki küçük oğlu oldu şimdi yedi yaşında. Bunlar da Hacı'nın mal varlığının hesabı kitabı. (Arkasındaki üç kişiyi gösterdi.) O günden bugüne ne kadar masraf olduysa, bu gecenin masrafı da dahil olmak üzere kendi cebimden harcadım. Artık şimdi evli evine, köylü köyüne.

Buraya gelince boğazı düğümlendi. Tek kelime eklemeyen ve cevap beklemeden başını öne eğip yaşlı gözlerle dışarı çıktı. Sokakta rahat bir nefes aldı; özgür kaldığını, omuzlarından sorumluluk yükünün kalktığını hissetti ama kalbi kırık ve yaralıydı. Rastgele geniş adımlarla yürüyordu. Derken içkici Yahudi Molla İshak'ın evini fark etti. Hiç beklemeden nem çekmiş tuğla basamaklardan köhne ve isli avluya girdi. Avlunun etrafında, arı kovanına dönmüş delik deşik camlı, kirli ve küçük odalar vardı; havuzun suyu da yosun tutmuştu. Ekşi bir koku, kuyruk yağı kokusu ve köhne izbe kokuları birbirine karışmıştı. Cılız Molla İshak, kirli takkesi, keçi sakalı ve aç gözleriyle onu karşıladı ve yapmacık yapmacık güldü.

Daş Âkil efkârlı bir halde "Bıyığını sevdiğim; ver bir şişe de boğazımızı ıslatalım" dedi.

Molla İshak başını salladı ve bodrum katının basamaklarından indi. Birkaç dakika sonra bir şişeyle geldi. Daş Âkil elinden şişeyi aldı. Şişenin boynunu duvardaki sütun çıkıntısına dayayıp kapağını açtı. Bir dikişte yarısına kadar içti. Gözleri doldu; öksürecek oldu ama öksürüğünü tuttu ve elinin tersiyle ağzını sildi.

Molla İshak'ın kir pas içindeki sapsarı yüzlü oğlu, şişkin karnı, açık ağzı ve dudaklarına kadar sarkan sümüşüyle Daş Âkil'e bakıyordu. Daş Âkil avludaki rafta duran tuzluğun kapağını parmağıyla kaldırıp ağzına tuz attı.

Molla İshak yaklaştı; Daş Âkil'in omzuna vurup tutuk bir sesle "Kabadayının mezesi topraktır" dedi. Sonra Daş Âkil'in giysisini tutarak "Bu giydiğin şey de neyin nesi? Bu arkalıkların devri geçti artık. İsteddiğin zaman satın alırım" dedi.

Daş Âkil acı acı gülümsedi. Cebinden para çıkarıp Molla İshak'ın avcuna sıkıştırdı ve evden ayrıldı.

Dar vakitti. Her yanını hararet basmıştı. Düşünceleri karmakarışık ve başı ağrıyordu. Öğleden sonra yağın yağmurdan dolayı sokaklar hâlâ nemliydi. Hava toprak ve narenciye kokuyordu. Mercan'ın yüzü, al al yanakları, siyah gözleri, uzun kirpikleri, alnına dökülmüş saçlar belli belirsiz ve gizemli bir şekilde Daş Âkil'in gözünde canlanmıştı. Mazisini hatırladı. Anılar bir bir gözünün önünden geçiyordu. Dostlarıyla

birlikte Sadî ve Baba Kûhî'nin mezarlarına yaptığı ziyaretleri hatırladı. Kâh gülümsüyor, kâh suratı asılıyordu. Fakat kesin olan bir şey varsa, o da kendi evinden korkmasıydı. Bu durum onun için dayanılır gibi değildi. Yüreği sökölüp alınmış gibiydi; başını alıp gitmek istiyordu. O gece de içki içip papağanıyla dertleşmeyi düşündü. Tüm yaşamı onun için değersiz, saçma, anlamsız bir şey oluvermişti. Bu arada bir şiir geldi aklına; sabırsızca mırıldandı.

Zindandakilerin özenirim gece sohbetine,

Konuştukları hep zincir halkasıdır.

Başka bir şiir daha anımsadı; daha bir yüksek sesle okudu:

Çıldırıldı gönlüm, ey akıllılar, zincir getirin;

Deliye olmaz çare zincir vurmaktan başka.

Bu şiiri daha bir umutsuzca ve kederli okudu ama, ya sıkılmış ya da aklı başka bir yerde olacak ki gerisi gelmedi.

Hava karardığında Daş Âkil Serdozek mahallesine geldi. Burası bir zamanlar kasıp kavurduğu ve kimsenin karşısına çıkmaya cesaret edemediği meydandı. Gayri ihtiyarî gidip bir evin önündeki taş sekiye oturdu; çubuğunu çıkarıp yaktı. Yavaş yavaş içiyordu. Buralar gözüne eskiye göre daha bir harap göründü. Nasıl kendisi kırılmış, değişmişse, sanki insanlar da değişmişti. Gözleri kararıyor, başı ağrıyordu. Ansızın uzaktan bir gölgenin yaklaştığını gördü. Gölge iyice yaklaşıncı “Ka... ka... kabadayı kabada... dayıyı karanlıkta tanır” dedi.

Daş Âkil Kaka Rüstem'i tanıdı. Ayağa kalkıp elini beline attı. Yere tükürüp “Ulan gayretsiz herif, kabadayı olduğunu mu sandın ha? Canına susadın sen!” dedi.

Kaka Rüstem alaylı alaylı güldü:

– Ep. .. ep. .. epeydir bu... bu taraflara uğradığın yok. Bu... bu gece Hacı'nın ev... ev... evinde düğün var. Se. .. se... sen gitmiyor musun yoksa?

DaşDaş Âkil sözünü kesti:

– Allah bildiği için sana yarım dil vermiş; öbür yarısını da bu gece ben alacağım!

Elini uzatıp kamasını çıkardı. Kaka Rüstem de kamasını çekti. Daş Âkil kamasını yere gömdü; eli göğsünde "Şimdi bu kamayı yerden çıkaracak bir kabadayı arıyorum" dedi.

Kaka Rüstem birden hamle etti ama Daş Âkil onun bileğine öyle bir vurdu ki kama elinden fırladı gitti. Onların sesine gelen insanlar kavgayı seyretmeye koyuldular. Kimsede yaklaşacak ya da araya girecek cesaret yoktu.

Daş Âkil gülerek "Git, git hadi. Ama bu sefer ayağını denk al. Çünkü bu gece hesaplaşacağız" dedi.

Kaka Rüstem yumruklarını sıkarak yaklaştı; birbirlerine girdiler. Yarım saat yerde yuvarlandılar. Kan ter içinde kalmışlardı ama hiçbiri galip gelemiyordu. Boğuşma sırasında Daş Âkil'in başı döşeme taşına çok fena çarptı. Bayılmak üzereydi. Kaka Rüstem öldüresiye vursa da o da yorulmuştu artık. Tam bu sırada gözü Daş Âkil'in kamasına ilişti. Kama yetişebileceği mesafedeydi. Var gücünü toplayıp kamayı yerden çıkardı ve Daş Âkil'in böğrüne öyle bir sapladı ki ikisinin de elleri hareketsiz kaldı.

Kavgayı seyredenler koşup Daş Âkil'i zar zor kaldırdılar. Böğründen kan damlıyordu. Elini böğrüne götürüp birkaç adımda duvara kadar yürüdü. Yine yere yığılınca, onu evine kadar taşıdılar.

Ertesi sabah Daş Âkil'in yaralanma haberi Hacı Samed'in evine ulaşınca, Hacı'nın büyük oğlu Velihan ziyarete geldi. Daş Âkil'in başucuna yaklaştı. Rengi kireç gibi olmuş, ağzından kanlı köpükler çıkmış ve gözünün ferisi kaybolmuştu. Güçlkle nefes alıyordu. Daş Âkil komadayken onu tanımış gibi kısık ve titrek bir sesle "Dünyada... bir bu papağanım... vardı. .. Papağanımı. .. ona verin..." dedi.

Tekrar sustu. Velihan ipek mendilini çıkarıp gözyaşlarını sildi. Daş Âkil kendinden geçti ve bir saat sonra öldü.

Bütün Şiraz halkı ağladı ona.

Velihan papağanın kafesini alıp eve götürdü.

O gün ikindi vakti Mercan papağanın kafesini önüne koymuş, kuşun rengârenk kanatlarına, kıvrık gagasına, yuvarlak, fersiz gözlerine bakıyordu. Birdenbire papağan kabadayı ağızıyla ve çatlak bir sesle konuştu:

"Mercan... Mercan... öldürdün beni... Kimlere söyleyim... Mercan... Senin aşkın... öldürdü beni."

Mercan'ın gözlerinden yaş boşandı.

Kırık Ayna

M. Minavi'ye

Bir çift lacivert mahmur gözü, bir tutamı hep yanaklarına sarkan kumral saçlarıyla Odette, bahar başında açan çiçeklere benzerdi. Saatlerce zarif ve soluk profiliyle pencerenin önünde oturur, bacak bacak üstüne atıp roman okur, çorabını yamar ya da dikiş dikerdi.

Hele hele kemanla Grizri'nin valsini çalarken kalbim yerinden sökülecekmiş gibi olurdu.

Odamın penceresi Odette'in odasının penceresiyle karşı karşıyaydı. Pencereden dakikalarca, saatlerce, belki de tüm pazar günleri bakardım ona; özellikle çorabını çıkarıp yatmaya gittiği geceler.

Böylece gizemli bir bağ kuruldu onunla aramda. Onu bir gün görmesem, bir şey kaybetmiş gibi oluyordum. Bazı günler ona o kadar çok bakıyordum ki sonunda kalkıp penceresinin kepengini kapatıyordu. İki haftadır her gün görüyorduk birbirimizi. Ama bakışlarında bir soğukluk, bir aldırmazlık vardı. Ne bir gülümseme, ne bana karşı eğilimini belli edecek bir hareket. Çok ciddî ve ketum görünüyordu.

Bir sabah bizim sokağın köşesindeki kahveye gittiğimde ilk kez yüz yüze geldim onunla. Kahveden çıktığımda Odette'i gördüm; keman çantası elinde. Metroya doğru gidiyordu. Selam verdim; gülümsedi. Sonra çantayı taşımak için izin istedim. Cevaben başını sallayıp "Mersi" dedi. Tanışıklığımız işte bu tek kelimeyle başladı.

O günden sonra pencereleri açtığımızda el hareketleri ve işaretlerle konuşuyorduk. Bunun ardından aşağı inip Lüksemburg parkında dolaşmaya çıkıyor, sonra sinema veya tiyatroya gidiyor ya da başka bir şekilde birkaç saat vakit geçiriyorduk birlikte. Odette evde yalnız kalıyordu. Çünkü üvey babası ile annesi seyahate çıkmışlar, o ise işi yüzünden Paris'te kalmıştı.

Çok az konuşurdu ama çocuk gibiydi. Huysuz ve inatçıydı. Bazen çileden çıkartırdı beni. İki aydır arkadaştık Bir gün Neuilly çarşısındaki Cuma şenliklerini seyretmeye karar verdik. O gece Odette yeni mavi elbisesini giymişti ve her zamankinden daha güzel görünüyordu. Restorandan çıktıktan sonra metroda yol boyunca yaşamından söz etti bana. Lunaparkın önünde metrodan indik.

Sürekli kaynaşan bir kalabalık vardı. Caddenin iki tarafı insanı eğlendirecek, meşgul edecek şeylerle doluydu. Kimileri gösteri yapıyordu. Ateş etme, şansını deneme, tatlıcı, sirk, bir eksen etrafında dönen küçük elektrikli otomobiller, yine kendi çevresinde dönen balonlar, hareketli koltuklar, türlü türlü gösteriler vardı. Kızların çığlıkları, konuşmalar, gülüşmeler, uğultu, motor sesi, her telden müzik birbirine karışmıştı.

Zırlı vagona binmeye karar verdik. Kendi çevresinde dönen hareketli bir koltuktuk. Dönmeye başlayınca üstüne kumaştan bir örtü çekiliyor ve yeşil bir tırtıl şeklini alıyordu. Bineceğimiz sırada, sarsıntı ve hareketten düşmesin diye Odette eldivenleriyle çantasını bana verdi. Yan yana sıkış tepiş oturduk. Vagon hareket etti, yeşil örtü yavaş yavaş gerildi ve beş dakika boyunca bizi izleyenlerin gözünden gizledi.

Vagonun örtüsü geri çekildiğinde dudaklarımız hâlâ birbirine yapıştı. Ben Odette'i öpüyordum ama o kendini savunmuyordu. İndikten sonra, yolda bana Cuma şenliğine üçüncü defadır geldiğini söyledi. Çünkü annesi yasaklamıştı. Birkaç yeri daha gezdik. Nihayet gece yarısı yorgun argın dönmeye karar verdik. Fakat Odette oradan kendini alamıyordu bir türlü. Nerede gösteri varsa, orada duruyor, ben de ister istemez yanında dikiliyordum. İki üç defa zorla çektim kolundan da mecburen benimle birlikte yürüdü. Son olarak jilet satıp, mallarının üstünlüğünü uygulamalı olarak anlatan bir işportacının önünde durdu. Bu defa tepem attı. Sertçe kolunu tutup "Ama bu kadınları ilgilendirmez ki!" dedim.

Kolunu çekerek "Biliyorum canım; seyretmek istiyorum!" dedi. Ben de cevap vermeden metroya doğru yürümeye başladım. Eve vardığımda sokak تنها ve Odette'in penceresi karanlıktı. Odama girip lambayı yaktım. Pencereyi açtım. Uykum gelmediği için bir süre kitap okudum. Gece yarısını geçmişti. Pencereyi kapatıp yatacaktım ki Odette'in, odasının penceresinin altındaki gazlı sokak lambasının yanında dikildiğini gördüm. Bu hareketine şaşırdım; kızgınlıkla pencereyi kapadım. Soyunduğum sırada boncuk işli çantasıyla eldivenlerinin cebimde kaldığını fark ettim. Anahtar ve parasının çantada olduğunu biliyordum. Çantayla eldivenleri birbirine dolayıp pencereden aşağı attım.

Üç hafta geçti ve bütün bu süre içinde ona yüz vermedim. Odasının penceresi açıldığında ben penceremi kapatıyordum. Bu arada Londra seyahatim girdi araya. İngiltere'ye hareketimden önceki gün, köşebaşında, keman çantası elinde metroya doğru yürüyen Odette'e rastladım. Selamlaştıktan sonra seyahat haberini verdim ve o geceki davranışımın dolaylı özür diledim. Odette soğukkanlılıkla boncuk işi çantasını açıp ortasından kırılmış küçük bir aynayı elime tutuşturdu.

– Çantamı pencereden attığın gece böyle oldu. Biliyor musun, uğursuzluk getirir bu!

Cevap olarak güldüm ve batıl inançlı olduğumu söyledim. Hareket etmeden önce onu tekrar göreceğimi vaat ettimse de ne yazık ki mümkün olmadı.

Hemen hemen bir aydır Londra'daydım. Şu mektup Odette'ten gelmişti:

“Paris, 21 Eylül 1930

Sevgili Cemşid;

Ne kadar yalnız olduğumu bilemezsin. Bu yalnızlık azap veriyor bana. Bu gece seninle biraz konuşmak istiyorum. Çünkü sana mektup yazarken seninle konuşuyor gibi oluyorum. Mektubumda 'sen' diye hitap ettiğim için bağışla beni. İçimdeki derdin ne büyük olduğunu bir bilsen!

Günler ne kadar uzun! Saatin akrebi o kadar ağır hareket ediyor ki ne yapacağımı bilemiyorum. Zaman sana da mı bu kadar uzun geliyor? Paris'teyken her dakika gözümün önündeki o küçük odada olduğu gibi başının hep kitapta olduğundan eminim ama belki orada bir kızla tanışmışsındır. Şimdi odayı bir Çinli öğrenci tuttu, ama dışarıyı görmemek için pencereye kalın bir perde astım. Çünkü döne döne 'Başka diyara giden kuş geri dönmez' şarkısını söyleyen sevdiğim kişi yok orada.

Dün Helene'le Lüksemburg parkında dolaşırken, o taş banka yaklaşınca, hani oraya oturup bana memleketini anlattığın, vaatlerde bulunduğun günü hatırladım. Ben de o vaatlere kandım ve bugün arkadaşlarıma alay konusu oldum; herkesin diline düştüm. Oysa ben senin için hep Grizri valsini çalıyorum; Vincennes koruluğunda çektiğimiz resim masamın üstünde. Resmine baktıkça içim ısınıyor. Kendi kendime 'Hayır; bu resim aldatıyor beni!' diyorum. Çok yazık! Sen de inanıyor musun inanmıyor musun bilemem ama aynamın, hani bana verdiğin aynanın kırıldığı geceden beri içimden bir ses kötü şeylerin olacağını söylüyor.

Son görüşmemizde, hani İngiltere'ye gideceğini söylediğin gün, kalbim senin çok uzaklara gideceğini ve bir daha birbirimizi görmeyeceğimizi söyledi bana. Korktuğum da başıma geldi. Madam Bourelle 'Neden o kadar üzülüyorsun?' dedi bana. Beni Bretagne'a götürmek istiyordu, ama gitmedim onunla. Daha fena olacağımı biliyordum çünkü.

Geçelim bunları; olan oldu bir kere. Mektubum sert olduysa, canımın sıkılmasındandı.

Beni affet. Seni üzdümse, umarım unutursun. Mektuplarımı yırtıp atacaksın, öyle değil mi Jimi?

Bir bilsen, şimdi ne kadar acı çekiyorum, ne kadar üzgünüm! Her şeyden nefret ediyorum; günlük işlerimden usandım. Oysa eskiden böyle değildim. Birçok kişiyi merak içinde bırakacak olsam da artık bu böyle devam etmeyecek. Onların sıkıntısı benimkinin yanında hiç kalır. Kararımı verdim bir kere; pazar günü Paris'ten ayrılacağım. Altı otuz beş treniyle Calais'ye gideceğim; senin geçtiğin son şehre. Denizin mavi sularını seyredeceğim. Bütün bedbahtlıkları yıkar bu su! Her an rengi değişir. Kederli ve büyüleyici mırıltılarıyla kumsala vurur, köpürür. Kumlar tadına baktıktan sonra yutar köpükleri. Hem bu deniz dalgaları son düşüncelerimi de alıp götürecek. Ölüm birine gülümsemeye görsün, bu gülücüklerle kendine çeker onu. 'O böyle bir şey yapmaz' diyeceksin mutlaka, ama yalan söylemediğimi göreceksin.

Uzaktan öpücüklerimi kabul et.

Odette Lasour”

Odette'e iki cevabî mektup yazdım ama birine cevap vermedi; öteki de geri geldi. “Gönderene iade” mührü vurulmuştu üstüne.

Ertesi yıl Paris'e dönünce soluğu Saint-Jacques sokağında aldım; eski evimin bulunduğu sokakta. Benim odamda bir Çinli öğrenci ıslığıyla Grizri valsini çalıyordu. Odette'in penceresi kapalıydı ve kapısına bir pusula asılmıştı:

“Kiralık Ev.”

Af Talebi

Yakıcı rüzgâr sıcak kumu ve toprağı birbirine karıştırıp yolcuların yüzüne savuruyordu. Güneş yakıyor, kavuruyordu. Develerin adımlarıyla uyum içinde demir ve pirinç çingirak sesleri geliyordu kulağa. Develerin boynu bir iniyor bir çıkıyordu. Sarkık dudakları ve asık görünüşlü suratları da yazgılarından memnun olmadıklarını gösteriyordu.

Kervan ağır ağır gri toprak yoldan toz kaldırarak geçip uzaklaşıyordu.

Her taraf susuz, otsuz, göz alabildiğine dalgalanan ve yol boyunca iki tarafta da yer yer küçük sırtların uzandığı kumlu, gri bir kırdı. Bu manzarayı değiştirecek bir hurma ağacı bile bulmaksızın fersahlarca gidiliyordu. Nerede bir avuç kokuşmuş su birikintisi varsa, çevresinde bir aile oluşmuştu. Cehennem koridoruna girilmişçesine hava kavuruyor, insanın nefesi tıkanıyordu.

Kervan otuz altı gündür yol alıyordu. Ağızlar kuru, vücutlar yorgun, cepler tamtakırdı. Yolcuların parası Arabistan güneşinin sıcağında kar gibi eriyordu.

Fakat bugün başmekkâreci “Selam Tepesi”ne çıkıp da ziyaretçilerden bahşiş alınca, altın güldesteler göründü ve bütün yolcular salavat gönderdi. Sanki yorgun vücutlarına yeniden can gelmişti.

Gulin Hanım ve Hanımağa toz toprak içindeki kızıl kahverengi çâdorlarıyla Kazvin'den beri mahfe üstünde sallanmışlardı. Her gün bir yıl gibi geliyordu onlara. Hanımağa'nın pestili çıkmıştı ama “Çok iyi; ziyarete gidiyorum çünkü” diyordu kendi kendine.

Çıplak ayaklı, kara suratlı, yırtık gözlü ve köse sakallı bir Arap elindeki kalın zinciri katırın yara bere içindeki bacağına vuruyor, zaman zaman geri dönüp kadınların yüzüne bir bir bakıyordu.

Onların adamı olan Mcşedî Ramazan Ali, Hanımağa'nın evlatlığı Huseyn Aga ile mahfenin iki kanadına oturmuş, pürdikkat paraları sayıyordu.

Beti benzi atmış Gulin Hanım mahfenin iki kanadını ayıran perdeyi çekerek başını salladı ve mahfenin diğer kanadında oturan Hanımağa'ya:

– Uzaktan güldesteyi gördüm ya, içim açıldı, dedi.

Dövmeli eliyle yelpazeyi sallayan Hanımağa cevap verdi:

– Allah rahmet eylesin. Ne de olsa sevapkârmış. Peki neden felç olmuştu?

– Akşam kocasıyla kavga edip boşanmalara kalktı. Sonra da soğan turşusu yedi. Sabah uyandığında vücudunun yarısı tutmuyordu. Ne yaptık ettikse, iyileşmedi vesselam. Hazret şifa versin diye yanımda getirdimdi onu.

– Herhalde yol sarsıntısı iyi gelmedi ona.

– Ama ruhu cennete gitti. Ziyaretçiler niyet edip yola çıktıklarında ölürlerse, bağışlanırlar.

– Ne zaman şu tabutları göreceğim olsam, sırtım ürperir. Hayır, Harem'e gitmek, içimdekileri Hazret'e dökmek istiyorum. Sonra kendime bir kefen alır, o zaman ölürüm.

– Dün gece Şâbacı'yı gördüm rüyamda. Siz de vardınız. Büyük yemyeşil bir bahçede dolaşıyorduk. Yeşil şallı, yeşil abalı, yeşil sarıklı, yeşil nalınlı nuranî bir seyyid çıktı önümüze. "Hoşgeldiniz, safa getirdiniz" dedi. Sonra parmağıyla büyük yeşil bir binayı göstererek "Gidin, yorgunluğunuzu atın" dedi. O zaman uykudan sıçradım.

– Ne mutlu ona!

Kervan tantana ile gidiyor ve çavuş önden:

Kim niyet ettiyse Kербela'ya Bismillah;

Kim bizi arzu ediyorsa Bismillah;

diyor, bir başkası da ona cevap veriyordu:

Kim niyet ettiyse Kербela'ya, mutlu olur.

Kim bizi arzu ediyorsa, mutlu olur

Birinci tekrar sözü alıyor:

Nasıl Kербela bu ki insan kendine geliyor!

Hâlâ Zeyneb'in feryadı kulağa geliyor!

diyor ve ikincisi karşılık veriyordu:

Nasıl Kerbela bu ki Tanrı azizleri nasip ediyor;

Tanrı beni garip Şalı a feda ediyor.

diyordu. Çavuş bayrağını sallayıp bağıra bağıra:

Kesitsin o dil; söylemesin bu lafları!

Son peygamber, Tanrı habibine salavat.

Ali Ebü Tâlib'in on bir oğluna

Her birinin nur yüzüne ayrı ayrı salavat.

diyor ve her şiirin sonunda bütün ziyaretçiler bir ağızdan yüksek sesle salavat gönderiyorlardı.

Güzel minareleri olan görkemli bir altın kubbe görüldü. Kerpiç evler arasında yakışsız bir yama gibi duran ve ona benzeyen bir mavi kubbe daha görüldü. Gurup vakti kervan, iki tarafında harabe duvarlar ve küçük dükkânlar olan bir caddeye girdi. Burada korkunç bir kalabalık vardı. Fesli, ahmak suratlı, sinsi görümlü, sarıklı, sakalları ve tırnakları kınalı, başları kazınmış, hapishane kaçkını kılıklı Araplar tespih çekiyorlar, ayaklarında nalın, üstlerinde bir don bir aba, dolaşıp duruyorlardı. Farsça konuşuyorlardı. Arada bir de kimse anlamasın diye konuşmalarına Türkçe veya Arapça devam ediyorlardı. Sesleri sanki gırtlaklarından ya da karınlarından çıkıyor ve birbirine karışıyordu. Yanık ve dövme yüzü, gözleri çapaklı Arap kadınları burunlarına bir de halka takmışlardı. Kadınlardan biri kapkara memesini yarısına kadar kucağındaki kirli çocuğun ağzına tıkmıştı.

Bu topluluk her türlü yolla müşteri çekiyordu. Biri ağıt okuyor, biri göğsüne vuruyor, biri mühür^[5], tespih ve mübarek sayılan kefen satıyordu. Bir başkası cin çağırıyor, biri dua yazıyor, biri de kiralık ev veriyordu.

Uzun cübbeli Yahudiler yolculardan altın ve mücevher satın alıyorlardı.

Kahvenin önüne bir Arap oturmuş, bir parmağı burnunda, öbür eliyle ayak parmakları arasındaki pislikleri çıkarıyordu. Yüzü sinekten görülmüyor, başında bitler yürüyordu.

Kervan durunca Meşedî Ramazan'la Huseyn Aga öne koşup yardım ettiler ve Gulin Hanım'la Hanımağa'yı mahfeden indirdiler. Yolcuların başına bir kalabalık üşüştü.

Eşyalarının her parçası birinin elindeydi ve onları kendi evlerine davet ediyorlardı. Fakat bu arada Hanımağa kayboldu. Ne kadar aradı taradılarsa, kime sordularsa, boşunaydı. Nihayet Gulin Hanım, Huseyn Aga ve Meşedî Ramazan geceliği yedi rupiyeden pis bir kerpiç oda kiraladıktan sonra tekrar Hanımağa'yı aramaya çıktılar. Bütün şehri dolaştılar. Ziyaretname okuyanlara, türbe kapıcılarına bir bir Hanımağa'nın eşkalini verdiler. Yine de izini bulamadılar. Geç vakit türbe meydanı biraz tenhalaşmıştı. Culin Hanım dokuzuncu defa Harem'e girdi. Bir grup kadın ve molların, türbenin kilidine sarılmış, kilidi öpen bir kadının başına toplandığını gördü. Kadın "Ya İmam Huseyn! Yetiş imdadıma! Kabrin dibinde, günün birinde bütün gözler kafataslarının çukurunda kaybolduğunda ne yapacağım ben? Yetiş imdadıma! Yetiş imdadıma! Tövbe, tövbe, hata ettim. Bağışla beni!" diye feryat ediyordu. Ne olduğunu soranlara da cevap vermiyordu. İsrar ısrar üzerine nihayet konuştu:

– Ben bir iş yaptım. Seyyiduşşuhedâ'nın^[6] beni bağışlamamasından korkuyorum.

Bu cümleyi tekrarlıyor ve gözlerinden seller gibi yaş boşanıyordu. Culin Hanım, Hanımağa'yı sesinden tanıyıp yaklaştı. Elinden çekip meydana götürdü. Huseyn Aga'nın da yardımıyla eve götürüp başına toplandılar. İki bardak çay verip nargilesini içirttiler Hanımağa başından geçenleri anlatmak için Huseyn Aga'nın odadan çıkmasını şart koştu. Huseyn Aga dışarı çıkınca Hanımağa nargileyi önüne çekip anlatmaya başladı:

“Gulin Hanımcığım, bilirsin; rahmetli Geda Ali'nin evine gittikten sonra üç yıl boyunca Sekine Sultan, Geda Ali'nin ensesinde boza pişirdi. Geda Ali tapıyordu bana; el üstünde tutuyordu beni.

“Ama bu süre içinde hamile kalmadım. Bu yüzden kocam 'Ben çocuk isterim de isterim' diye tutturdu. Her akşam 'Nedir bu talihsizliğim! Soyum kurudu!' diyordu. Haçtı, tedaviydi, muskaydı, hepsini denedim; hiç faydası olmadı. Bir akşam Geda Ali yanımda ağlayarak 'Eğer razı olursan, bir sîga yapayım. Hem eve de hizmet eder. Çocuk sahibi olduktan sonra boşarım onu. Sen de çocuğu üvey evlat olarak büyütürsün' dedi. Rahmetliye kamp 'Öyle olsun bakalım. Bu işi ben hallederim' dedim.

“Hemen ertesi günü çâdorumu başıma geçirip kocam için Hasan Mâsbend'in çirkin, kara kuru, çiçekbozuğu kızı Hatice'yi istedim. Hatice bizim eve geldiğinde üstü başı dökülüyordu. O kadar zayıftı ki burnunu sıksan canı çıkardı. Neyse, ben evin hanımıydım; Hatice de çalışıyor, yemek yapıyordu. Bir ay geçti geçmedi, biti kanlandı seninkinin. Topladı, semirdi, sonra da hamile kaldı. Tabii, yerini sağlama almıştı bir kere. Kocamın akli fikri ondaydı. Kışın zemherisinde erik aşerse, Geda Ali ne yapıp

ediyor, Kaf dağının ardında olsa, eriği bulup getiriyordu. Talihsiz, zavallı biri olmuştum. GEda Ali her akşam kucağı dolu eve geliyor, doğru Hatice'nin odasına giriyor, ben de onun artıklarıyla yaşıyordum. Bizim eve ayağında eski çarıkla gelen Hasan Mâsbend'in kızı Hatice şimdi bana hava atıyordu. İşte o zaman uyandım ve ne büyük hata ettiğimi anladım.

"Hanım, dokuz ay dişimi sıktım ve konu komşuya renk vermedim. Ama gündüzleri kocam evde yokken bir güzel haşlıyordum Hatice'yi. Toprağında rahat uyusun, kocamın yanında ona iftira ediyor, 'Yaşlılığında bir kurbağa gözlüye âşık oldun. Senin asla çocuğun olmaz. Olursa bil ki piçtir. Hatice, Kaşıkçı Meşedî Takî'den hamile!' diyordum. Hatice de hiç boş durmuyor, Geda Ali'ye çekiştiriyordu beni. Başınızı niye ağrıtayım; her Allah'ın günü kıyametler kopuyordu bizim evde; ne ben söyleyim ne sen dinle. Konu komşu bizim bağışmalarımızdan usanmıştı. Çocuk oğlan olmasın diye yüreğim hop hop ediyordu. Falcıya gittim; ilaç karaç yaptırđım. Hatice domuz eti yemişti sanki. Büyü müyü tesir etmiyor, gündün güne irileşiyordu. Nihayet dokuz ay, dokuz saat, dokuz dakika sonra Hatice Hanım doğurdu. Hem de ne, biliyor musun: Bir oğlan!

"Hanımcığım, kocamın evinde pabucum dama atıldı. Hatice'nin üstünde nazar boncuğ u mu vardı yoksa Geda Ali'ye bir şeyler mi içirmişti, bilmem ama kenar mahalleden toplayıp getirdiğ im bu şirret kadın damarıma basıp kocamın karşısında bana 'Hanımağ a, ben işlere yetişemiyorum; çocuğ un kirlilerini bir zahmet sen yıkayıver demez mi? Kan beynime sıçradı. Geda Ali'nin yanında ona da çocuğ una da ağ zıma geleni söyledim. Geda Ali'ye 'Beni boşa' dedim. Ama rahmetli, ellerimi öpüp 'Niye böyle yapıyorsun? Bırak, çocuk ele avuca gelsin; o zaman Hatice'yi boşarım' dedi.

"Artık düşüne düşüne yemeden içmeden kesilmiştim. Nihayet, tövbeler olsun yarabbim, Hatice'nin yüreğ ini yakmak için, bir gün hamama gittiğ i sırada, evde kimse yokken çocuğ un beşiğ ine gittim. Başörtümdeki firketeyi çıkardım, yüzümü çevirip iğ neyi sonuna kadar çocuğ un bingıldağ ına sapladım. Sonra alelacele odadan dışarı fırladım. Hanım, bu bebek iki gün iki gece ağ zına meme almadı. Çocuk bağırdıkça içim parçalanıyordu. Ne kadar okuttular, ilaç verdilerse de boşunaydı. İkinci gün akşama doğru öldü.

"Hatice ile kocam çocuk için ağladılar, üzüldüler ama benim yüreğ ime su serpilmişti sanki. 'Oh oldu, oğlan hasreti yüreklerine çöktü!' dedim kendi kendime.

"Aradan iki ay geçti; Hatice yine hamile kaldı. Bu defa ne yapacağ ımı bilmiyordum. şâzde Huseyn'e yemin ederim ki üzüntümden iki ay kendimi bilmeden yattım.

Dokuzuncu ay Hatice bir oğlan daha doğurup yine evin gözdesi oldu. Körün istediği bir göz, Allah verdi iki göz misali, çocuğa can atan Geda Ali'nin çocuğu sarı kâküllü nurtopu gibi bir oğlandı. İki gün çıkmadı evden. Hevenk destesi gibi çocuğu karşısına koyup seyretti.

“Yine eski hamam eski tasta. Kumamla çocuğunu görmeye dayanamıyordum. Bir gün Hatice meşgulken, onun gafletinden yararlanarak yine firketeyi çıkarıp çocuğun bingıldağına saptadım. Bu çocuk da bir gün sonra öldü. Bağırmlar, âhlar, feryatlar göklere yükseldi tabii. Ama ne halde olduğumu bilemezsiniz. Bir taraftan Hatice'nin yüreğine oğlan acısını çökerttiğim için yüreğimin yağı eriyor, diğer taraftan iki cinayet işlediğimi düşünüyordum. Çocuğa ağıtlar yakıyor, dövünüp ağlıyordum. O kadar ağladım o kadar ağladım ki Hatice ile Geda Ali benim halime acıdılar. Kumamın çocuğunu bu kadar sevmeme şaşırmlşlardı. Ama bu ağlamalar çocuk için değil, kendim içindi; kıyamet günü için, kabir azabı içindi. O gece kocam 'Demek ki çocuk sahibi olmam kısmet değilmiş. Görüyorsun işte, çocuklarım ayaklanamadan ölüyorlar' dedi bana.

“Daha kırkı dolmadan Hatice yine hamile kaldı. Çocuğun hayatta kalması için kocamın etmediği nezir, adamadığı adak kalmadı. Kızı olursa onu seyyidlere vermeye, oğlan olursa adını Huseyn koymaya ve saçlarını yedi yıl kestirmemeye nezretti. Sonra çocuğun ağırlığınca altın alıp birlikte Kerbela'ya gidecektik. Sekiz ay on günlük hamileyken Hatice üçüncü oğlanı doğurdu. Ama bu kez sanki olacaklar yüreğine doğmuş gibi, çocuğun başından bir an bile ayrılmıyordu. Ben de üçüncüsünü öldüreyim mi yoksa Geda Ali'nin Hatice'yi boşayacağı bir iş mi yapayım diye ikilemde kalmıştım. Fakat bunların hepsi boş hayallerdi. Hatice yine evin başhanımı, gözdesi olmuştı. Keyfine diyecek yoktu. Hep üstüme üstüme geliyor, emir veriyordu bana. Astığı astık, kestiği kestikti. Bu minval üzere günler günleri kovaladı ve çocuk dört ayını doldurdu.

“Her gün her gece çocuğu öldürsem mi öldürmesem mi diye istihareye yatıyordum. Bir akşam Hatice'yle çok kötü kavga ettim ve Huseyn Aga'nın da başını yemeye karar verdim. İki gün nöbet tuttum. fenci gün Hatice köşebaşındaki attardan menekşe almaya gittiğinde odaya koştum. Uyuyan çocuğu beşikten aldım, firketeyi çıkardım. Ama tam firketeyi çocuğun alına saplayacaktım ki çocuk uyandı ve ağlayacağı yerde güldü bana. Ne oldum biliyor musunuz? Gayri ihtiyarî ellerim düştü; yüreğim varmadı işte. Ne olursa olsun, o kadar da taş yürekli değildim. Kendi kendime 'Çocuğun kabahati ne? Ateş düştüğü yeri yakar. Huzur bulacaksam, annesini bitirmeliyim' dedim.

“Şimdi size anlatırken tüylerim ürperiyor. Ama ne yapayım? Bütün kabahat beni Mâsbend'in kızının elinde oyuncak yapan yüreği yanık kocamındı. Nur içinde yatsın.

“Hatice'nin dökülen saçlarını toplayıp, Râh-i Çeman mahallesinde meşhur olan Yahudi Molla İbrahim'e götürdüm, büyü yaptırdım; ateşe nalın koydum. Onu iğne ipliğe çevirmek için Molla İbrahim üç tümen aldı benden. Bir haftaya kalmaz, Hatice ölür diye söz verdi bana. Ama gel gör ki, bir ay geçti, Hatice günden güne Uhud dağı gibi şişti... Artık büyüye müyü ye itikadım da zayıfladı hanım.

“Bir ay sonra, kış başıydı, Geda Ali çok ağır hastalandı. İki defa vasiyet etti, üç defa zezem sürdük ağzına. Bir akşarı.. Geda Ali iyiden iyiye fenalaştı. Çarşıya gidip attardan dâreşkene^[7] aldım. Eve geldim; âbguşt tenceresine boşaltıp bir güzel karıştırdım, koydum ocağa. Kendime de alaminüt bir şeyler alıp kimseler görmeden yedim. Doyduktan sonra Geda Ali'nin odasına gittim. Hatice 'Geç oldu. Gidip akşam yemeğini yiyelim' dedi. 'Başım ağrıyor. Bu akşam canım istemiyor. Hiç yemesem daha iyi olacak' dedim.

“Hatice akşam yemeğini silip süpürdü. Sonra gitti, yattı. Kapı arkasına gelip dinledim. İniltisini duyuyordum. Hava soğuk ve kapılar kapalı olduğu için dışarıya gelmiyordu sesi. Bütün geceyi hastaya bakma bahanesiyle Geda Ali'nin yanında geçirdim. Sabaha doğru korkuyla titreyerek gidip kapıya dayadım kulağımı. Çocuğun ağlayışı duyuluyordu ama kapıyı açmaya cesaret edemedim. Geda Ali'nin yanına döndüm. Ne haldeydim bir bilerseniz!

“Sabah olunca Hatice'nin odasına gidip kapıyı açtım. Baktım, Hatice kömür gibi olmuş, ölmüştü. O kadar kıvranmıştı ki yatak bir yanda yorgan bir yandaydı. Onu yatağına çekip yorganı örttüm üstüne. Çocuk ağlıyordu. Dışarı çıkıp havuzbaşında elimi yıkadım. Sonra ağlayıp dövünerek Geda Ali'ye Hatice'nin ölüm haberini verdim.

"Hatice'nin ölüm sebebini sorana 'Bir süredir hamile kalmak için ilaç alıyordu. Üstelik çok da şişmanlamıştı. Belki kalpten öldü' diyordum. Kimse benden şüphelenmedi ama içim içimi yiyordu. 'Üç cinayet işleyen bu kişi ben miyim?' diye soruyordum kendi kendime. Aynadaki yüzümden korkuyordum. Yaşamak haram olmuştu bana. Ravzalara ^[8] gidiyor, ağlıyor, fakir fukaraya sadaka veriyordum ama gönlüm bir türlü huzur bulmuyordu.

"Kıyamet gününü, kabir azabını, nekirle münkiri hatırladıkça ne hale giriyordum! O zaman Kerbela'ya gidip mücavir olmayı düşündüm. Geda Ali oğlu için Kerbela'ya gitme nezrinde bulunmuştu. Gitmek istiyor ama hep bir bahane bulup savsaklatıyordu işi. 'Seneye Meşhed'e gideriz' diyordu. Hastalığı geçtikten sonra da nezir işini salladı durdu. Sonunda o da rahmetli oldu.

"Bu yıl takkemi önüme koyup düşündüm. Geda Ali'nin bütün mallarını sattım, paraya çevirdim; çünkü kendisinin vasiyeti vardı. Sizinle Meşedî Ramazan'ın hareket zamanını öğrenince, birlikte Kazvin'den kalkıp geldik. Yanımdaki bu delikanlı da beni kendi annesi biliyor. Hatice'nin oğlu Huseyn Aga'dır. Hikâyemi öğrenmesin diye odadan çıkarttım onu."

İkisi de hayretler içinde Hanımağa'nın macerasını dinliyordu.

Sonra gözleri dolu dolu olup devam etti:

"Şimdi Allah günahlarımı affeder mi, Hazret^[9] kıyamet günü bana şefaatçi olur mu bilemem. Hanım, birkaç yıldır içimdeki derdi birilerine anlatmak istiyordum. Şimdi anlattım ya kuş gibi hafifledim... Ama kıyamet günü..."

Meşedî Ramazan Ali çubuğunun külünü silkip:

"Allah iyiliğini versin; biz niye geldik peki buraya? Üç yıl önce ben Horasan yolunda arabacılık yapıyordum. İki paralı yolcum vardı. Yolda fayton devrilip kırıldı. Yolculardan biri öldü; ötekini de ben boğdum ve cebinden bin beş yüz tümenini aldım. Yaşlanmaya başladığım için bu yıl haram olan bu parayı Kerbela'ya gelip helallemeği düşündüm. Bugün ulemadan birine verdim parayı. Bin tümenini helalleyip verdi bana. İki saat bile sürmedi. Şimdi bu para anamın ak sütü gibi helal oldu bana."

Gulin Hanım nargileyi Hanımağa'nın elinden alıp dumanlattı. Bir süre sessizlikten sonra sözüne başladı:

"Benimle birlikte olan Şâbacı Hanım'a yol sarsıntısının yaramayacağını biliyordum. İstihareye de yatmıştım ama kötü çıkmıştı. Buna rağmen yanımda getirdim onu. Biliyor musunuz, benim üvey kız kardeşimdi. Kocası âşık oldu bana. Şâbacı'nın üstüne kuma getirdi beni. Evde onu o kadar korkutup hırpaladım ki sonunda felç oldu. Babamın mirası ona geçmesin diye yolda öldürdüm."

Hanımağa sevincinden ağlayıp gülüyordu.

"Öyleyse... öyleyse siz de..."

Gulin Hanım nargilesini içerek:

"Minberden söyleneni duymadın mı? Ziyaretçiler niyet edip yola çıktıklarında, bir ağacın yaprakları kadar günahları olsa da, affedilir, pirüpak olurlar!"

Lale

Sabahın erken saatlerinden itibaren bulutlar hareketlenmiş, ısırıcı, soğuk bir rüzgâr çıkmıştı. Ağaçların altı, havada döne döne oraya buraya düşen yarı ölü yapraklarla doluydu. Bir grup karga uğultuyla, bir hengâmeyle meçhul bir hedefe doğru gidiyordu. Karanlık pencereci, derme çatma kapılı köy evleri uzaktan üst üste dizilmiş kibrit kutuları gibi görünüyordu.

Kırçıl bıyıklı ve sakallı Hodâdâd^[10], kıvrak ve diri bir halde sağlam adımlarla yürüyor, yaşlı damarlarında yepyeni bir güç hissediyordu. Nemli yola ve ovanın manzarasına bakıyor gibiydi. Rüzgâr cildini okşuyor, ağaçlar ona göre dans ediyorlardı. Kargalar mutluluk mesajı getiriyor, tüm doğa yemyeşil ve güler yüzlü görünüyordu. Hodâdâd'ın koltuğunun altında sımsıkı tuttuğu yazmalı bir bohça vardı. Gözleri parlıyor, her adım atışında antrenmanlı baldırları geniş ve siyah şalvarından görünüyordu. Mavi gökyüzü onun eşyasıydı. Başında sarı keçeden bir külah vardı.

Hodâdâd altmış yaşında bir adamdı. İri kemikliydi, yapılıydı. Boyu uzun, gözleri parlaktı. Hemen hemen yirmi yıldır Demâvendliler görmemişti onu; çünkü köşesine çekilmişti. Mazenderan yolu üstündeki Çeşme-i Alâ'nın yukarısında Hodâdâd kendisine taş ve kerpiçten bir kulübe yapmıştı. Yirmi yıldır tek başına inziva hayatı sürdürüyordu. İri elleriyle toprağı belliyor, suluyor, ekip biçiyordu. Babasının ve belki de birkaç kuşağın yaptığı işti bu. Yetmiş dönümlük bir tarla miras kalmıştı ona. Kuraklık yılı tarlanın yarısından çoğunu sattı, yani buğdayla takas yaptı. Şimdi geride kalan küçük araziden elde ettiği mahsulle geçimini temin ediyordu.

Herkesi şaşırtan şey, son iki üç yıldır Hodâdâd'ın köylerde ve sık sık Demâvend çarşısında görülmesiydi. Buradan kadın kumaşı, kesmeşeker, çay ve öteberi alıyordu. Bazen de çevredeki dağlarda, Âbgerm, Câbon ve Giliyard'da bir çingene kızı ile görülmüştü.

Dört yıl önce, insanın yüzünü tahriş eden ayazlı gecelerden birinde Hodâdâd lambayı söndürüp de yattığı sırada tuhaf bir ses işitti. İnsandan mı, canavardan mı geldiği belli olmayan kesik kesik iniltilerdi. Ses gittikçe yaklaştı ve nihayet kapısı çalındı. Öyle canavardan, kurttan falan korkmayan Hodâdâd yerinde doğrulup oturdu; sırtından soğuk bir damla terin aktığını hissetti. “Kimsin? Ne istiyorsun?” diye sormasına rağmen cevap alamıyordu. Yattığında tekrar kapı çalınıyordu. Titrek eliyle lambayı yaktı; dal ve odun kırmak için kullandığı duvarda asılı büyük bıçağı alıp birden kapıyı açtı. Gözyaşları yanaklarında donmuş, tir tir titreyen, kırmızı giysili küçük bir çingene kızını görünce

şaşkınlığı bir kat daha arttı. Hodâdâd bıçağı odanın köşesine fırlatıp küçük kızın elini tuttu, içeri aldı. Ateşin yanında ısıttıktan sonra ona kendi elbiselerinden bir yatak hazırladı.

Sabahleyin ne kadar sorduysa da, hiçbir cevap alamadı. Çocuk kendi hakkında konuşmamaya yemin etmişti sanki. Bu yüzden Hodâdâd ona Lâl (= dilsiz) ya da Lâlû adını verdi ve zamanla Lâlû, Lale oldu. Garip olan bir şey de, şimdi çingenelerin göç mevsiminin olmayıştıydı. Hodâdâd bu kızın yerden mi, gökten mi, nereden geldiğini bilmiyordu. Kulübeden çıkıp çocuğun izlerini takip etti. Ama izler nem çekmiş yaprakların üstünde kayboluyordu. Çeşme-i Alâ'daki değirmenciye sordu; ondan da olumsuz cevap aldı. Sonunda, sahibi çıkana kadar çocuğa bakmaya karar verdi.

Lale on iki yaşında, buğday benizli bir kızdı. Sevimli bir yüzü ve cezbedici gözleri vardı. Eline ve alına mavi dövme yapılmıştı. Hodâdâd dört yıl boyunca evinde kalan kızın akrabalarını aradıysa da çingenelerden tanıyan biri çıkmadı. Bir süre sonra da zaten Hodâdâd, Lale'yi vermek istemedi. Evlatlık edindi ve ona karşı özel bir ilgi duymaya başladı. Baba-evlat ilişkisi gibi değil, kadınla erkek arasındaki ilgi gibi seviyordu onu.

Aşk vesvesesine kapılınca, uyudukları yerlerin birbirinden ayrı olması için odanın ortasına bir ip gerip perdeyle ikiye ayırdı odayı. Hepsinden kötüsü, Lale'nin Hodâdâd'a "baba" diye hitap etmesiydi. Ona her "baba" deyişinde hali değişiyordu.

Bir gün Hodâdâd evine geldiğinde kulübesinin civarında iki kâküllü tavuk gördü. Hodâdâd hırsızlığın kötü bir şey olduğunu, hırsızların cehennem ateşinde yanacağını söylese de Lale'nin yüzünde şeytanca bir gülümseme beliriyor ve bir bahaneyle bu tür tartışmalardan kaçıyordu.

Lale dolaşmayı çok seviyordu. İki üç gün üst üste yağmur yağıp da kulübede kalmaya mecbur olsa, suskunlaşıyor, mahzun oluyordu. Ama havanın güzel olduğu günler Hodâdâd ile veya tek başına dolaşmaya çıkıyordu. Çoğu kez yalnız gidiyor, bu da Hodâdâd'ın onun hakkında kötü düşüncelere kapılmasına yol açıyordu. Çünkü Çoban Abbas'ı birkaç defa Lale'yle beraber görmüştü; bu yüzden onu kendisine rakip görüyordu. Hatta bir gün Abbas'ı ahududu toplayıp Lale'nin ağzına koyarken görmüştü. O gece "Bilmediğin adamlarla konuşmamalısın" diye Lale'ye çıkışmış, kızın gözleri dolu dolu olmuş ve köylü kalbi kırılmıştı. Abbas'ın annesi tekrar tekrar Lale'yi oğluna istemeye gelmiş fakat her defasında Lale'nin henüz çocuk olduğunu ileri sürmüştü. Kendi kendine getirdiği delile göre, bu Abbas tembeldi. Kızı verdiği takdirde, mirasçısı olacak ve elli

yılda meydana getirdiği mal varlığı ona geçecekti. O zaman atalarının kemikleri sızlamaz mıydı? Sen gel, varis diye, toprağı bile ekemeyen zıvırın birini seç! Üstelik kendi kulübesine alıp yedirdiği, giydirdiği, hizmetini yapıp büyüttüğü bir kız, onun gözünde kendi yetiştirdiği bir ağaç gibiydi ve bir yabancı onun meyvelerini yiyecekti. Öyle yağma yoktu! Lale'yi kendisi alamaz mıydı? Neden olmasın? Fakat işin o kadar da basit olmadığını hissediyordu. Kızın da gönlü olmalıydı. Öte yandan kızın ona “baba” demesi de cabasıydı; daha da umutsuzlaştırıyordu onu. Çoğu zaman geceleri kız uyurken lambayı alıp yüzüne, göğsüne, memelerine ve bacaklarına uzun uzun bakıyor, sonra deliler gibi kendini dışarı atıp dağda bayırda dolaşıyor, eve çok geç dönüyordu. Yaşamı korku ile umut arasında geçiyordu. Korkusu, aşkını ona açmaya engel oluyordu. Ya Lale “Hayır; sen yaşlısın!” derse; artık kendini öldürmekten başka çaresi kalmazdı.

Hodâdâd'ın kulübesinin yanında büyük bir kaya vardı. Lale sık sık o kayanın üstüne oturup, çıplak bacaklarının gelişmiş kaslarını kayaya yapıştırarak yorulmaksızın uzun süre o halde kalırdı. Kimi zaman da hüznü bir şarkı mırıldanırdı kendi kendine. Fakat biri yanına gelir gelmez susardı. Hodâdâd tesadüfen duymuştu bu şarkıyı ve bir kez daha dinlemeyi çok arzu ediyordu.

Bu sabah Hodâdâd Demâvend şehrine gideceği sırada Lale o kayanın üstüne oturmuştu ama her günkünden daha neşeliydi. Her zamankinin aksine Hodâdâd'la birlikte şehre inmek istemedi. Hodâdâd “Sana kırmızı bir başörtüsü alacağım” dedi.

Hodâdâd onun dünyalar değerindeki çocuksu ve mutlu tebessümünü gördü ya, Demâvend'in küçük çarşısına varınca önce manifaturacıya gidip, yeşil, sarı çiçek desenli kırmızı bir başörtüsü aldı. Sonra şeker ve çay alıp hepsini yazmalı bohçaya sardı ve uzun adımlarla kulübesine doğru yola koyuldu. Uzun yürüyüşe alışkın olan Hodâdâd için, şehirle evi arasındaki uzaklık iki fersah^[11] olsa da, bir meydanlık^[12] mesafeden fazla değildi. Yaşlı ve çökkün olmasına rağmen şimdi hayatı anlam kazanmıştı. Yolda düşünüyordu: “Bu başörtüsü Lale'nin omzuna yakışır. Omzuna atar ve ucunu memelerinin altından düğümler.” Sonra utanmış gibi “Onun güzelliğiyle iftihar etmeliyim. Çünkü babası yerindeyim ve ona iyi bir koca bulmalıyım” diyordu. Ama Çoban Abbas'ın onu sevdiğini aklına getirince kanı tepesine sıçırıyordu.

Alçak, yüksek yollardan, dere kenarından, dağdan, bayırdan geçiyordu. Yolda kimseyi görmüyor, hiçbir şey hissetmiyordu. Hatta yol yorgunluğu bile etkilemiyordu onu. Çoğu zaman çevre köylere yolu düştüğünde yağmur yağacak mı diye hep gökyüzüne bakıyordu. Ekinleri görmek için yere bakıyor; arpa, buğday, fasulye, kayısı, elma, kiraz, zerdali gibi mahsullerin kıymetini soruşturuyordu. Ama şimdi Lale'den başka bir şey

düşünmüyordu. Tarlasındaki mahsul bu yıl iyi değildi ve tasarruf ettiklerinin bir kısmını harcamak zorunda kaldı. Fakat onun gözünde bunlar Lale'nin bir tel saçı bile etmezdi.

Bu arada ağaçların yanından geçip öteki yola saptı. Karşıdaki tepede yan yana konulmuş iki kırık kibrit kutusuna benzeyen kulübesi göründü. Adımlarını hızlandırdı. Bohçasını ucundan sımsıkı tutup iyi bildiği yolu geçti, bir başka yokuşu geride bıraktı, bir virajı döndü ve kulübesinin önüne çıktı. Fakat Lale orada değildi. Ne kayanın üstündeydi, ne odada. Kapının yanına gelip elini ağzının kenarına koydu. "Lale... Lale!.." diye bağırdı. Cevap veren olmadı. Dışarıya çıkıp ciğerlerinin var gücüyle tekrar bağırdı: "Lale... Lâlû... Lâlû..." Sesinin yankısı geldi. "Lale... Lâlû..." Dehşetli bir korku ve kuruntuya kapıldı. Kayanın üstüne koştu; kulübesinin önüne, çevreye baktı. Onun kırmızı giysisini göremedi. Geri dönüp odaya dikkatle baktı. Lale'nin küçük sandığını açtı. Bu yıl ona aldığı yeni giysileri yerinde değildi. Çıldırarak üzereydi. Olup bitenlere akıl erdiremiyordu. Dışarı çıktı. Çeşme-i Alâ'da köyün imamına rastladı. Uzun hırkası, dilim dilim mavi külahı, siyah şalvarı ve üç yırtmaçlı cübbesiyle ağacın dibinde çubuk içiyordu. Öyle sert baktı ki Hodâdâd'a, sormaya cesaret edemedi. Biraz ötede kırmızı çâdorlu, siyah şalvarlı, saç örgülü ve çocuğunu sırtına bağlamış bir kadın gördü. O da Hodâdâd'a Lale hakkında bir şey söyleyemedi. Hodâdâd ister istemez geri döndü.

İyice karanlık çöktü ama Lale gelmedi. Geceleyin ne kâbuslar görmedi ki! Hayır, gözüne bir damla uyku girmede. Hep kâbus görüyor, bir çıt sesine uyanıyor, o geldi düşüncesiyle on defadan fazla kalkıyordu. Aradaki perdeyi aralayıp el yordamıyla Lale'nin soğuk yatağında elini dolaştırıyor, sonra titreye titreye yatağına giriyordu. Acaba biri onu zorla mı götürdü? Kandırdılar mı acaba, yoksa kendisi mi gitti?

Sabahleyin hava açık ve soğuktu. Hodâdâd satın aldığı başörtüsünü yanına alıp Lale'yi aramaya çıktı. Yolda bütün insanlar ona canavar veya ejderha gibi geliyordu. Eteklerine kadar karla kaplı mavi ve gri dağlar onu korkutuyor gibiydi. Çay kenarındaki yarpuz otu kokusu boğuyordu onu. Yolda iki köylüye rastladı. Korkuyla sordu onlara:

— Lale'yi gördünüz mü?

Önce deli olduğunu sanıp birbirlerine sordular.

— Kim?

— Bir çingene kızı.

Birisi:

– İki gün önce bir çingene grubu geldi. Mûmec'de çadır kurdular. Belki onları diyorsun sen.

Hodâdâd Mûmec yolunu tuttu. Bu defa daha hızlı adımlarla yürüyordu. Birkaç cadde ve yoldan saptıktan sonra uzaktan bazı çadırlar gördü. İyice yaklaştı. Baktı ki adamın biri çayın kenarında yatıyor. Az ötede bir çingene kadını bulgur eliyordu.

Kadın selam verip "Fal bakarız. Boncuk var, elek, kalbur, ceviz... " dedi.

Hodâdâd deli gibi:

– Lale, Lâlû'yu gördün mü? Nerede olduğunu biliyor musun?

– Fala bakıp söyleyim sana.

– Söyle, veririm paranı.

– At bir kıran^[13], söyleyim sana.

Hodâdâd yorgundu. Elini cebine atıp bir kıran verdi çingeneye. Çingene elini tutup yüzüne baktı.

– Ali yardımcın olsun. Yüreğinde bir üzüntü görürüm. Dört yıl emeğin geçen birini kaybetmişsin. Bu ne senin ciğerparendir, ne de onu ciğerparenden çok seversin.

Hodâdâd yaşlı gözlerle bakıyordu çingeneye. "Doğru... doğru" diye mırıldandı.

– Ama boşuna üzme kendini. Çünkü o kız senin yakınında. Yaşıyor ve sağlıklı. O da sever seni. Ama ne çare ki yazgısı yapacağını yapmış!

– Nasıl, nasıl? Taptığın her neyse, onun aşkına söyle!

– Üzme kendini. O mutlu. Odanın kapısını açık bıraktın; şeytan içeri girip aldattı onu.

– İsmi Abbas değil mi?

– Hayır.

– Sen kimsin? Nereden biliyorsun? Allahaşkına doğruyu söyle; ne istersen veririm.

Elini ccbine sokup bir kıran daha çıkardı, çingenenin avcuna koydu. Fakat bu sırada bitişikteki çadırın perdesi aralanıp Lale'nin dışarı çıktığını gördü. Ona aldığı yeni kırmızı

giysi üstündeydi. Elinde kırmızı bir elma vardı. Giysinin kenarına elmayı silip ısıırıyordu. Sonra güldü ve falcı kadına dönerek:

– Anacığım, bu Hodâdâd Baba.

Hayretten Hodâdâd'ın ağzı açık kalmıştı. Bir Lale'ye, bir annesine bakıyordu. Fakat Lâlû'yu hiç bu kadar mutlu, bu kadar keyifli görmemişti. Bohçadan kırmızı başörtüyü çıkarıp önüne attı.

– Çarşıdan sana aldım bunu.

Lâlû yüksek sesle güldü. Başörtüsünü omzuna atıp memesinin altından düğümlledi. Sonra çadırın önüne koşarak genç bir adamın elini tuttu; dışarı çıkararak Hodâdâd'a işaret etti ve bir şeyler gösterdi ona. Kendine özgü ahenkle mırıldanmaya başladı. Çıplak ve gelişmiş kaslarıyla genç adamın boynuna sarılarak söğüt ağaçlarının altından geçip uzaklaştılar.

Hodâdâd hem üzüntüsünden hem sevincinden ağlıyordu. Düşe kalka geldiği yoldan geri döndü. Kulübesine girip kapıyı üstüne kapadı. Bir daha onu gören olmadı.

Maskeler

Menûçihir sağ elini çenesine dayamış, kanapeye kaykılmıştı. Yüzü solgun, gözleri yorgun, bakışları sürekli saatin sarkacında ve sandalyenin üstündeki giysideydi. Kendi kendine soruyordu:

– Huceste bu gece baloya gidecek mi acaba? Yapamam ben!

Hava kapalı ve boğucuydu. İnce ince ve rahatsız edici bir yağmur yağıyor, suyun üzerine, zincirlemesine halkalar oluşturup yavaş yavaş yok olan solgun gülücükler atıyordu. Ağaç dalları, yağmurun altında suskun ve hareketsizdi. Sadece teneke olukların dibinde yağmur damlalarının tekdüze sesi duyuluyordu. Kalbini sıkıştıran ve insanın, medeniyetten uzak bir köşede birinin usul usul piyano çalmasını istediği ağır ama güzel havalardan biriydi. Bu manzara garip bir şekilde Menûçihir'in düşünceleriyle uyuşuyordu.

Menûçihir'in bütün düşüncesi elinde olmadan küçük bir şark çıbanına odaklanmıştı. Bu şark çıbanı Huceste'nin dudağının kenarındaydı ve cazibesini arttırıyordu. Alıcı, elâ gözleri, her gülüşünde olgunluğunu gösteren beyaz dişleri, küçük başı, küçük düşüncesi, mezbahaya götürülen kuzu gibi masum bakışlarıyla Menûçihir'e bir put ya da zarif bir taşbebekmiş gibi geliyor, ona el sürmekten ve zarar görmesinden korkuyordu. Huceste'yle tanıştığından beri vahşice seviyordu onu. Her hareketi Menûçihir için anlamlı ve gönül çalıcıydı. Ondan ayrılmak mümkün değildi.

Fakat dün ikindi vakti ablası Ferengis yaşlı gözlerle odasına girip bir sürü şikâyetten sonra "Huceste'yi alacak olursan, bunca yıllık şerefimiz yok olacak. Artık insan içine çıkamayız. Herkesin önünde başımız yerde olur. 'Kardeşin, Ebulfeth'in metresi Huceste'yi almış!' diyecekler" dedi. Bir resim çıkarıp verdi ve Menûçihir'in bütün planlarını, hayallerini mahvetti.

Sarhoş gözleriyle Huceste'yi Ebulfeth'in kucağında gösteren bir resimdi. Menûçihir resmi görünce her tarafını ateş bastı. Onun için ailesiyle bozuşmamış mıydı? Şimdi bu skandala ne diyecekti? Ne Huceste'den vazgeçebilir, ne bir daha onu görebilirdi. Her halükârda geleceğine yönelik bütün umutlarını, bütün düşüncelerini yok etmişti bu resim.

Sinemada tanışmışlardı. Işıkların her yanışında birbirlerine bakıyorlardı. Nihayet sinemadan çıkışta konuştular. Daha ilk saatten beri Menûçihir'i hayran eden şey, onun

sadeliğiydi. Orada, pazartesi geceleri sinemaya geldiğini söyledi. Üç pazartesi gecesi daha bu buluşmalar tekrarlandı ve üçüncü gece Menûçihhr onu kendi arabasıyla boş bir caddeden evine götürdü. Menûçihhr öyle tutulmuştu ki Huceste'ye, bütün iyi ve kötü yanları, hareketleri, zevki, mektuplarındaki imla hataları onun gözünde mükemmeldi. Onunla tanıştığı şu son bir ay hayatının en iyi dönemi sayılırdı.

Huceste ilk kez onun evine, bu odaya gelince gramofonu kurdu. Sernata plağını koyup uzun süre onun başında ağladı. Odada ya da Veka kafesinin loncasında baş başa kalıp geleceklerine ilişkin planlar yapıyorlardı. Menûçihhr'in bütün teklifi, Mazenderan'daki mülklerine gidip, çay kenarında kendilerine küçük temiz bir köşk yaptırıp birlikte yaşamaktı. Bu teklif Huceste'nin zevkine göre değildi. O, Tahran'da kalmak, moda göre giyinmek, yazlan altında araba dolaşmak, dansa gitmek istiyordu.

Ailesinin karşı çıkmasına rağmen Huceste'yle evlenmeye karar vermişti. Rest çekmek için babasıyla tartışmıştı. Babası eski kafalı biriydi. Konuştuğu şeyler ya peygamber mucizeleri ya da kendi seyahatlerine ilişkin anlattığı mucizevî hikâyelerdi. Odasındaki raflara pastalar, tatlılar dizmişti; gözü hep onlardaydı ve çenesi sürekli hareket halindeydi. Bunca nimeti yarattığı ve sağlam bir mide verdiği için Allah'a şükreliyordu. Bu karar üzerine Menûçihhr çok öfkelenmiş, şiddetli bir kavgadan sonra baba evini terk etmişti. Kesindi kararı.

Son bir ayda Huceste ile Menûçihhr'in ilgilerinin odağı ve konuşmalarının konusu Kulüp İran'ın maskeli balosuydu. Menûçihhr kendisine bir gemici kıyafeti edinmişti. Ama Huceste kendi kıyafetini açıklamıyordu. Çünkü balo gecesi ona sürpriz yapmak istiyordu.

Fakat şu lanet olası resim, dün kardeşi Ferengis'in getirdiği resim, Menûçihhr'i baloya gitmekten vazgeçirtmekle kalmadı, bütün umudunu, arzularını mahvetti. Bir daha onu görmek istemediğine ilişkin bir mektup yazdı hemen. Ama yeterli değildi bu. Önce gidip Ebulfeth'i, sonra Huceste'yi ve ardından kendini öldürmeye karar verdi. Biraz düşündükten sonra çocukça geldi bu fikir ve başka bir plan yaptı. Çünkü Huceste'siz yaşayamayacağını biliyordu. İntikam almak için hangi yolla olursa olsun tekrar Huceste'yle barışmaya karar verdi. Babası ile annesinin bir gece yatakta verdikleri yaşamını yine Huceste'nin olduğu bir gece ile noktalamak, zehir içip kucak kucağa ölmek düşüncesi çok daha güzel ve romantik geldi ona .

Canı sıkılmış gibi bir sigara yakıp kalktı ve gayri ihtiyarî odada dolaşmaya başladı. Ansızın üstünde gemici kıyafetinin bulunduğu sandalyenin önünde durdu. Bu gece için aldığı maskeye baktı. Geniş ağızlı, güleç ve tombul bir yüze benziyordu. "Bu gece dokuz

buçukta herkes büyük salonda olacak. Huceste de gidecek mi acaba?" diye düşündü. Bu düşünce yüzünden kalbi küt küt attı.

Çünkü Huceste'nin başka biriyle, belki de Ebulfeth ile gidip dans etmesi hiç uzak bir olasılık değildi. O uykusuz geceler, sabahlara kadar onun evinin penceresi altında dolandığı geceler, gramofon plağının başında ağladığı günler. Saatlerce gönlünü kaptırmış biri olarak gam çekmeler. Bayıldığı, candan sevdiği Huceste miydi bu? Ağzına şarap almayan ama şimdi zilzurna sarhoş bir halde bu herifin kucağına düşen kişi miydi Huceste? Parası, arabası var diye mi ilgi gösteriyordu ona? Hele hele otomobil. Çünkü bir iki defa abayı satmaktan söz etmişti de bayağı değişivermişti. Bu sırada telefon uzun uzun çaldı. Menüçihir ahizeyi kaldırdı:

– Alo...

– Neresi orası?

– Menûçeher-i Şehenduh...

– Siz misiniz?

– Evet... buyrun.

– Saat on ile on bir arasında biri çok önemli bir konuda sizinle görüşmek istiyor ve...

Menüçihir, canının sıkıntısından, karşı taraf sözünü bitirmeden telefonu kapattı. Bu adamın sesini tanımıyordu. Onu işletmiş miydi acaba? Yoksa bu birileri için şifre miydi? Menûçihir ayakta uyuyan, yürüyen, bin türlü iş yapan ama akılları hep başka yerde olan kimselerdendi. Dünden beri bu hali daha da belirginleşmişti.

Kimdi bu kişi? Olsa olsa, gelip bin türlü yalan yere yemin ederek bu resmi düşmanlarının uydurduğunu kanıtlamak isteyen Huceste olabilirdi. Ama hâlâ kuşkulmalı mıydı? Kandırılmış olmak yeterli değil miydi? "Saat on ile on bir arasında? Mutlaka odur. Çünkü kendisine karşı düşkünlüğümü biliyor. Bu hadiseden sonra bu geceki baloya gitmeyeceğimi de biliyor. Kuşkusuz o da gitmez. Buraya gelmek ister. Kapıyı yüzüne kapatabilecek miyim, kovabilecek miyim?"

Menüçihir Huceste'nin bu akşam geleceğinden emindi. Ona karşı ilgisizliğini ve aldırmaçlığını göstermek için baloya gitmeye karar verdi. Yarım saat bile olsa, Huceste'nin kulağına gitsin ve bu hadisenin onu baloya gitmekten mahrum etmediğini bilsin istiyordu.

Menüçihir lambayı yakıp usturasını bilemeye başladı.

Saat onda Menüçihir'in Fiat otomobili Kulüp Han'ın bahçesinde, binanın önünde durdu. Gemici kıyafeti ile arabasından indi.

Salon kalabalıktı ve tango çalınıyordu. Bütün konuklar ilginç kıyafetler içinde maske takmışlardı. Renk cümbüşü, türlü türlü kıyafetler, pudra kokusu ve sigara dumanı havaya yayılmıştı. Menüçihir dansın sonuna kadar dolaştı; değişik kıyafetler içinde iki üç dostunu tanıdı fakat kendini belli etmedi. Bu İspanyol tangosunu duymak onda dans isteğini uyandıracak yerde hüznü düşünceler doğurdu. Mague'la geçirdiği günleri, onun Avrupai yaşantısından bazı kesitleri hatırladı. Bu melodi bunların hepsini hakikatin ötesinde gösterdi ona. Oradan büfenin bulunduğu odaya geçti ve barda arka arkaya iki kadeh viski soda içti. Kendini biraz daha iyi hissettikten sonra tekrar dans salonuna döndü.

Bu sırada şeytan kıyafeti giymiş olan, yağmurluklu ve Çinli maskesi takmış bir kadın gelip yanında durdu. Menüçihir o kadar dalgındı ki onu fark etmedi bile. Kalabalık sürekli hareket halindeydi ve art arda müzik çalınıyordu. Şeytan, Menüçihir'in karşısına geçip durdu:

– Dans etmiyor musun?

Menüçihir, Huçeste'nin sesini tanıdıysa da, duymazdan geldi. Geçip gitmek isterken, Huçeste kolunu tuttu ve birlikte salonun bitişiğindeki odaya geçtiler. Tenhaydı orası. Yaşlı bir kadınla erkek odanın köşesinde oturuyor, raca kıyafetli şişman bir adam da serinlemeye çalışıyordu. Menüçihir gayri ihtiyarî koltuğa oturdu; Huçeste de koltuğun kenarına ilişti. Menüçihir'in sırtına vurarak:

– Ohoo! Suratından düşen bin parça! Ayıp ettiğinin farkında mısın acaba? Bir hanım seni davet ediyor ve sen dans etmiyorsun!

– Bugün ikindi vakti telefon ettirdim sana. Saat onda evde bulun, biri gelecek diye... Niye beklemedin? Bana inat, baloya geleceğini biliyordum zaten...

Bu sözleri duyunca sanki tavan Menüçihir'in başına çökmüştü. Huçeste'nin o küçük aklının onun ruh halini ve zayıf taraflarını nasıl da anladığını gördü. Oysa o hâlâ Huçeste'yi tanımıyordu ve gözü kapalı teslim olmuştu ona. Bu sırada Huçeste'ye duyduğu bütün aşk ve ilgi kine dönüşmüştü. Huçeste yine sordu:

– Kıyafetim nasıl?

Menûçihir biraz bekledikten sonra:

– Kendine yakışan kıyafeti giymişsin doğrusu! Tam iç halini canlandırıyor!

– Menûç, yoksa o resmin gerçek olduğunu mu sandın?

– Ya ne peki?.. İyi saatte olsunların işi mi?

– Sana söylemiştim ya! Geçen yıl teyzemin oğlu nişana gelmişti.

– Ya kıyafetin?

– Nasıl yani?

– İki ay önce Lalezar'dan^[14] aldığın siyah puantiyeli ipek kıyafet. Resimde de üstünde!

– Neler olduğunu bir bilsen... Sana söylemeye hiç cesaret edemedim ama nikâhımızdan önce sana anlatmaya karar vermiştim. Şimdi ikimiz baş başa doğrusunu konuşabilir miyiz?

– Yani bu süre içinde bana yalan söylediğini itiraf ediyorsun öyle mi?

– Hayır, demek istiyorum ki ben hep düşündüm. Acaba iki dakika da olsa, iki kişi yan yana gelip bütün duygularını ve düşüncelerini açık açık söyleyemezler mi?

– Sanırım maskenin altından daha rahat söylenebilir doğrular.

– Kendime hep soruyordum; acaba gerçekten beni sevdin mi diye.

– Seviyordum, fakat...

– Doğru. Bütün bu süre içinde bana yalan söylemiyor muydun? Beni yürekten seviyor muydun acaba?

– Sen benim için başka birinin mazharıydın. Biliyor musun, kendi varlığımızın dışında başka bir gerçek yoktur. Bu konu aşkta daha iyi anlaşılıyor. Çünkü herkes kendi tasavvur gücü ölçüsünde bir başkasını sever. Bu kendi tasavvur gücünden kaynaklanır. Haz duyar bundan ama gözünün önündeki kadından değil. Onu sevdiğini sanır. O kadın kendi gizli tasavvurumuzdur; gerçekten çok farklı bir mevhumdur.

– Ben iyi anlayamadım.

– Demek istiyorum ki sen benim için bir mevhum, bir başka mevhumsun. Yani sen benim ilk mevhumum olan, hayalimde canlandırdığım kişiye benziyorsun. Senden önce Mague'ı sevdiğimi söylemiştim sana.

– Danzig'de tanıştığın kızı mı diyorsun?

– Evet, onu.

– Onu benden çok mu sevdin?

– Ona benzediğin için sevdim seni. Onun hayaliyle seni öpüp kucaklıyordum. Yanımda o var diye düşünüyordum. Hayalimdeki mevhumu temsil ederken, o hatırayı bulandırdığın için bozuştum seninle.

– Erkekler ne kadar kıskanç ve kendini beğenmiş oluyor!

– Kadınlar da yalancı ve müzevirler.

– Ben senin değil miydin; kendimi sana teslim etmedim mi? Neden kendi sözünle bir mevhumu önem veriyorsun? İki günlük dünyada biz de bir zaman sonra toprak olacağız. Niçin saçma sapan sözlerle vaktimizi öldürelim? Geriye kalacak olan, sadece mutluluk; vakti ganimet bilmeliyiz. Gerisi hep fasafiso. Sonra pişmanlık fayda etmez.

– Pişmanlıkmış... Bu lafı yürekten söylemiyorsun. Ruhunuz o kadar özgür değil; başkalarının lafını takılmış plak gibi tekrarlayıp duruyorsunuz.

Bu sırada biri eski maliye nâzırı, diğeri Kürt kıyafetli iki adam onlara yaklaştı. Yanlarından geçtikten sonra Huceste:

– Bütün bu sözlere rağmen biliyor musun, vaktimiz çok az. Bu gecedan beri yaşantım tümüyle değişti. Ailemle aram açıldı. Artık hiçbir şeyin benim için önemi kalmadı. İster inan, ister inanma, ama son kez kendimi sana teslim ediyorum. Ne dersen, yapacağım.

– Dostluğunu kanıtlamış olman benim için yeterli. Bu şehirde herkese reklam oldum bir kere. Yarından itibaren tanınmamak için sokaklarda bu maskeyle dolaşmam gerek.

– Dedim ya hazırım; istersen şimdi mülklerinin olduğu yere gider, şehirden uzakta, sadece kendimiz için yaşarız. Bir daha da dönmeyiz şehre.

Bu cümleyi çok hararetli söylemişti. Çünkü bu sırada, büyükbabasının evinde gördüğü, dalların arasından bir parça gökyüzünün görüldüğü gür bir ormanı tasvir eden perde canlanmıştı gözünde. Bu perde çok romantik gelmişti ona. Meride sahip olacağı al yanaklı bir köylü çocuğunun elinden tutup oralarda dolaştığını canlandırdı hayalinde. Oysa bu teklif Menûçih'r'in intikam fikrini kolaylaştırdı. Başını kaldırdı ve:

– Şimdi gidiyoruz.

Yerlerinden kalktılar. Menûçih'r barda bir kadeh viski daha içti. Basamaklardan inerken Huceste:

– Maskelerimizle gidersek daha zevkli olur. Ben maskemi çıkarmayacağım.

Arabaya bindiler. Otomobilin klaksonunu çalıp hareket ettiler. Menûçih'r, nemli tenha sokaklardan geçtikten sonra hızını arttırdı. Yavaşlamadan Şemiran^[15] kapısından geçtiler. Birkaç defa ıslık çaldılar. Otomobil Mazenderan yolunda hızla ilerliyordu. Viskinin tesiri, yağmurlu hava ve bu hadiseler Menûçih'r'in kanının bedeninde hızla dolaşmasına yol açmıştı. Sanki yaşama gücü bir kat daha artmış ve kendini daha güçlü hissediyordu. Hava karanlıktı ve otomobilin önünde sadece beyaz bir şerit aydınlıktı.

Huceste Menûçih'r'e yaslanmış, gülerek “Keşke son olarak bir tango yapsaydık!” diyordu.

Menûçih'r onu dinlemiyor, omuz silkip otomobili olanca süratiyle sürüyordu. Huceste tekrar bir şey diyecek oldu. Dereler tepeler garip bir şekilde büyüyor ve karşı yönden gelen otomobiller hızla geçiyorlardı.

Ansızın lastikler kaydı; otomobil spin attı. Demir çelik gürültüleri, cam şangırtıları yükseldi. Araba şarampole düştü. Bir süre sonra ses kesildi. Sadece mavi mavi alevler çıkıyordu.

Sabahleyin yolun kenarında bir avuç yanık et ve hurdahaş olmuş bir otomobil kalmıştı geriye. Az ötede yan yana iki maske duruyordu: Biri tombul ve kırmızı, diğeri Çinliler gibi sarı ve zayıf. Nanik yapıyorlardı birbirlerine.

Pençe

Seyyid Ahmed eve girince bahçenin etrafına kuşkuyla bakındı. Asâsıyla sarnıç üstündeki odanın kahverengi kapısına vurduktan sonra usulca seslendi:

– Rebâbe... Rebâbe!..

Kapı açıldı ve rengi uçuk bir kız korkarak dışarı çıktı.

– Dadaş sen misin? Yukarı gel.

Kardeşinin elinden tutup duvarları ortasına kadar rutubetli küçük karanlık odaya girdiler. Seyyid Ahmed asâsını odanın kenarına koydu; köşedeki eski keçeyle oturdu. Rebâbe de karşısına oturdu fakat her zamankinin tersine somurtkan ve canı sıkkındı. Seyyid Ahmed bir süre onun yaşlı gözlerine baktıktan sonra isteksizce sordu:

– Analık nerede?

Rebâbe yarı kısık bir sesle:

– Geberesice uyuyor odasında!

– Uyuyor mu?

– Evet... Bugün mutfağı süpürüyordum. Çâdorum çini vazoya takıldı; hani üstünde kırmızı güller olan vazo; düşüp kırıldı. Bana neler ettiğini bir bilsen... Saçlarımı tutup yolum yolum yoldu... Başımı hep duvara vurdu, hep duvara vurdu, anneme küfretti. "Mezarından hortlayası anan!" diyordu. Babam da orada dikilmiş sırtıyordu.

Seyyid Ahmed öfkeyle:

– Sırtıyor muydu?

– Hep sırttı... hep sırttı. .. Biliyor musun, fenalık geçirdi; bir ay öncekinden... Sonra birden ağzı köpürüp çarpıldı. Analığın üstüne atılıp boğazını öyle bir sıktı ki gözleri yuvasından çıkmıştı. Mâh Sultan olmasa, çoktan boğmuştu. Annemizi nasıl öldürdüğünü anladım şimdi.

Seyyid Ahmed'in yeşil gözleri parladı.

– Kim söyledi annemizi böyle öldürdü diye?

– Mâh Sultan cesedinin başına gitmiş. Saçlarını boynuna doladığını söylüyordu. Annemizin ümüğüne çöktüğü zaman, bir bilsen...

Seyyid Ahmed ona bakarken kuru ellerini çınar yaprağı gibi kaldırıp parmaklarını açtı; hayalî bir şahsı boğuyormuş gibi ellerini birbirine kenetledi.

Onun hareketlerini izleyen Rebâbe biraz kenara çekilip gözlerini ondan ayırmadı. Seyyid Ahmed tekrar sordu:

– Babam bugün Mescid-i Şah'a gitmedi mi?

– Hayır... Keyfi yoktu. Öğlenden beri saçmalayıp durdu. Camide cemaate söylediği şeylerden işte: Gusül, taharet, öbür dünyadan bir şeyler söylüyordu.

– Orucu bozan şeyler, hayız falan filan.

– Evet... kendisi soruyor, kendisi cevap veriyordu. Bana kalırsa, delirdi o... Öyle şeyler söylüyordu ki ben duyunca utandım...

Rebâbe Ahmed'e yaklaştı; başını okşayarak:

– Peki ne zaman kaçıyoruz? Abbas on bir tümen altı kırana bir inek alınca diyor demedin mi? Şimdi biz zayıfını alabilecek durumdayız. Ben de çamaşırcılık yapar, harçlığımı çıkarırım. Bak, ne kadar çabuk kaçarsak o kadar iyi olacak; korkuyorum ben!

– Hele bir havalar düzelsin. Birkaç gündür ayaklarım ağrıyor.

– Hava düzelince gideriz, değil mi dadaş? Neresi olursa olsun, buradan iyidir.

Sonra ikisi de sustu.

Ahmed on sekiz yaşında, uzun boylu bir delikanlıydı. Bitişik gür kaşları, parlak gözleri ve asabî bir yüzü vardı. Bıyığı yeni yeni terliyordu. Rebâbe on beş yaşında, buğday benizli bir kızdı. Seyrek kaşlı, kırmızı dudaklı, küçük elli, ince çeneliydi.

Daha çok annesine çekmişti. Oysa Seyyid Ahmed babasının örneğiydi. Hatta ondaki tehlikeli hastalığın alametleri Ahmed'de de kendini göstermeye başlamıştı.

Babaları Seyyid Cafer, Mescid-i Şah'ta işsiz güçsüz insanları başında toplar, soru-cevap yöntemiyle fıkıh meselelerini ve yapılması gereken şeyleri açıkça, çekinmeden anlatırdı. İşinde o kadar ustalaşmıştı ki dua satarken bir siyah akrebi evcilleştirmiş,

onun zehrini etkisiz hale getirmiş ve akreple gösteri yapmıştı. Son zamanlarda bu meslekte iyi kazanmasa da evinin masraflarını çıkarıyordu. Beş yıl önce, herkesin uyuduğu bir gece sarhoş bir halde eve geldi ve sabahleyin karısı Suğra odasında ölü bulundu. Fakat kimse Seyyid Cafer'den kuşkulandı ve herkes onun hastalıktan öldüğünü sandı. Seyyid Cafer'i onun ölümünden sorumlu tutan tek kişi Suğra'nın üvey kız kardeşi Mâh Sultan'dı. Seyyid Cafer iki ay sonra Rukiye Sultan'ı aldı.

Rukiye Sultan iki yetim çocuğun, Ahmed'le Rebâbe'nin can düşmanı kesildi. Onlara işkence ve eziyet etmekten hiç geri durmadı. İlginç olan şey, Seyyid Cafer'in çocuklarına arka çıkacak yerde, aksine onları üzmemek için Rukiye Sultan'a yardımcı olmasıydı. Çünkü Seyyid Cafer dünyaya bir Müslüman daha getirme umuduyla çocuk peydahlayan insanlardandı. Nasıl olsa Allah rızkını verirdi. Ama şimdi çocuklara baktıkça, onların nasıl kendi çocukları olduğuna şaşırıyordu. Bütün düşüncesi bu iki fazladan boğazı başından atmak ve Rukiye ile evde baş başa kalmaktı. O zamandan beri Seyyid Ahmed ile Rebâbe kendilerini baba evinde yabancı gibi hissediyorlardı. Yaşamak onlar için dayanılmaz olmuştu. Bu yüzden daha bir bağlanmışlardı birbirlerine.

Rukiye Sultan onları kendi hayatından ayırmak için sarnıç üstündeki rutubetli ve karanlık odayı tahsis etti çocuklara. Bu yüzden iki aydır Ahmed'in ayakları ağrıyordu. Birkaç defa okutmuşlardı ama hali iyiye gitmiyordu.

Ahmed gündüzleri asâsına dayanarak kunduracı dükkânına gidiyor, Rebâbe ise yegâne teselli kaynağı sayılan kardeşi Ahmed'le akşamları beraber olma hevesiyle bütün gün ev işi yapıyordu. Gurup vakti Ahmed eve döndüğünde Rebâbe'nin yapması gereken bir iş varsa, bir an önce yapıyordu. Rebâbe ağlarsa o da ağlıyor, gülüyorsa o da gülüyordu. Akşam olunca karanlık odalarının bir köşesinde akşam yemeklerini yiyorlar, yorganı üstlerine çekip dertleşiyorlardı. Rebâbe o gün yaptığı işleri anlatıyor, Ahmed de kendi işlerinden söz ediyordu. Konuşmalarının asıl konusu kaçıştı. Çünkü babalarının evinden kaçmaya karar vermişlerdi bir kere.

Düşüncelerinde onlara cesaret veren kişi, gündüzleri çarşıda birlikte çalıştıkları Ahmed'in arkadaşı Abbas Elengeîydi. Elenge'nin renkli yaşamı hakkında çok şey anlatmıştı Ahmed'e. Bu düşünce Ahmed'in aklına o kadar yatmıştı ki köy evleri, kırmızı şalvarlı kadınlar, yemyeşil dağlar, tatlısu pınarları ve oraların yaz ve kış yaşantısı Abbas'ın anlattığı şekilde gözünde canlanıyordu. Elenge'yi o kadar sevmişti ki Abbas'a kaçış planını anlattı. Abbas da onun fikrini beğendi. Sonunda üçü birden Elenge'ye gidip orada kendilerine yepyeni ve özgür bir yaşam kurmaya karar verdiler.

Her akşam Ahmed Rebâbe'ye hiç değişmeyen kaçış planlarını anlatıyordu. Rebâbe de zevklenmiş bakışlarıyla Ahmed'in düşüncesini ve aklını takdir ediyordu. Sade muhayyilesinde şaşkırtıcı hayaller beliriyordu. Hayatında yaptığı tek seyahat Seyyid Melek Hatun ziyareti olduğu için, Elenge'den her söz açılışında Rebâbe, erişte aşısı yaptıkları, annesinin hayatta olduğu, komşu kızı Tacî'nin peşinde koşarken düşüp alnını yardığı günü hatırlıyordu. Elenge'nin Seyyid Melek Hatun gibi olduğunu sanıyor, kardeşine çalışmaktan asla geri durmayacağını, masraflarda ona yardımcı olacağını vaat ediyordu. Ahmed o güne kadar kazandığı paralardan on bir tümen altı hezar biriktirmişti. Altı tümen dört kıran daha kazansaydı iki inek ile iki dişi keçi satın alabilirdi. O zaman Abbas'ın evine giderlerdi. Gündüzleri erkekler ekip biçerler, Rebâbe de süt sağlar, yoğurt yapar, dut kurutur, kışları Ahmed kunduracılık eder ve iki yıla kalmaz Abbas'ın dediği gibi el emekleriyle tarla ve ev sahibi olurlardı.

Sonbahar, kış ve ilkbahar geçti. Ahmed kaçma düşüncesiyle tasarruflarını arttırıyor, Rebâbe de eline geçen öteberi ne varsa, dikkatle sarıp eski sandığına koyuyordu. Böylece kaçarken yanlarında rahatça götürebilirlerdi. Akşamları yataktayken Elenge ve kaçış planından başka bir şey konuşulmuyordu.

Fakat başka bir olay oldu. Bir gün mahallenin otçusu Meşedî Gulam Rebâbe'yi gördü ve annesini Rebâbe'yi istemeye gönderdi. Seyyid Cafer ve Rukiye Sultan'ın bu işe razı oldukları belliydi. Ama bu olay Ahmed'in ahlakını olumsuz etkiledi. Çünkü kardeşinin hatırı olmasa, iki yıl önce kaçacaktı. Meseleyi fark eden Rebâbe Meşedî Gulam'ı sevmediğini Ahmed'e göstermek için kardeşine, onu sıkacak kadar ilgi gösteriyordu. Ahmed'i tehdit eden bir başka şey de gittikçe kötüleşen ayak ağrısıydı. Bu yüzden sürekli üzgün ve suskundu.

Seyyid Cafer ve Rukiye Sultan'ın Şah Abdülazim'e gittikleri ve geceyi orada geçirecekleri ziyaret günlerinden birinde, analığının yokluğundan olacak, Rebâbe'nin keyfi yerindeydi. Analığından bir süre önce aşırıldığı pudrayı yüzüne sürmüştü. Fakat Seyyid Ahmed o gün eve her zamankinden daha geç geldi. Rebâbe'nin makyajını Ahmed farklı bulsa da, kardeşinin kendini özgür ve Meşedî Gulam'ın karısı olarak gördüğünü, o güne kadar kaçma bahanesiyle onu aldattığını düşündü acı acı. Kaçma planından vazgeçti. Kendisine bir koca çıktığına göre demek ki burada kalacaktı artık.

Rebâbe kardeşini görür görmez yanına koşup "Seni çok merak ettim. Neden geciktin bu akşam?" dedi.

– Abbas'la beraberdim.

– Dadaş, bu akşam gelmiyorlar.

– Biliyorum.

– Ne içtin? Ağzın kokuyor! Neden gözlerin böyle olmuş? Hasta mısın yoksa?

– Hayır, şarap içtim. Abbas zorla şarap içirtti bana.

– Hacını aldın mı?

– Bu dertli ayakla ilacı içip de ne yapacağım?

– Babamı duymadın mı; şarap için neler diyordu?

– Tezgâh yapıyor. Sen kendin söyledin. Mâh Sultan'ın ağzından naklettin. Annemizi boğduğu gece sarhoş olduğunu söyledin. Bu lafları niye söylüyor biliyor musun? Ayak yapıyor. Komşu dükkândan kaliteli camız derisi ayakkabı alınsa, ben bin tane kusur bulurum da kendi dükkânımın malını satarım. Ama tezgâhtarlık başka, doğruyu söylemek başka.

– Belki doktor vermiştir ona.

– Doktor neden bana vermiyor? Ben gencim; durumum ondan daha kötü. O altmış yaşında; hayattan alacağı bütün zevkleri almış. Yapmadığı üçkâğıt kalmamış, anlıyor musun? Sonra ayak ağrısını bana miras bırakmış. Şarap ayak ağrısına iyi geliyorsa, neden ben de içmeyim? Yalan; bu lafların hepsi yalan.

– Elenge'ye gitmiyor muyuz yoksa?

– Neden şarap içmeyim? Bu halimle kırırdayamıyorum; gittikçe kötüleşiyor. İki gün sonra sen de Gulam'ın evine gideceksin; ben yalnız kalacağım. Bu evde canım burnuma geldi. Akşamları eve gelirken ayaklarım geri geri gidiyor. Gitmek istiyorum, başımı alıp çöllere gitmek istiyorum. Neden şarap içmeyim?

Birden aralarında sessizlik oldu. Birkaç dakika sonra akşam yemeğini yiyip havuz kenarında yataklarına girdiler.

Rebâbe keyifliydi. Ayçekirdeği yiyor ve şarkı söylüyordu:

"Elenge'ye gitmek isterim;

Eşğimin bir ayağı topallar."

Sonra kah kah gülüyordu. Ama Ahmed düşünceli ve canı sıkıyordu. Rebâbe'nin onu suçladığını sanıyordu.

Rebâbe tekrar konuştu:

– Bu gece yalnızız. Elenge'ye gittiğimizde hep böyle olacağız. Analık olmayacak; biz bize olacağız; öyle değil mi Ahmed?

Ahmed cevaben zoraki gülümsedi. Rebâbe ayağının acısından güldüğünü sandı.

– Biliyor musun, kaçtığımız zaman, orada Elenge'de ben sana bakanın. Ayağın iyileşir. Mâh Sultan "yeldendir" demedi mi? Sıcak bir şeyler içmen lazım. Aman tam giderayak, ayağının ağrısı tutmasın da; gidemeyiz yoksa!

– Hayır, ayağım sorun değil. Ama sana ne bundan? Sen nasıl olsa kocaya gidiyorsun.

– Ceddime yeminle, hayır; asla Meşedî Gulam'ın karısı olmam. Seninle geliyorum ben.

Mehtaplıydı hava. Küçük küçük yıldızlar göz kırıyorlardı. Rebâbe özgürce konuşup gülüyordu. Yanakları al al olmuştu. Ahmed Rebâbe'nin yüzünü hiç bu kadar heyecanlı görmemişti. Hayretle bakıyordu ona. Alaycı bir ifadeyle sordu:

– Meşedî Gulam'dan ne haber?

– Teneşire gelsin inşallah!

– Hayır, sen istiyorsun onu.

– Ceddime yeminle, hayır. Ben senden başka kimseyi sevmiyorum.

– Yalan söylüyorsun.

– Vallahi yalan söylemiyorum. Ne zaman yola çıkarsan, ben de seninle geleceğim.

– Haftaya... hayır, öbür haftaya gideriz.

– Ama bu ayakla!..

– Hah. .. hah. .. anladım işte... Ta başından anladım; benimle dalga geçiyorsun sen.

Oyuncak oldum senin elinde.

– Sana göre yalan söylüyorum ben. Haydi öyleyse, gel şimdi gidelim.

– Ama sen orada da kocaya varmak istersin. Elenge'de güçlü kuvvetli, genç, sağlıklı erkekler var. Sen istersin.

– Sahi, ben Abbas'ı görmedim.

Bu sırada Ahmed'in yanakları al al olmuştu. Güçlkle nefes alıyor, parmakları titriyordu. Ağzı kurumuştı. Onu fark etmeyen Rebâbe sözüne devam etti:

– Ceddime yeminle, Meşedî Gulam'ın karısı olmam. Sonunda "evet" diyecek olan ben değil miyim?.. Demiyorum işte... Üstelik o hem yaşlı hem çirkin. Mâh Sultan söyledi; iki karısı varmış. Ben onu istemiyorum. Seninle geliyorum... Elenge çok mu uzak?

– Hayır, dağın arkasında.

– Bizim damdan görülen o mor dağlar. Biliyorum, üstü karlı olan dağlar. Ben buzlu yoğurt da bilirim. Oranın kadınları nasıl ha?.. Göçebedirler. Hatırlıyorum, bazen Nene Nâd'ali gelirdi bize. Sen de hatırlıyor musun? Annem hayattaydı. O da köylüydü. Dağlardan söz ederdi dadaş. İnek alırsak, ben sağmasını bilmem ki.

Ahmed gözlerini dikmiş ona bakıyordu. Rebâbe yine sözüne devam etti:

– Ben yeni pabuçlarımı annemin bana verdiği üç taşlı bilezikle birlikte sardım. Kışın sen ayakkabı yaparsın değil mi?

Ahmed "evet" anlamında başını salladı.

– Bir köylü kadını da alırsın.

Ahmed ona hiç bakmadığı bir tarzda bakıyordu. Rebâbe onun halindeki bu değişikliği hissetmişti ama inadından konuşurmak istiyordu. Bir manevra yapıp şarkı söylemeye başladı.

“Benim, benim, âvâre bülbül

Dağlar, tepeler aşmış.

Kötü analık beni öldürmüş.

Nâmert baba beni yemiş bitirmiş.

Müşfik kız kardeş,

Kemiklerimi yıkamış yedi kez gülsuyuyla.

Gülağacının altında çukur açmış

Ben de oldum bir biilbül

Pırr pırrr."

Üç yıl önce sarnıcın üstündeki odada birlikte okudukları şarkıydı bu. Ama o akşam Ahmed'e farklı geldi bu şarkı; daha da sinirlendi. Ona "Ben kocaya varmak, gitmek istiyorum. Ama sen kötürüm oluyorsun, kaçış planımızı mahvediyorsun!" der gibiydi.

Rebâbe iki kez yatağında döndükten sonra:

– Bu gece hava serin. Elini ver bana.

Ahmed'in elini tutup boynuna koydu. Ama Ahmed'in soğuk parmakları sıcakta canlanan yılan gibi titremeye başladı. Bu sırada gözü kararmıştı. Hızlı hızlı nefes alıyordu. Şakakları kızarmıştı. Sağ elini gayri ihtiyarî kaldırıp Rebâbe'nin boynunu sıktı.

Rebâbe:

– Korkuyorum; bana öyle bakma!

Gözlerini kapatıp tekrar mırıldandı:

– Ooooh... gözler... Babam gibi oldun!..

Sözünü tamamlayamadı. Çünkü Ahmed'in elleri olanca kıvraklığıyla Rebâbe'nin iki örgülü saçını kavrayıp boynuna doladı ve şiddetle sıktı. Rebabe çığlık attı fakat Ahmed boğazını sıkarken bir yandan da kardeşinin başını havuzun taşına vurdu. Rebâbe'nin ağzından kanlı köpük geldi ve Ahmed'in dizine düştü. Ahmed ayağa kalkıp asâsı olmadan birkaç adım attı ve sanki bütün gücünü tüketmiş gibi yere yığıldı.

Sabahleyin ikisinin de cesedi avluda havuz kenarında bulundu.

Nefsini Öldüren Adam

“Ejderhadır nefis; nasıl ölür?”

Aletsizlik gamıyla solmuştur.”

(Mevlana)

Mirza Huseynali her sabah belirli saatte, siyah pardösüsü, iliklenmiş düğmeleri, ütülü pantolonu, siyah pırıl pırıl parlayan ayakkabılarıyla düzenli adımlar atar, pınarbaşı tarafındaki sokakların birinden çıkar, Mescid-i Sipehsâlâr'ın önünden geçer, Safî Ali Şah sokağından kıvrılıp okula giderdi.

Sanki aklı başka yerdeymiş gibi yolda etrafına bakmazdı. Soylu ve vakur bir görünüşü, küçük gözleri, etli dudakları ve hurma rengi bıyıkları vardı. Daima makineyle tıraş olurdu. Çok mütevazıydı ve az konuşurdu.

Zaman zaman gurup vakti Mirza Huseynali'nin sıska gövdesi dış kapıdan seçilebilirdi. Elleri arkasına bağlayarak usul usul yürürdü. Bir şey arıyormuş gibi başı önde, sırtı eğikti. Bazen durup kendi kendine mırıldanırdı.

Okul müdürü ve diğer öğretmenler ondan ne hoşlanırlar, ne hoşlanmazlardı; belki onları gizemli ve garip bir şekilde etkiliyordu. Çocuklar aksine ondan memnundu. Çünkü kızdığı ya da birini dövdüğü görülmemişti. Çok sakin ve ketumdu. Öğrencilere dostça davranırdı. Önemsenecek biri değildi ama yine de öğrenciler dersinde terbiyeliydiler ve çekinirlerdi ondan.

Arasının iyi olduğu ve zaman zaman konuştuğu tek kişi Arapça öğretmeni Şeyh Ebulfazl'dı. Bu öğretmen çok iddialıydı. Sürekli kendisinin riyazet ve kerametinin derecesinden bahsederdi. Güya birkaç yıl cezbe âleminde yaşamış, hiç konuşmamış. Kendisini zamanın filozofu, İbni Sina, Mevlana ve Câlînus'un halefi görürdü. Ama bilgisini halka veren, kendini beğenmiş, gösteriş meraklısı mollalardandı. Hangi konudan söz açılacak olsa, derhal hiç duyulmamış Arapça bir cümleyi ya da şiiri örnek olarak getirir, muzaffer bir gülümsemeye dinleyenlerin yüzünde sözünün etkili olup olmadığını araştırırdı. Garip olan şey, Farsça ve tarih öğretmeni, görünüşte yenilikçi ve iddiasız biri olan Mirza Huseynali'nin Şeyh Ebulfazl'ı dünyada kendine arkadaş seçmesi, hatta bazen Şeyh'i kendi evine götürmesi, bazen de onun evine gitmesiydi.

Eski ailelerden birine mensup olan Mirza Huseynali, bilgili, her bakımdan donanmış

biriydi. Halka göre Darülfünun'dan mezun olmuştu. İki üç yıl babasıyla birlikte memuriyete gitmişti. Fakat son seferden dönüşte Tahran'da kalıp öğretmenlik mesleğini seçti. Böylece nisbeten kişisel işleriyle ilgilenebilecekti. Çünkü o garip bir iş ve güç bir imtihan üstlenmişti.

Çocukluğundan beri, daha kardeşi ve kendisi için eve mahallenin hocası derse gelirken, Mirza Huseynali, tasavvuf edebiyatını ve şiirini öğrenmekteki ve tasavvuf felsefesini anlamaktaki özel yeteneğini ortaya çıkarmıştı. Hatta sûfilerin tarzında şiir bile söylüyordu. Kendisini mutasavvıflardan sayan öğretmen Şeyh Abdullah öğrencisine özel bir alaka gösteriyor, ona tasavvufî fikirleri aşıyor, âriflerin ve mutasavvıfların yaşamöykülerini anlatıyordu. Özellikle Hallac-ı Mansur'un makamının yüceliğinden söz ediyordu. Mansur riyazet makamında öyle bir yere gelmişti ki darağacında bile "enelhak" demişti. Bu hikâyeye genç Mirza Huseynali'ye çok şairane gelmişti. Nihayet bir gün Şeyh Abdullah "Sende öyle bir cevher görüyorum ki bir tarikat ehline bağlanırsan, çok yüksek mertebelere ulaşacaksın" demişti. Bu fikir Mirza Huseynali'nin aklından hiç çıkmamış, zamanla gelişip dal budak salmıştı. Bir fırsatını bulup riyazet ve ibadetle ilgilenmeyi arzu etmişti hep.

Daha sonra kardeşiyle birlikte Darülfünun medresesine gittiler. Orada da Mirza Huseynali Arapça ve edebiyatta çok kuvvetliydi. Erkek kardeşi aynı kafada değildi onunla. Onu alaya alır ve "Bu hayaller insanı hayatın gerisinde bırakmaktan, bir genci boşu boşuna kaybetmekten başka bir işe yaramaz" derdi. Fakat Mirza Huseynali içinden onun sözlerine güler, düşüncesini maddeci ve önemsiz bulur, aksine kararında daha da diretirdi. Bu görüş ayrılığı dolayısıyla babalarının ölümünden sonra birbirlerinden koptular.

Onun düşüncelerini kuvvetlendiren bir başka şey de Kirman'a son seyahatinde bir dervişe rastlamasıydı. Uzun konuşmalardan sonra derviş, öğretmenleri Şeyh Abdullah'ın sözlerini teyid etmiş, tasavvufa girip riyazet çektiği takdirde yüksek derecelere nail olacağını vaat etmişti. İşte böylece Mirza Huseynali beş yıldır kendi köşesine çekilmiş, kapısını herkese kapamış, tek başına yaşıyordu. Dersi bittikten sonra evinde ibadet ve riyazetinin önemli bölümü başlıyordu.

Evi, nohut oda bakla sofa, küçücük ve temizdi. Yaşlı bir aşçı kadınla ev işlerine bakan bir çocuk kalıyordu evinde. İçeri girince dikkatle elbisesini çıkarır ve askıya asardı. Gri hırkasını giyip kütüphanesine geçirdi. Evin en büyük odasını kütüphane yapmıştı. Pencerenin yanındaki köşede beyaz bir yatak vardı. Üstünde iki sırt yastığı, önünde kısa bir masa, masanın üstünde birkaç cilt kitap, bir deste kâğıt, kalem ve mürekkep

duruyordu. Masa üstündeki kitapların ciltleri yıpranmıştı. Diğer kitaplar bölünmemiş raflarda üst üste konulmuştu.

Bu kitapların konusu irfan, eski felsefe ve tasavvuftu. Onun tek eğlencesi bu kitapları okumaktı. Gece yanlarına kadar gaz lambasının önünde masa başında bu kitapları okuyup hatmediyordu. Kendi kendine tefsir ediyor, güç ya da şüpheli bulduğu yerleri daha sonra Şeyh Ebulfazl ile tartışmak üzere not alıyordu. Mirza Huseynali bunların manasını bilmekten âciz değildi. Ruhî ve felsefî âlemlerin çoğunu geride bırakmıştı. Bazı tasavvufî şiirlerin ince anlamlarının çoğunu Şeyh Ebulfazl'dan daha iyi anlıyor, onları kendinde hissediyordu. Kendi kafasında, maddî dünyanın ötesinde bir dünya yaratmış, bu da onun kendini beğenmesine yol açmıştı. Çünkü kendisini diğer insanlardan üstün görüyor, bu üstünlükle kendine çok güveniyordu.

Mirza Huseynali dünyada büyük sûfilerin anlayabildikleri bir sırrın varlığından haberdardı. Bu sırrı öğrenme işine başlamak için bir mürşide veya ona yol gösterecek birine, Şeyh Abdullah'ın söylediği ve kitaplarda okuduğu gibi birine muhtaç olduğu aşikardı. Kitaplarda "İşin başında salikin dikkati dağınıktır. Gönlünü tüm dış etkenlerden koruyabilmesi için bir pîre bağlanması gerekir" yazıyordu. İşte böylece uzun arayışlardan sonra Şeyh Ebulfazl'ı buldu. Gerçi o, kafasına göre biri değildi ve hüküm vermekten başka bir şey bilmiyor, güç bir konuyla karşılaşınca sanki karşısında çocuk varmış gibi "Henüz erken. İleride açıklayacağım" diyordu.

Daha sonra Şeyh Ebulfazl'ın tavsiye ettiği tek şey nefsi öldürmek olmuştu ve bu işi öncelikli görüyordu. Yani riyazet çekerek nefs-i emmâresine hükmedecekti. Nefsi öldürme konusunda yazdığı hadisler ve şiirlerle dolu, vaazımsı uzun bir açıklamayı da Mirza Huseynali'ye okuyordu. Bunlardan biri "Senin en büyük düşmanın, içindeki sendir", bir başkası da "Yapacağın cihat, nefis isteklerine karşı cihat olacaktır" hadisiydi. Nitekim Evhadî şöyle diyordu:

“Nefsin küstahlaştı mı, muhalefet et ona.

Nefis bir cehalet kılıcıdır; kınına sok onu.”

Bir başka şiirde

“Nefsini öldür; budur savaş.

Budur olgunluğun son durağı”

deniyordu.

Şeyh Ebulfazl'ın vaazlarında söylediği şeylerden biri de şuydu:

"İrfan yolunda yürüyen sâlik malı, mülkü, makamı, kudreti, haşmeti hakir görmelidir. Çünkü en büyük devlet ve lezzet, nefse boyun eğdirmektir. Nitekim Mektebî der ki:

'Nefsini uğratırsan yenilgiye,

Ebedî devleti geçirirsin eline.'

"Ey yol arkadaşım; eğer bir kez nefsinin isteklerine aldanırsan, helâk vadisine ayak basmış olursun. Nitekim Senâî şöyle buyurur:

'Nefsine eziyet ettiğin sürece, kapında kul olur.

Ona emirlik verirsen, senin gibi bin tanesi az gelir ona.'

Şeyh Sadî de der ki:

'Kimin muradını verirsen, sana itaat eder.

Ama nefis aldı mı muradım, sana emir veren olur.'

"Tarikat şeyhleri nefsi yırtıcı bir köpek gibi görmüşlerdir. Bu köpeği riyazet zinciriyle bağlı tutmak gerek. Onun zincirden kurtulmaması için daima dikkatli olunmalıdır. Sâlik böbürlenip de sırrını cahil insanlara açmamalıdır. Her sorunu mürşidine danışmalıdır. Nitekim merhum Hâce Hafız şöyle buyurur:

'Sırları ifşa etmek suçundan o yâr darağacına çekildi.'"

Mirza Huseynali'nin eskiden beri Hint felsefesine ve Hint riyazetine karşı özel bir eğilimi vardı. Bu konudaki bilgisini tamamlamak için Hindistan'a gitmek, yogalarla ve mahatmalarla tanışıp onların sırrını öğrenmek istiyordu. İşte bu teklife hiç şaşmadı, aksine bunu tam bir imanla karşıladı. O gün eve döndüğü zaman elyazması Mesnevî'den fal tuttu. Tesadüfen şu şiir çıktı:

"Nefis durmaz sözünde; bu yüzden öldürülmesi gerek.

Alçaktır o; kıblesi de alçak.

Nefislerin layığıdır bu topluluk.

Ölünün layığı ise, kefenle mezar.

Kurnaz ve akıllı olsa da nefis,

Dünyadır kıblesi; ölü say onu.

Hakk'ın vahiy suyu geldi de bu ölüye,

Dirildi topraktan bir ölü.”

Bu fal Mirza Huseynali'nin kesin kararını vermesine, tüm gayretini hayvani nefsi dizginleme yolunda harcıyıp riyazetle meşgul olmasına yol açtı. Hepsinden garibi, o gün tasavvuf kitaplarında okuduğu şeylerden sonra, böyle mücadele fikrinin kafasına iyice yerleşmesiydi. Nûr-i Vahdet risalesinde şunlar yazılıydı:

“Ey seyyid; bir süre riyazet çekmeli ve bu düşünce yolunda uğraşmalısın. Böylece batıl düşünceler ortadan kalkacak, doğru düşünceler onun yerine geçecektir.”

Mîr Huseynî'nin Kenzu'r-rumûz'unda da şunları okudu:

“İtaatsizlik makamından kov onu.

Emredici nefis bir yılandır; vur başma.”

Mirsâdu'l-ibâd'da da şöyle yazılmıştı:

“Şunu bil ki; sâlik mücahedeye, nefis riyazetine ve gönül arıtmaya başlayınca mülk ve melekût âlemlerine geçişi gerçekleşir ve her makamda kendi haline göre vakalar keşfeder.”

Nâsır-ı Husrev'in şiirleri arasında ise şu parçayı okudu:

“Hazinenin başında bir ejderha var.

Öldür şu ejderhayı; kurtul azaptan.

Kuvvetlendirirsen onu, korkak olursun.

Sonsuz hazineden mahrum olursun.”

Nefsi öldürmek için kaleme alınan, korku ve ümit dolu bu tehditkâr beyitler artık Mirza Huseynali'de hiç kuşku bırakmadı. Sülûk yolunda ilkin bu hayvanî ve şeytanî nefsinin öldürecekti. Çünkü insanı amacına ulaştırmaktan alıkoyuyordu. Mirza Huseynali Han bu işte hem görüş sahiplerinin hem de riyazet ve mücahede edenlerin yöntemiyle nefsinin arıtmak istiyordu. Hemen hemen bir hafta geçti aradan. Fakat onun umutsuzluğa düşüp soğumasına sebep olan bir şey vardı: Kuşku. Bu kuşkuya özellikle Hafız'ın şu tarz şiirleri yol açıyordu:

"Mutribden, şaraptan söz et. Evrenin sırrını takma kafana.

Çünkü bu muammayı çözmedi ve çözmeyecek kimse hikmetle."

veya

"Karşına çıkan her güzel ânı değerlendir.

Kimse bilmiyor ki sanımda ne olacak?"

Mirza Huseynali mey, saki, harâbat, pîr-i mugan gibi sözcüklerin âriflerin kinaye yoluyla veya terim olarak kullandığı kelimeler olduğunu biliyordu ama yine de Hayyam'ın kimi rubailerini yorumlamakta çok zorlanıyor, aklı karışıyordu.

"Cenneti, cehennemi gören olmadı, gönül.

Öbür dünyadan kim geldi ha, gönül?

Umudumuz, korkumuz hep şundan:

Oradan ne bir haber var, ne iz, gönül."

ya da şu rubai:

"Hayyam, bâde ile sarhoşsan, mutlu ol.

Lâle yanaklı biriyle oturmuşsan, mutlu ol.

Mademki dünyanın sonunda yokluk var,

Say ki yoksun. Varmışsın gibi mutlu ol.”

Bu üstatların hepsi mutluluğa davet ediyordu. Oysa bir genç tüm mutlulukları haram etmişti kendine. Bu düşünceler, o zamana kadarki yaşantısı için acı acı hayıflanmasına neden oldu. Onca özveride bulunduğu, sıkıntılarla geçirdiği bu hayata rağmen, şimdi günleri acılar içinde mevhum bir düşünceyi aramakla geçiyordu. On iki yıldır işkence ediyordu kendine. Gençliğin tadını çıkaramamış, mutluluktan nasibini alamamıştı. Şimdi yine elleri boştu. Bu kuşku bütün düşüncelerini, peşinden gelen korkunç gölgeler şekline dönüştürmüştü. Özellikle geceleri hep tek başına soğuk yatağında dönüp dururken, ruhanî âlemleri düşünmek için ne kadar kendini zorlasa da, uykuya dalar dalmaz yüz türlü şeytan onu kuruntulara düşürüyordu. Sık sık korku ile uykusundan sıçırıyor, yüzünü soğuk suyla yıkıyor ve ertesi gün yiyeceklerini kısıyordu. Geceleri de saman yatak üstünde yatıyordu. Çünkü Şeyh Ebulfazl ona hep şu şiiri okumuştı:

“Nefis doydu mu, azmaya başlar.

Serkeş at gibi her yana çifte atar.”

Mirza Huseynali bir hata yapacak olsa, bütün zahmetlerinin boşa gideceğini biliyor, bu yüzden riyazetini ve bedenine işkenceyi arttırıyordu.

Sonunda tek dostu ve mürşidi Şeyh Ebulfazl'a gidip yaşadıklarını ona anlatmaya, ondan rehberlik almaya karar verdi.

Bu düşünce aklına geldiğinde gurup vaktiydi. Üstünü değiştirdi, pardösüsünün düğmelerini ilikledi, düzenli adımlarla mürşidinin evine doğru yola koyuldu. Şeyh Ebulfazl'ın evinin önünde bir adamın öfkeyle bağırıldığını, saçını başını yolduğunu gördü. Adam:

– Hey Şeyh efendi; yarın seni adliyeye şikâyet edeceğim. Orada cevabını verirsin bana. Hizmet etsin diye aldın kızımı; başına bin bela getirdin; hasta ettin çocuğumu. Parasının da üstüne yattın. Ya sîga yaparsın, ya karnını deşerim. Bunca yıllık şerefim mahvoldu! diyordu.

Mirza Huseynali artık dayanamadı; yavaşça yaklaştı:

– Birader, yanlış gelmişsiniz. Burası Şeyh Ebulfazl'ın evi.

– Ben de o pislîği, şeyh olacak o Allahsız kitapsızı kastediyorum. Biliyorum, onun evi,

ama saklanmış. Dışarı çıkacak cesareti yok. Bak neler edeceğim ona; nasıl olsa yarın görüşeceğiz!

Mirza Huseynali baktı ki durum çok ciddi, kenara çekilip yavaşça uzaklaştı. Ama bu sözler onu uyandırmaya yetti. Doğru muydu? Yanılmış olamaz mıydı? Her şeyden önce nefisini öldürmeyi salık veren Şeyh Ebulfazl acaba bu mücahedede başarılı olamamış mıydı? Kendisi mi hata etmişti, yoksa olaylar onu böyle bir şeye mi sürüklemişti? Bunu bilmek onun için çok önemliydi. Ya doğruysa peki?! Acaba bütün sûfiler böyle mi yapmışlardı? Dediklerine kendileri inanmamışlar mıydı? Mürşid diye bula bula bu üçkâğıtçıyı mı bulmuştu? Bu durumda çektiği bütün ruhsal işkenceleri, bütün talihsizlikleri Şeyh Ebulfazl'a anlatabilir miydi? Bu molla birkaç Arapça cümle parlatıp, birkaç talimat verdikten sonra içinden kıs kıs gülüyor muydu acaba ona? Hayır, bu geceden tezi yok bu sırrı çözmeliydi.

Bir süre تنها caddelerde deli gibi dolaştı. Sonra kalabalığa karıştı. Hiçbir şey düşünmeden, hakir gördüğü, maddeci bulduğu bu kalabalığın arasında yavaş yavaş yürüyordu. Onların maddeci ve sıradan yaşantısını kendinde hissediyor ve uzun süre aralarında yürümek istiyordu. Fakat âni bir karar vermiş gibi geri dönüp Şeyh Ebulfazl'ın evine gitti. Bu defa kimse yoktu orada. Kapıyı çaldı. Kapının ardındaki kadına adını söyledi. Bir süre sonra kapı açıldı. Odaya girdiğinde Şeyh Ebulfazl şaşı gözleri, çiçekbozuğu yüzü ve kınalı sakalıyla tıpkı erik reçeli gibi kilime çöreklenmiş tespih çekiyordu. Yanında birkaç cilt açık kitap vardı. Onu görünce hafifçe doğruldu, "Hoşgeldin" dedi ve boğazını temizledi. Önünde açık bir mendil, üstünde biraz kuru ekmele soğan vardı. Ona dönerek:

– Yaklaşın şöyle. Bir akşam da fakirlerle akşam yemeğini yeyin.

– Hayır, çok teşekkür ederim... Sizi rahatsız ettimse, özür dilerim. Buradan geçiyordum da... Sadece...

– Hayır, neler diyorsunuz? Bu evi kendi eviniz bilin.

Mirza Huseynali tam bir şey söyleyecekti ki bu sırada gürültü patırtı duyuldu. Ağzına kızarmış keklik almış bir kedi odanın ortasından hızla geçti. Bir kadın da onu kovalıyordu. Mirza Huseynali bir de baktı ki Şeyh Ebulfazl birden üstündeki abayı fırlatıp, odanın köşesinde duran çomağı kaparak don gömlek deliler gibi kedinin peşinden koşuyor. Bu olay üzerine söyleyeceği lafı da unuttu. Şaşkınlığından donup kalmıştı. Bir on beş dakika kadar sonra şeyh kıpkırmızı olmuş suratıyla nefes nefese odaya girdi.

– Biliyor musunuz, yedi yüz dinardan fazla zarar veren kedinin şer' en öldürülmesi vaciptir!

Mirza Huseynali'nin artık bu adamın sıradan biri olduğundan şüphesi kalmadı. O adamın evin önünde şeyh için söyledikleri tamamen doğrudu. Ayağa kalktı.

– Rahatsız ettiysem, özür dilerim... İzninizi rica ediyorum.

Şeyh Ebulfazl odanın kapısına kadar geçirdi onu. Sokağa çıkınca rahat bir nefes aldı. Artık kesinlikle emindi, adamını tanıyordu. Şeyhin bütün bu üçkâğıtları, hileyi hurdayı onun için yaptığını, keklik yediğini, ama insanları aldatmak için önüne kuru ekmek, küflenmiş peynir veya kuru soğandan oluşan sofrayı kurduğunu anladı. Ona günde bir badem yemesini tavsiye ederken kendisi evin hizmetçisini hamile bırakıyor, üstüne üstlük Attar'ın şu şiirini de ballandıra ballandıra okuyordu:

“Kötü yiyecekten sakın evlat;

Yırtıcı hayvan gibi kan dökücü olma evlat.

Nefsini oruçla zincirde tut.

Bir lokmaya razı et nefsin.

Tanrı erleri gibi oruç tut.

Nefsini her şeyden uzak tut.

Aman, içmekten alıkoy onu.

Hiçbir şeyi düşünmesine verme fırsat.”

Hava karanlıktı. Mirza Huseynali tekrar halkın içine karıştı.

Kaybolmuş çocuk gibi bir süre kalabalığın arasında ve tozlu sokaklarda rastgele yürüdü. Lambaların aydınlığında insanların yüzüne bakıyordu. Hepsi de asık ve üzgündü. Kafasının içi bomboştu ve içindeki ukde büyüdükçe büyümüştü. Hakir gördüğü bu insanlar mide ve şehvetlerinin düşkünüydü. Para biriktiriyorlardı. Şimdi onları kendinden akıllı ve büyük görüyor, onlardan birinin yerinde olmak istiyordu. Kendi kendine düşünüyordu bir yandan: Kim bilir? Belki ondan daha bedbaht olan da vardı! Görünüşe bakıp hüküm verebilir miydi? Acaba yoldan geçen dilenci, bir kıranlık parayla

en zengin adamlardan daha mutlu olmuyor muydu? Oysa dünyanın bütün paraları Mirza Huseynali'nin içindeki acılardan bir şey eksilmezdi.

Sık sık karşılaştığı tüm korkunç kâbuslar bu defa daha şiddetli ve hızlı olarak üstüne hücum etmişti. Hayatının boşa gittiğini düşündü. Otuz yıllık coşkulu ve karışık anılar gözünün önünden geçiyor, kendisini canlıların en zavallısı ve yararsızı hissediyordu. Koyu ve karanlık bulutların ardından yaşadığı dönemler belirginleşti. Bazı bölümleri ansızın parlıyor, sonra tekrar gözden kayboluyordu. Bunların tümü tekdüze, yorucu ve tüketiciydi. Karanlık bulutların üstünde çakan şimşek gibi bazen kısa ve saçma mutluluklar gözünün önünden geçiyordu. Hepsisi de ne kadar anlamsızdı! Ne boş koşuşturmalar, ne saçma bir keşmekeş! Kendine soruyor ve dudaklarını ısırıyordu. İnzivada ve karanlıkta gençliği boşuna geçmişti. Mutsuz, sevinçsiz, aşksız, herkesten, kendisinden nefret eden biri olmuştu. Acaba kaç insan gecenin karanlığında feryat eden kuştan daha kayıp ve âvâre hisseder kendini? Artık hiçbir akideye bağlı kalamazdı. Şeyh Ebulfazl ile görüşmesi ona çok pahalıya patlamıştı. Çünkü bütün düşüncelerini allak bullak etmiş, içinde onu sürekli yaralayıp zehirleyen yorgun ve susuz bir şeytan ya da ejderha uyanmıştı.

Bu sırada yanından bir araba geçti. Far ışığında sinirli yüzü, titreyen dudakları, açık ve fersiz gözleri korkunç bir şekilde aydınlandı. Gözleri boş boş bakıyordu. Yarı açık ağzı uzaktaki bir şeye bakıyor gibiydi. Beyninin derinliklerinde hissettiği bir basınç, alnının altına ve şakaklarına kadar geliyor, iki kaşının arasını kırıştırıyordu.

Mirza Huseynali insanüstü acılar çekmişti. Umutsuzluk saatleri, mutluluk saatleri, âvârelik ve bedbahtlığı tanıyor, insan yığınları için herhangi bir anlam taşımayan felsefî acıları biliyordu. Ama şimdi kendisini son derece yalnız ve kayıp hissediyordu. Tüm yaşamı komik ve yalan olmuştu.

"Ömrümde elime geçen ne? Bir hiç!" diyordu kendi kendine. Bu şiir deli ediyordu onu.

Bulutların arasından hafif bir mehtap çıkmıştı ama o gölgeden geçiyordu. Onun için eskiden son derece büyüleyici ve gizemli olan mehtapta, saatlerce ayla dertleşirdi. Ama artık onu sinirlendiren, soğuk, şımarık ve anlamsız bir aydınlıktı mehtap. Sıcak günleri, uzun ders saatlerini hatırladı. Bütün yaşitları hayatın tadını çıkarırken birkaç arkadaşıyla birlikte yaz günleri ter dökerek gramer ve sentaks okuduğu gençliği geldi aklına. O zamanlar öğretmenleri Şeyh Muhammed Taki'nin tartışma meclisine giderlerdi. Muhammed Taki uzun donuyla bağdaş kurup oturur, önüne bir kâse dolusu buzlu su koyar, kendisini serinletir ve üstünlü mü esreli mi okunacağı karıştırılan bir

Arapça kelime yüzünden kıyameti koparır, boyun damarları kabarırdı.

Bu saatlerde caddeler تنها ve dükkânlar kapalıydı. Alâuddovle caddesine girince müzik sesiyle kendine geldi. Elektrik lambasının aydınlığı önündeki mavi kapının üzerinde duran yazıyı okudu: Maksim. Beklemeden perdesini aralayıp içeri girdi ve bir masaya ilişti.

Mirza Huseynali kafelere alışkın olmadığı ve şimdiye kadar böyle yerlere adım atmadığı için şaşkın şaşkın çevresine bakınıyordu. İçerisi sigara dumanı, lahana ve kızartılmış et kokuyordu. Pos bıyıklı, kısa boylu bir adam ellerini kaldırmış, barın tezgâhında hesap tahtasıyla bir şeyler hesaplıyordu. Yanında bir dizi şişe vardı. Az ötede şişman bir kadın piyano, yanındaki zayıf bir adam da keman çalıyordu. Masalarda tuhaf kıyafetli Rus ve Kafkasyalı müşteriler vardı. Bu sırada yabancı lehceli güzelce bir kadın onun masasına geldi ve gülümseyerek:

– Dostum, bana bir kadeh şarap ısmarlar mısın?

– Buyrun.

Kadın beklemeden garsona seslendi ve hiç duymadığı bir şarap markası söyledi. Garson şarap şişesiyle iki kadehi masaya koydu. Kadın şarabı doldurup ona takdim etti. Mirza Huseynali tiksinierek birinci kadehi dikti başına. Vücudu ısındı, düşünceleri karıştı. Kadın kadeh kadeh üstüne şarap içirtiyordu. Kemanın tellerinden yanık bir feryat yükseliyordu. Mirza Huseynali çok farklı bir mutluluk ve özgürlük hissediyordu kendinde. Mutasavvıfların şiirlerinde okuduğu şarabı öven beyitleri anımsadı. Lambanın acımasız ışığında, yanında oturan kadının göz kenarlarındaki kırışıklıkları görüyordu. Bunca sakınmadan sonra şimdi sarı ve ekşi bir şarapla, kaba saçlı, paçavraya dönmüş süslü bir kadın düşmüştü kısmetine. Ruhundaki bu değişiklik dolayısıyla kendini alçaltmak ve tüm acılarının sonucunu ayaklar altına almak, yok etmek istiyordu. Yüce fikirlerin doruğundan en karanlık zevklere atılmayı arzuluyordu. Elâlemin maskarası olmayı, herkesin ona gülmesini, delilikle kendine bir kaçış yolu bulmayı istiyordu. O anda kendini her türlü deliliğe layık görüyor ve mırıldanıyordu:

"Yoksulluk zamanı, sarhoş olup gününü giin etmeye bak.

Çünkü Karım eder yoksulu bu varlık kimyası."

Karşısındaki Gürcü kadın gülerken, eskiden okuduğu, şarabı öven tasavvufî şiirler canlandı gözünde. Bunların tümünü hissediyor ve karşısında oturan bu kadının

yüzündeki tüm sırları açıkça okuyordu. Mutluydu şimdi; çünkü arzu ettiği şeye kavuşmuştu. Şarabın o hoş buharının ardında tasavvur bile edemediği şeyi gördü. Şeyh Ebulfazl'ın rüyasında bile göremeyeceği, diğer insanların anlayamayacağı bir şeydi bu. Gizem dolu bir başka dünya belirdi gözünde. Bu âlemi mahkûm edenlerin bunca sözcüğü, teşbihi, kinayeyi ondan aldıklarını anladı.

Hesabı ödemek için kalkmak istedi ama ayakta duramadı. Cüzdanını çıkarıp kadına verdi. Ellerini birbirlerinin boynuna atarak Maksim meyhanesinden çıktılar. Mirza Huseynali faytondayken başını kadının göğsüne bırakmıştı. Onun sürdüğü pudra kokusunu alıyor ve dünya başında dönüyordu. Lambaların ışığı gözünün önünde dans ederken kadın Gürcü lehcesiyle yanık bir şarkı okuyordu.

Fayton Mirza Huseynali'nin evinde durdu. Kadınlı birlikte girdi eve. Ama artık geceleri yattığı saman döşeye gitmedi. Kütüphanesindeki beyaz yatağa götürdü kadını.

Aradan iki gün geçtiği halde Mirza Huseynali okula gitmedi. Üçüncü gün gazetede bir haber çıktı:

“Genç ve ciddî öğretmenlerden Mirza Huseynali Bey bilinmeyen bir nedenle intihar etti.”

Hülleci

Guruba dört saat kala Kale arkası dağların arasında gözlerden silinmeye başlamıştı. Küçük kahvenin önünde masa üstüne ayran ve şerbet sürahileri ile rengârenk bardaklar dizilmişti. Setin üstünde kulak tırmalayan plağıyla külüstür bir gramofon duruyordu. Kahveci kollarını sıvamış, bakır alaşımli semaveri sallıyor ve çay tortusunu boşaltıyordu. Daha sonra telden kulp takılmış benzin tenekesini alıp çaya doğru gitti.

Güneş parlıyor, etrafına hayat veren çayın tekdüze şarılısı geliyordu aşağıdan. Kahvenin önündeki banklardan birinde, kuşağı nemli bir adam yüzüstü uzanmış, çarıklarını birleştirip yanına koymuştu. Dut ağacının gölgesinde kalan, ona benzer öteki bankta iki kişi yan yana oturmuş, daha doğru dürüst tanışmadıkları halde aralarında kaynatıyorlardı. Öyle hararetli sohbet ediyorlardı ki gören de onları kırk yıllık ahbap sanırdı.

Sıska, pos bıyıklı, bitişik kaşlı biri olan Meşhedî Şehbaz bankın köşesine büzülmüş, kınalı ellerini sallaya sallaya konuşuyordu:

– Dün Moğimahalle'ye dayımın oğluna gitmiştim. Orada bir bahçesi var. Geçen yıl bahçesindeki erikleri tam otuz tümene sattığını söylüyordu. Bu yıl don yemiş; ağaçtaki meyvelerin hepsi dökülmüş, ziyan olmuş. Karısı da ramazandan beri hasta yatıyormuş; avcunda ne var ne yok ilaca gitmiş.

Âmirza Yedullah gözlüğünü düzeltti. Ustalıkla çubuğunu içerken kırçıl sakalım kaşdı:

– Her şeyin beti bereketi kaçtı canım.

Şehbaz onaylarcasına başını salladı:

– Hay ağzına sağlık. Âhir zaman işte. Allah tekrar nasip etsin, yirmi beş yıl önce Horasan'daydım. Bir batman tereyağı iki abbasiydi. On yumurtayı yüz dinara veriyorlardı. Bir adam boyunda sengek ekmeği alırdık Parasızlık derdi çeken mi vardı? Rahmetli babam bir eşek satın almıştı. İkimiz beraber binerdik Yirmi yaşındaydım; mahallenin çocuklarıyla bilye oynardım. Şimdi gençlerde yok o heves. Daha korukken olgunlaşıyorlar. Yine de gözünü seveyim bizim devirlerin. Rahmetli derdi hep: “Yaşlıysam, titriyorsam da, yüz gence bedelim.”

Yedullah çubuğundan bir nefes çekti.

– Her yıl geçen yılı aratıyor.

Şehbaz:

– Allah cümlemizin sonunu hayreylesin.

Yedullah ciddi bir tavır takındı:

– Allah seni inandırsın; vaktiyle bizim evde otuz boğaz vardı. Ama şimdi günde bir riyal tütün ve çay paramı nereden bulacağım diye düşünüyorum. İki sene önce üç yerde öğretmenlik yapıyor, ayda sekiz tümen kazanıyordum. Daha geçen gün, kurban bayramında eskiden özel öğretmenlik yaptığım eşraftan birinin evine gittim. Kasap olacak mendebur herif dilsiz hayvanı kaldırıp yere çaldı. “Koyun için bir dua oku” dediler. Kasap bıçağını bilerken hayvan debelenip ayağa kalktı. Yerde ne vardı bilmem ama, gözü çıkmıştı; yuvasından kan akıyordu. İçim bir tuhaf oldu. Başımın ağrıdığını bahane edip eve döndüm. Bütün gece koyunun kanlı başı gözümün önünden gitmedi. Ağzımdan kaçtı ve küfrettim... Allah'ın işinden sual olunmaz ama bu dilsiz hayvanlara günah değil mi; yarabbim sen daha iyi bilirsin. İnsan ne de olsa unutmakla malül.

Âmirza Yedullah biraz düşündükten sonra tekrar devam etti sözüne.

– Evet, içimden geçenleri bir söyleyebilseydim!.. Ama her şey de söylenmez ki tövbe estağfurullah.

Şehbaz canı sıkılmış gibi:

– Haydi bakalım, anlayabilene aşkolsun.

Mirza Yedullah isteksiz isteksiz:

– Evet, elimizden ne gelir? Dünya başından beri böyle.

Şehbaz:

– Bizden geçti artık; eskilerin lafıyla çürüğe çıktık; kefensizlikten hayattayız. Şu alçak dünyada ne dümenler çevirmedik ki. Vaktiyle Tahran'da bir bakkal dükkânım vardı. Günde toplam altı kıran tasarruf ederdim.

Mirza Yedullah lafını kesti:

– Bakkal mıydın? Bakkal milletinden hoşlanınam ben.

– Niye?

– Uzun hikâye; hele sen lafını bitir.

Şehbaz kaldığı yerden devam etti:

– Evet, bakkal dükkânım vardı. Ömrüm geçip gidiyordu. Derken yavaş yavaş ev bark sahibi olduk. Başınızı fazla ağrıtmayım. Bir şeytan çıktı karşıma. O zamandan beri beş yıl geçti. Kara çula oturttu karım beni. Bu bir kadın değil, felaketti. Binbir zahmetle kendime bir düzen kurmaya gelmişim. Elimdekini avcumdakini yok etti bu kadın. Uzun lafın kısası, benim Ahmed'in anası olacak kadın bir akşam vaazdan döndü. “Hazret beni çağırıyor; günahlarımı dökeceğim” diye tutturdu da tutturdu. Başıma bir iş açtı ki ne sor ne ben söyleyim... Bendeki şu kafaya bak ki bu kadının aklına uydum. İnsan çiğ süt emmiş işte. O zaman ne yaptığımı bildiğim mi var? Uydum ben de ona. Bir kadın insanın aklına girmeyegörsün... Daha o akşam “Benim bunlara aklım ermez. Mehirim helal, canım serbest. Bir bilezikle gerdanlığım var. Onları satıp gideceğim... İstihareye de yattım; iyi çıktı. Ya boşarsın beni, ya şuracıkta boğarım çocuğunu!” diyordu. Ne yaptım ne ettimse de, dinleyen kim? İki hafta bakmadı yüzüme. O kadar çekti ki hana, neyim var neyim yok satıp verdim eline parayı. İki yaşındaki oğlumu alıp Arabın cirit attığı yere gitti. Gideli beş yıl oldu; başına neler geldi bilmiyorum.

Mirza Yedullah:

– İnşallah Arapların şerrinden uzak kalır!

– Evet ya, dil bilmez çıplak Arapların, ıssız çöl bedevilerinin arasında, kavurucu güneşin altında! Sanki yer yarıldı, içine girdi. Bir parça kâğıda bir şeyler karalayıp göndermedi. Boşuna dememişler kadının akli kısadır diye.

Mirza Yedullah:

– Kabahat erkeklerde. Onları bu hale erkekler getiriyor; gözlerini kulaklarını açıyorlar.

Şehbaz konuşmaya kaptırmıştı kendini:

– Garip olan, aslında bu kadın aptalın tekiydi. Nasıl oldu da birdenbire gözü açıldı? Bazen yalnızken ağlardı; belki de ilk kocası için...

Mirza Yedullah sordu:

- Yoksa sen ikinci kocası mıydın?
- Öyle ya. Ne diyordum; lafımı unuttum.
- İlk kocası diyordun.

– Evet, önce ilk kocası için ağladığımı sanıyordum... Her neyse, tatlı dille ona anlatmaya çalıştım ama deliyle konuşuyordum sanki. Azrail'i görmüş gibiydi. Oğlumun başına neler getirdi, bilmiyorum. Dünya gözüyle bir daha göreceğim miyim acaba? O kadar nezir niyazdan sonra Allah bana bir oğul vermişti.

Mirza Yedullah:

- Kime baksan, herkesin bir derdi var. Sözün özü şu ki, insanlar adam olmalı, okuryazar olmalı. Onlar eşek oldukça bizler de sırtlarına bineriz. Vaktiyle minberde söyledim: Ömründe bir sefer Atabât'a^[16] giden bağışlanır, yeri cennet olur.

Şehbaz:

- Siz ulemadan mısınız?
- On iki sene önceki mesele bu. Görüyorsun işte sarıklı değilim. Şimdi hem her şeyim, hem hiçbir şey.
- Nasıl yani, anlamıyorum.

Mirza Yedullah dilini ağzının etrafında çevirdikten sonra üzgün bir halde:

- Benim hayatımı bir kadın mahvetti.
- Elaman şu kadınlardan!

– Hayır, kadının ilgisi yok. Bu benim kendi talihsizliğim. Tahran'da bulunsaydın, mutlaka benim pederin adını duyardın. Biz saygın ailelerden biriydik. Babamın adını duyan, kendine çekidüzen verirdi. Minbere çıktığı zaman, kalabalıktan, iğne atsan yere düşmezdi. Bütün kalantörler çekinirdi ondan. Maksadım hava basmak değil. Çünkü rahmetli çok değerli bir insandı.

- Diyelim ki baban faziletliydi; onun faziletinden eline ne geçti?
- Her neyse, pederin ölümünden sonra onun yerine geçtim. Evi açtım. Bir avuç

öteberi ile bir ev bıraktı bize. Ben henüz öğrenciydim. Ayda dört tümenle beş batman buğday gelirim vardı. Ayrıca muharrem ve safer aylarında işlerimiz iyi olurdu. Parazit gibi yaşıyorduk. Çünkü rahmetli peder bu konuda deneyimliydi.

“Bir gün dua okumak üzere bir hastaya götürdüler beni. Baktım, sekiz dokuz yaşlarında bir kız ortalarda dolaşüyor. Beyim, gözüm takılıp kaldı kıza. Gençlik var serde tabii.

“Ondan önce iki sîgam vardı. İkisini de boşadıydım. Ama bu bambaşkaydı. Leyla'yı Mecnun'un gözüyle görmeli derler ya... Neyse, iki gün sonra bir mendil dolusu çerezle üç tümen para gönderip nikâhladım kızını. Akşam onu getirdiklerinde o kadar küçüktü ki kucağa almışlardı. Kendimden utandım doğrusu, sizden ne saklayım? Bu kız üç gün boyunca beni gördükçe civciv gibi titredi. Ben de otuz yaşındaydım; gençtim, cahildim. Ya o yetmişlik adamlara ne demeli? Bin türlü hastalıkları olsa da dokuz yaşında kız alırlar.”

“Çocuk işte; gelinden, düğünden ne anlasın? Onun hayal ettiği, gelinin başına pullu başörtüsü verirler, yeni elbiseler giydirirler, babasının evinde dayak yeyip küfür iştirken kocası onu sevip okşar, el üstünde tutar. Ama bilmez ki koca evinde eli soğuk sudan hiç çıkmayacak.”

“Her neyse, çok uğraştım ama onu da yola getirdim. Benden korkuyor, ağlıyordu. Ona yumuşak davranıyor 'Aman dikkatli ol; şerefimizi beş paralık etme. Sen yukarı odada yat, ben aşağıda uyurum' diyordum. Çünkü acıyordum ona. Zor kullanmaktan kaçındım. Üstelik gözüm gönlüm doymuş, tecrübeli biri olmuştum. Sözün kısası, dinledi nasihatlerimi.”

“İlk gece bir masal anlattım ona. Uyudu. İkinci gece bir başka masala başladım, yarısını da sonraki geceye bıraktım. Üçüncü gece hiçbir şey anlatmadım. Baktım, seninki 'Melik Cemşid'in ava çıkışına kadar gelmiştin. Gerisini neden anlatmıyorsun?' dedi. Hani, keyfime diyecek yoktu. 'Bu gece başım ağrıyor. Sesim iyi çıkmıyor. Biraz daha yaklaşıtırsan, belki...' dedim. Böyle böyle derken yaklaştım yaklaştım, nihayet yola geldi.”

Şehbaz güldü. Bir şey söyleyecek oldu ama kalın gözlük camının ardından Mirza Yedullah'ın yaşlı gözlerini ve ciddî yüzünü görünce tuttu kendini.

Mirza Yedullah hararetle anlatıyordu:

– Bu hikâye on iki yıl öncesine ait, tam oniki yıl. Ne kadındı ama! İtaatkâr, şefkatli; her işime koşardı. Ah ah şimdi hatırlıyorum da... Başörtüsünün ucu hep dışındeydi. Küçük elleriyle çamaşır yıkar, yemek pişirir, kız kardeşime yardım ederdi. Ne iyi huylu, ne şefkatliydi! Herkes hayrandı ahlakına. Ne kadar akıllıydı! Okuma yazma öğrettim ona. İkinci ay Kuran okumaya başladı. Şeyh'in^[17] şiirlerini ezbere bilirdi. Üç yıl beraber yaşadık. Hayatımın en güzel dönemiymiş. Bu sırada tesadüfen paralı bir dulun vekili oldum. Kendisi de fena değildi hani. Asılmaya başladım. Onu da nikâhıma almayı aklıma koydum. Hangi allahsız karıma haberi yetiştirmişse yetiştirmiş. Allah seni inandırırın, aptal görünen bu kadının o kadar kıskanç olduğunu bilmiyordum. Ne kadar dil döktüm, gönlünü almaya çalıştımsa da, oralı olmadı. Vekâlet ücreti olarak öbür kadının bana biraz borcu kalmıştı. Borçtan da vazgeçtim. Sonunda aramız hepten bozuldu. Ama bilemezsin, bir ay boyunca neler etti bu kadın bana!

“Ya delirmişti ya da bir şey içirtmişlerdi herhalde. Tamamen değişti. Elini beline dayayıp, ömrümde hiç duymadığım şeyler söyledi bana. İnşallah gözlüğünü cesedinin üstüne koyarlar! Hile dolu sarığın boynuna dolandır inşallah! Daha ilk günden anladım bana göre olmadığını. Babam olacak hortlayasınca pezevenk herif verdi beni sana! Gözümü açtığımda kendimi sen pezevenğin kucağında buldum. Üç yıl katlandım senin dilenciliğine. Bana bunu mu yapacaktın? Allah insanların işini namussuzlara göre vermez. Yetti artık; zorla değil ya! Bundan böyle yaşayamam seninle. Mehirim helal, canım serbest. Şimdi gidiyorum... Best'e^[18] gidip sığınacağım. Şimdi... şimdi...”

“O kadar konuştu, o kadar konuştu ki sonunda tepem attı. Gözlerim karardı. Akşam yemeğini yerken tabakları alıp alıp avluya fırlattım. Akşam üstüydü. Kalkıp Şeyh Mehdi'nin hücreğine gittik. Onun huzurunda talâk-ı selâse ile boşadım karımı.”

Elini eline vurup dövünüyordu:

– Ertesi gün pişman oldum. Fakat pişmanlık fayda etmezdi. Karım bana namahrem olmuştu. Birkaç gün çarşıda pazarda deliler gibi dolaşım. Bir ahbapla karşılaşacak olsam, dalgınlıktan selamını bile almıyordum.

“Artık o günden sonra mutluluk yüzü görmedim. Yüzü bir dakika bile gözümün önünden gitmiyordu. Uykum durağım kalmamıştı. Evde de duramaz olmuşum. Kapı, duvar küfrediyordu bana. İki ay yatağa düştüm. Hep onu sayıklıyordum. Neden sonra biraz kendimi topladım. Eğer azıcık çıtlatacak olsam, yüz tane kız bulurlardı bana. Ama onun hali başkaydı. Sonunda ne yapıp edip tekrar onu almaya karar verdim. Talâk süresi dolduktan sonra çalmadığım kapı kalmadı. Baktım ki olacak gibi değil, bana kalan bütün

eşyayı sattım, on sekiz tümen para topladım. Bir hülleci bulmaktan başka çıkar yol yoktu. Karımı nikâhladıktan sonra boşayacak, üç ay on gün dolduktan sonra tekrar onu alabilecektim.”

“Mahallemizde ciğeri beş para etmez bir bakkal vardı. Yüzünü yalasalara yedi köpek karnını doyururdu. Bir soğan için adam öldüren takımındandı. Gidip onunla anlaştım. Rebâbe'yi nikâhlayacak, sonra boşayacaktı. Ben de bütün masraflardan başka beş tümen daha verecektim. O da kabul etti. İnsanlara kanmamak lazım. Bu herif, bu namussuz...”

Şehbaz rengi uçmuş yüzünü iki eliyle kapatarak:

– Bakkal mı? Adı neydi? Hangi bakkal? Hangi mahalledeki? Hayır... hayır... Olamaz böyle bir şey!

Mirza Yedullah kendini öyle kaptırmıştı ki olaylar gözünün önünde canlanıyordu. Sözünü kesmeden devam etti:

– O bakkal olacak namussuz herif karımı nikâhına aldı. Ne oldum biliyor musun? Karı üç yıldır benim karımdı. Biri adını anacak olsa, karnını deşerdim. Düşünebiliyor musun, karımı şimdi kendi ellerimle bu hayvan herife veriyordum! “Belki bu, gözleri yaşlı boşadığım sîgalarımın intikamıdır” diyordum kendime. Neyse, ertesi sabah erkenden bakkalın evine gittim. Bir saat ayakta bekletti beni ama asır gibi geçti o bir saat. Geldiği zaman “Vaadinde dur bakalım. Rebâbe'yi boşa. Beş tümenin yanımda” dedim. Şeytanî yüzü hâlâ gözümün önünde. Gülüp de “Karımdır; bin tümen verseler, bir tel saçını vermem” demez mi? Yıldırım çarpmışa döndüm.

Şehbaz titriyordu:

– Hayır, olamaz böyle bir şey!.. Doğrusunu söyle... Ooh!..

Mirza Yedullah:

– Söyle şimdi, haklı mıyım değil miyim? Bakkal milletinden neden nefret ettiğimi anladın mı şimdi? “Bin tümen verseler, bir tel saçını vermem” deyince anladım ki daha çok para istiyor. Fakat pazarlık edecek hal mi kalmıştı? insanın neresi yanar bilir misin? Her yanıma ateş bastı. O kadar fena oldum, o kadar hayattan bezdim ki, cevap bile vermedim. Öyle bir baktım ki ona, her küfürden beterdi.

“Aynı yoldan simsarlar çarşısına gittim. Sarığımı, cübbemi sattım; kısa bir aba aldım. Başıma keçe külah geçirdim; çarıklarımı giyip düştüm yola. O zamandan beri şehir şehir,

köy köy derbeder bir halde dolaşıyorum. On iki yıldır bir yerde duramıyorum. Bazen meddahlık, bazen öğretmenlik yapıyorum. İnsanların mektuplarını yazıyor, kahvelerde Şahname okuyor, ney üflüyorum. Dünyayı dolaşmak hoşuma gidiyor. Ömrüm böyle geçip gitsin istiyorum. İnsan çok şey öğreniyor. Ama yaşlandım artık. Bir ayağımız buradaysa, bir ayağımız da çukurda. Ne yazık ki tecrübelerimiz bu dünyada para etmiyor artık! Şair ne güzel söylemiş:

'Sanatkar, akıllı insanın bu devirde olmalı iki ömrü:

Biriyle tecrübe edinmeli, diğeriyle kullanmalı tecrübeyi.'

Mirza Yedullah buraya gelince yoruldu. Çenesi hareket edemez olmuştu sanki. Çünkü her zamankinden çok düşünmüş ve konuşmuştu. Çubuğunu alıp çaya doğru dalgın dalgın baktı. Dağların ardından gelen belli belirsiz sese kulak veriyordu.

Şehbaz iki elinin arasından başını kaldırarak bir ah çekti:

– İki kere iki dört eder.

Mirza Yedullah şaşkındı; fark edemedi onu.

Şehbaz yüksek sesle:

– Bir başkasını daha evinden ocağından ediyor.

Yedullah kendine gelip sordu:

– Kim?

– Yüreği yanan Rebâbe.

Mirza Yedullah'ın gözleri faltaşı gibi açılmıştı. Korkarak sordu:

– Ne demek istiyorsun sen?

Meşhedi Şehbaz yapmacık yapmacık güldü:

– Sahi, zaman insanı çok değiştiriyor. Yüz kırışıyor, saçlar ağarıyor, dişler dökülüyor, ses değişiyor. Ne siz beni tanıdınız, ne ben sizi.

Mirza Yedullah sordu:

– Nasıl yani?

– Rebâbe'nin yüzünde çiçek izi yok muydu? Gözlerini hep kırpıştırmaz mıydı?

Mirza Yedullah bağırdı:

– Kim dedi bunları sana?

Meşhedî Şehbaz güldü:

– Siz Mermer Hamam sokağında evi olan, merhum Şeyh Resul'ün oğlu Şeyh Yedullah değil misiniz? Her sabah dükkânımın önünden geçerdiniz hani! Ben de o hülleciyim işte!

Mirza Yedullah başını yaklaştırdı:

– On iki yıl boyunca beni bu hallere düşüren kişi misin sen? O Şehbaz Bakkal sen misin? Zamanında bu dağ başında düşseydin elime, işin bitikti ama gel gör ki zaman ikimizin elini de arkadan bağladı artık!

Sonra deliler gibi kendi kendine konuştu:

– Aferin Rebâbe! İyi aldın intikamımı. O da benim gibi derbeder olmuş!

Tekrar sustu. Dudaklarında acı bir tebessüm belirdi.

Karşılarındaki bankta uyuyan kişi döndü, yerinde doğrulup oturduktan sonra esnedi ve gözlerini ovuşturdu.

Meşhedî Şehbaz ile Mirza Yedullah gözlerini kaçırarak birbirlerine bakıyorlar ama göz göze gelmekten korkuyorlardı. İki biçare düşman aşk keşmekeşini geride bırakmışlardı. Ölümü düşünmeleri gerekiyordu artık.

Bir süre sessizlikten sonra Şehbaz kahveciye dönüp seslendi:

– Daş Ekber; iki çay; şekerleri yanında olsun!

Goceste Doj

Büyük ve müstahkem Mekan Kasrı'nın kireç harcından yapılmış üç hisarı ve yedi burcu vardı. Asivişe yakınlarındaki dağın yamacında masmavi gökyüzüne yükseliyordu.

İki yüz yıl önce burası mamur, evler ve binalarla dolu bir yerdi. O zamanlar her gün akşama doğru Mekan Kâkûye, ırmakta yıkanan kıızı görmek için yüksek ve geniş alnıyla bu kasrın eyvanında veya sol burcunda nöbet tutardı. Bu kız daha sonra Mekan'ın genç yaşta ölümüne neden oldu. Fakat ondan sonra doğanın tüm yıkıcı güçleriyle insanlar burayı yıkmak için el ele vermiş, nemli duvarların dibiyile çatlaklarda biten otlar, kasrı parça parça yiyor, sıkıştırıyordu. Kemerler çatlamış, sütunlar devrilmişti. Kasırda ve çevresindeki tarlalarda derin bir sessizlik hüküm sürüyordu. Çünkü Sam'ın oğullarının istilasından sonra her yer yıkık dökük kalmıştı. Kasrın önünden gümüş şerit gibi küçük bir ırmak, zümrüt yeşili çayırılar arasından yılan misali kıvrıla kıvrıla şarıldayarak akıyor ve yavaş yavaş gözden kayboluyordu.

Halk bu harabe kasra Goceste Doj der ve uğursuz sayardı. Ama o eski görkemli kasrın sol burcunu parlak gözlü, yaşlı ve cılız bir adam hangi afsunla kendine mekân seçmişti? Bu adama Heştun derlerdi. Gurup vakti dışında burçtan çıkmazdı. Kasrın altındaki köy karanlığa gömüldüğü vakit Heştun üstüne siyah bir pelerin geçirip kasrın sol burcundan çıkıyor, kasra bakan tepede ağır ağır dolaşıyor, ya da odun, çalı çırpı topluyordu.

Deli miydi, akıllı mıydı, zengin miydi, yoksul muydu? Bunu bilen yoktu. Köy halkı onun bakışlarından sakınırdı. Köylüleri korkutan başka bir şey de, her gün ikindi üstü gelip kasrın önündeki ırmakta yıkanan bir kız çocuğunun varlığıydı.

* * *

Bir dar ikindiydi. Hava yumuşak, doğa sakindi. Gökyüzünde bir grup güvercin dönüyordu. Rûşenek her zamanki gibi kasrın önündeki ırmakta yıkanıyor. Ansızın rahiplere benzeyen bir adam gördü. Uzun kırçıl sakallı, kıvrık burunlu ve siyah pelerinliydi. Adam ona yaklaşınca kız korkarak gömleğini alıp göğüslerini kapattı. Adam yavaş yavaş yaklaştı ve gülümseyerek:

– Kızım, ne yapıyorsun burada?

Giyinmekle meşgul olan Rûşenek:

– Yıkanıyorum.

– Kızım, korkma benden. Ben senin baban yaşındayım.

– Babam gideli çok zaman oldu. Gittiğinde çok küçüktüm ben. Tam anımsayamıyorum ama siyah sakallıydı. Beni öpüp dizine oturturdu.

– Yazık! Benim de bir kızım vardı.

– Siz büyücü Goceste Doj değil misiniz?

– Bu halkın bana taktığı isim.

– Halk benim ve annemin arkasından da kötü kötü konuşuyor. Yalnız yıkandığımı gördükleri zaman, diyorlar ki bir kız...

– Bu köylüler zavallı... Güttükleri hayvanlardan bile zavallılar. Önce mide, sonra şehvet ve bir avuç da öfke ve körü körüne kulaklarına doldurulan yapılması ve yapılmaması gereken şeyler.

– Ama ben sudan vazgeçemem; ben suya bayılırım. Yüzdüğüm vakit sanki bütün kuşlar, bütün doğa konuşuyor benimle. Her gün denizin karşısında olmak isterdim. Sular benimle konuşuyor, çağırıyor, kendine çekiyor beni. Belki de balık olmalıydım.

– İnsanoğlu kin dünyasıdır. Biz bütün canlıların özüyüz.

Onların tüm duyguları var bizde. Bazıları içimizde ağır basar. Öldürmek gerek onları.

– Balığı öldürmek için kendimi öldürmeliyim. Denizden, sudan uzaklaşacak oldum mu vücudumun bir parçası denizin dalgalarında kalıyor; sonsuz bir üzüntüye düşüyorum.

– Ama sen çok gençsin, çocuksun. İnzivaya çekilmek yaşlıların işi, o da çalışmayı, hareketi bıraktıkları zaman.

– Bir balık olup yüzmek, hep yüzmek isterdim.

– Büyükbabamın da aynı kuruntuları vardı ve sonunda boğuldu.

– Ne güzel bir ölüm! İnsan ölüyor, hem de suda...

– Hayır, o tamamen ölmedi... Çünkü ruhtan geriye kalan şey gerçektir. Yani kişinin ruhu ya da birtakım özellikleri kendi çocuğuna da geçer. Büyükbabamın çocuğu vardı. O halde tamamen ölmemiştir. Ama herkesin şahsî ruhu bedeniyle birlikte uyur. Çünkü

yemeye ihtiyacı yoktur. Vücuttan sonra canlı kalmaz. Anne ve babanın âdetlerinin, huylarının, kuruntularının ve hastalıklarının çocuğa intikal ettiği bir kapıdır bu.

– Peki sizin babanız da altın yapıyor muydu?

– Hayır, o arıyordu. Bütün sıradan insanlar altın arar ama ne işe yarar ki?

– Peki siz altın yaptınız mı?

– Say ki yaptım; ne işime yarayacak? Yedi yıldır geceleri rutubetli yerde uykusuz kalıyor, kitaplarda eskilerin sırlarını arıyor ve okuyorum. Hayıflanmaların demir pençesinde ezildim. Bir ayağını çukurda zaten. İksir-i âzam denilen şey sende. Senin büyüleyici gülüşünde, büyücünün elinde değil.

– Şimdiye kadar kimse benimle böyle konuşmadı. Herkes aptal ve deli diyor bana.

– Çünkü dilini anlamıyorlar. Çünkü sen doğaya daha yakınsın ve onun dilsiz diline âşinasın.

– Benim çocuk olduğum doğru, ama hayatını o kadar da keder dolu değil. Galiba bazı sözlerinizi tam kavrayamıyorum; kaypak sözler bunlar. Yanınızda kalıp sözlerinizi dinlemeyi çok isterdim. Ama annem yalnız ve köylüler ondan hoşlanmıyor. Ben de yalnızım; hem de çok yalnız.

– Biz, hepimiz yalnızız. Aldanmamak gerek. Yaşam bir zindandır, türlü türlü zindanlar. Ama kimileri zindan duvarına resim çizer ve bununla oyalanırlar. Kimileri kaçmak ister, boşuna ellerini yara bere içinde bırakırlar. Kimileri de yas tutar. Fakat işin aslı, hep kendimizi aldatmalı, hep kendimizi aldatmalıyız. Ama bir zaman gelir, insan kendini aldatmaktan da bıkar... Sanırım bugün dilime hâkim olamıyorum. Çünkü yıllardır kendimden başka biriyle konuşmadım. Ama şimdi yepyeni bir sıcaklık hissediyorum içimde.

Rûşenek hayretle:

– Aaaa, anneciğim geldi!

Bu sırada beyaz çâdorlu, uzun boylu bir kadın yavaş yavaş yaklaştı. Gözünü Heştun'a dikmişti. Bir süre göz göze geldikten sonra kadın bayılıp çayıra yığıldı. Bu krize alışkın olan kız, korkarak koştı ve annesinin başını dizine alıp okşamaya başladı.

Heştun yaklaştı, parmağını kadının alnına değdirdi. Kadın ayıldıktan sonra doğrulup oturdu. Kızın takdir dolu bakışları altında Heştun oradan uzaklaştı.

* * *

Bu kadınla adam hakkında ilginç hikâyeler dolaşıyordu halkın ağzında. Diyorlardı ki: Bu adamın adı Heştun değil, Yahudi Molla şem'un'dur. Yedi yıl önce bir dervişle birlikte Dilbere gelip Goceste Doj harabesine yerleşti. Molla şem'un'un arkadaşı bir süre sonra kayboldu. Başına ne geldiğini de kimse bilmiyor. Heştun'un durumu bu meseleyi teyid ediyordu. Bazıları onun riyazet çektiğini, günde bir bademle yaşadığını, ruhlarla, cinlerle haşır neşir olduğunu söylüyordu. Kimileri de onun Demâvend dağından kırmızı kükürt getirip simya ile meşgul olduğunu, cefr ve tılsım kitaplarına bakarak çalıştığını söylüyordu. Bazıları ise o burçta hazine bulduğunu, köyde kaybolan iki kızın onun işi olduğunu söylüyor, onun gözüne bakanın büyüleneceğine inanıyordu. Bir kısmı da bütün gün namaz kılıp ibadet ettiğini söylüyordu. Birisi, Molla şem'un'un mezarlıktan ölü kafası çaldığını kendi gözüyle gördüğüne yemin ediyordu. Gurup vakti Heştun tepede göründü mü köylüler besmele çekiyordu. Fakat inkâr edilemeyecek bir şey varsa, gerek kışın, gerek yazın kasrın sol burcundaki bacadan sürekli mavi duman çıkmasıydı.

Rûşenek ile Horşid bu köye geleli dört ay olmuştu. Goceste Doj yakınlarındaki evlerine yerleşmişlerdi. Bu ev yıllardır metruktu. Çünkü on bir yıl önce Horşid'in babası kötü bir şöhret dolayısıyla evini terk etmek zorunda kalmıştı. Bu evi cinlerin taşa tuttuğu söyleniyordu. Oysa evi ucuzla kapatmak için bu işi komşuları yapmıştı. Daha sonra satış işlemi yapılmadıysa da, evin adı kötüye çıktı bir kere. Belki de köylüler bu eve yakın olduğu için Mekan Kasrı'na Goceste Doj lakabını vermişlerdi.

Sekiz yıldır Horşid'in kocası gizemli bir şekilde kaybolmuştu. Çünkü onu Yahudi olmakla suçlamışlardı. Daha sonra ondan "Seni terk ettim ama umarım geri döndüğüm gün herkes benim kim olduğumu anlayacak" yazılı bir mektup geldi. Horşid babasının evinde kaldığı dört yıldan sonra çok ağır hastalandı. Günlerce kendini bilmeden yattı. Bu hastalıktan sonra her gece uykusundan sıçrıyor, uyurken yürümeye başlıyor ve tekrar geri dönüp yatağına yatıyordu. Bu yıl babası ölünce, uzakta kalan bu ev miras olarak ona verildi. O da cüz'î aylığıyla buraya geldi. Fakat bir taraftan bu evin kötü şöhreti, diğer taraftan uyurgezer Horşid'in gizemli hali köylüleri kötü düşünceye sevk etmişti. Nitekim ana kızı Heştun'un işbirlikçisi biliyorlardı.

* * *

Heştun'un Rûşenek'in ailesiyle karşılaşmasından sonra, o gece her taraf sütlimanken ve

kasrın aşığısındaki köy uykuya dalmışken, Horşid her geceki âdeti üzere yatağından kalkıp gözleri kapalı, kızının başucuna gitti. Dikkatle nefesini dinledi. Sonra başına beyaz çâdorunu örtüp ağır adımlarla evden çıktı. Ama bu gece güzergâhı değişmişti. Kısa bir süre sonra Goceste Doj'a giden dar ve tehlikeli yola girdi.

Kasrın sol burcu önünde biraz duraladı. Bir ahşap kapıyı açtıktan sonra karanlık koridora girdi. Koridorun sonunda, sağdaki başka bir kapıyı açtı. Nemli beş basamaktan inip havası ağır ve rutubetli bir mahzene girdi. Ortada küçük bir kandil yanıyordu.

Horşid kenarda durdu, başını öne eğip elpençe beklemeye başladı. Kemikli yüzüyle morarmış gözlerinin kenarı ocağın aydınlığı önünde korkunç görünüyordu.

Uzun sakallı, ince dudaklı, kırışık alınlı, küçük ve cılız Heştun ocağın önünde duruyordu. Sıcağa rağmen üstünde kirli pelerin vardı. Gözlerini ateşteki potaya dikmiş, uzun parmaklı sağ elini dizine koymuştu. Mağaraya benzeyen odası, duvarda asılı duran paslı bir kılıç, şişe, su kabağı, imbik, havaya dağılmış ilaç kokusu, bunların tümü onun gizemli haliyle, onun fakirliğiyle uyum sağlıyordu. Nitekim insan umutsuzca soruyordu kendine: İnce boğazlı, iri kafalı, bir deri bir kemik kalmış bu adamın aklından neler geçiyor acaba?

Heştun başını çevirip yeni gelen konuğuna bakmadı. Böylece birkaç dakika sessizlik içinde geçti. Sonra kalkıp ağır ağır kadının karşısına geldi ve âmirane bir tarzda:

– Biliyordum... Bu gece eli boş geldin; getirmedin onu! Ama yarın gece elimden kurtulamazsın. Yarın gece uyurken kucaklarsın kızını. Uyanmasın sakın! Dikkatle battaniyeye sarar getirirsin buraya... Uyanmamalı diyorum, duyuyor musun?.. Yolda kırırdanacak olursa, uyuyuncaya kadar durur, sonra getirirsin. Bu odada benim elime verirsin... İyi duyuyor musun ha?

Horşid'in başı daha da öne düşmüştü. Güçlkle nefes alıyor, şakaklarından ter damlaları süzülüyordu. Heştun biraz bekledikten sonra tekrar konuştu:

– Ne dediğimi iyi duydun mu? Yarın gece onu getirirsin. Anladın mı şimdi?

Kadın kısık sesle "Evet..." dedi.

– Git haydi; geldiğin yoldan geri dön. Ama yarın geceyi unutma, kızı getireceksin... Onu buraya getirip elime teslim edeceksin.

Horşid biraz duraladıktan sonra ağır adımlarla dışarı çıktı.

O anda Heştun'un gözleri belli belirsiz parladı. İnce dudaklarında alaycı bir tebessüm belirdi. Ocağına yaklaşır potadaki pas rengine çalan yeşil suya baktı. Mahzenin ortasına geldi, kemikli ellerini sallayıp delice konuşmaya başladı.

– Yarın gece üç damla kan benim iksirime, altın suyuna ruh verecek. Bakirenin üç damla kanı, yarın gece. Üstatlarım çok ter döktüler ama maksatlarına ulaşamadılar. Sonuncusunu da kendi ellerimle öldürdüm ve Mısır, Kalde ve Aşur büyücülerinin bütün sırları bana kaldı... Ben onların emeklerinin meyvesini yiyeceğim... Yedi yıldır ölümler gibi yaşıyorum. Bütün mutluluklardan vazgeçtim; karımı, çocuğumu terk ettim; yerin altına gömüldüm... ama yarın... hayır, öbür gün yerin altından çıkacağım ve dünyanın bütün mutlulukları benim olacak... Benden nefret eden bütün bu insanlar ayağıma kapanacaklar... Kendilerine küfretmemi isteyecekler, eteklerimi öpecekler... para... para... (kahkaha atarak)... altın benim yanımda külden de değersiz olacak. Herkes beni akl-ı küll bilecek, adım dillerde dolaşacak. Para, keyif, kadın, yeryüzü, gökyüzü, tanrılar, hepsi elimin altında olacak. Yarın gece bütün bunlar üç damla kanla, o kızın son üç damla kanıyla... Evet, niye benim elimde ölmesin? Niçin iksir-i âzama kurban olmasın? Ruhunun inceliklerini kavrayamayan bu sıradan insanların şehvetlerine kurban gitmesinden daha iyi elbet. Fakat onun ruhsuz cismi benim inisiyatifime kalıyor. Benimdir... (kahkahalarla) Altın... Ne asil bir maden! Ne çekici rengi, ne hoş sesi var! Bu nasıl bir tılsım ki dünya, ahiret, insanlığın tüm efsaneleri elpençe onun etrafında dönüyor!.. Altın... Altın!..

Sesi karanlık mahzende yankılandı. Birden ocağın önünde durup sustu. Gözünü pas rengine çalan yeşil sıvıya dikti. Tekrar o zavallı halini takınıp ocağın kenarında yere yığıldı.

* * *

Ertesi gün Heştun bütün gün vaktini tahtadan bir sedir yapmakla geçirdi. Ocağın önünde sedirin ayaklarını yere çaktı ve üstüne beyaz bir bez serdi. İlk bakışta mağarada birçok değişiklik göze çarpıyordu. Etrafında su kabağı, imbik ve çeşit çeşit şişe vardı. Kandilin önünde, geometrik şekiller çizilmiş ve kırmızı mürekkeple birtakım alametler yapılmış elyazması bir kitap açıktı. Odanın köşesindeki paslı kılıç ulaşabileceği mesafedeydi. Potanın dibindeki pas rengine çalan yeşil sıvıdan beyaz bir buhar çıkıyordu. Gözünü buhardan ayırmayan Heştun her dakikanın başında sabırsızlıkla geri dönüp kapıya bakıyordu.

Tam saatinde kapı açıldı ve kucağında beyaz beze sarılı bir şeyle Horşid içeri girdi.

Heştun onu görür görmez kalktı. Kadına yaklaşıp âmirane bir edayla:

– Onu getireceğini biliyordum. Ver bana; serbestsin artık. Ama kimseye belli etme sakın! İki gün boyunca konuşamazsın; ver şimdi bana.

Beyaz beze sarılı şeyi kadının elinden alıp ocağın önündeki tahta sedire koydu. Horşid'in başı önüne düşmüş, ter döküyordu. Sonra ağır adımlarla dışarı çıktı.

Heştun'un dakikaları çok değerliydi. Aceleyle beyaz bezi çekti. Dağınık saçları, uzun kirpikleriyle Rûşenek'in yüzü göründü. Gözleri kapalıydı ve ağır ağır nefes alıyordu. Heştun başını yaklaştırdı, düzenli nefesini dinledi. Kız ter içindeydi. Sonra odanın köşesinden kılıcı aldı, bir şeyler mırıldandı ve kılıcın ucuyla sedirin etrafında yere bir çizgi çekti. Kendisi de kızın başucunda çizgide durdu. Kandilin ışığında önündeki kitaptan büyüler okumaya başladı. Bittikten sonra Rûşenek'in ellerini, ayaklarını sedire sımsıkı bağladı. Kılıcı aldı ve ucunu bir darbeye Rûşenek'in boğazına sapladı. Kızın boğazından fışkıran kan Heştun'un üstüne başına sıçradı. Heştun hırkasının kenarıyla yüzünü sildi. Tekrar gizemli bir dille dua okumaya başladı. Ocağın aydınlığında kanlı yüzü, sonuna kadar açılmış gözleri ve çenesinin altında hareket eden sakalıyla gizemli bir hal almıştı. Bu sırada Rûşenek şiddetle sarsıldı ve başı sedirden sarktı. Heştun sedirin yanından, huni gibi dibine doğru daralan ağzı geniş şişeyi alıp Rûşenek'in boğazının altına tuttu. Kız tekrar daha bir şiddetli sarsıldı ve boynu eğildi. Heştun kanlı başı tutup çevirdi. Fakat bu sırada kızın boğazından nadiren kan damlıyordu. Tüm dikkatiyle kan damlalarını değişik şişelere alıyordu. Bir başka şişe daha aldı; kızın boğazını sıktıktan sonra kandili tutup yaklaştırdı. Kızın vücudundaki son damlalar şişeye düştü. Ama kandilin titrek ışığında Rûşenek'in alnındaki lekeyi görüp kızını tanıdı. Kendi kızıydı. Korkuyla kandili attı elinden. Kandil söndükten sonra elinde tuttuğu şişeyi kaldırarak bağırdı:

– Simya simya ...  damla kan... kızımın kanı... Rûşenek'in kanı.

Sonra şişeyi öyle bir sıktı ki avcunda kırıldı. Cam kırıklarını potaya fırlatmasıyla pota taburenin üstünden devrildi ve içindeki pas rengi sıvı yere dökülerek yayıldı; yangın çıktı.

* * *

Köylüler sevinç çığlıkları içinde sabaha kadar Goceste Doğ'dan yükselen ateş ve dumanı seyretti.

Notlar

- (1) Su, yağ, kurutulmuş sebze, soğan, yumurta ve undan yapılan, bazen ıspanak da katılan, İran'a özgü bir yemek. (Bütün dipnotlar çevirmene aittir.)
- (2) Buğday unundan yapılan ve tandırda sıcak çakıl taşlarının üstünde pişirilen, İran'a özgü bir ekmek
- (3) Tahran'ın güneyinde bir mezarlık.
- (4) 4 Ekim 1932.
- (5) Dörtgen, altıgen, dairesel biçimlerde ve çeşitli boylarda Kerbela toprağından pişirilen ve Şiîlerin namaz kılarken alınlarına gelecek şekilde seccadeye yerleştirdikleri tuğlacık.
- (6) Kerbela'da şehit edilen Hz. Hüseyin.
- (7) Civaklorür bileşiklerinden güçlü bir zehir.
- (8) Hz. Ali ve Kerbela şehitleri için belirli bir düzen içinde okunan ağtlar

(9) Hz. Hüseyin.

(10) Farsça kökenli bu adın sözcük anlamı "Allahverdi"dir.

(11) Altı kilometrelik bir uzunluk birimi.

(12) Bir fersahın dokuzda biri. Yaklaşık 666 metre.

(13) Kaçarlar döneminde ve Pehlevîler döneminin başında kullanılan bir para birimi. Bugün 1 İran Riyalinin dengi.

(14) Tahran'ın alışveriş merkezlerinin yoğun olduğu bir semt.

(15) Tahran'ın şehregöre daha yüksek olan kuzey kesimi.

(16) Şîî imamların mezarlarının bulunduğu yerler.

(17) Sadî-yi Şirazî.

(18) Kutsal mekânların bulunduğu bölgede sığınmacıların kaldığı yer.